Samen meer IJsselmeer

visie recreatie en natuur

december 2000

his wa

Vereniging Natuurmonumenten

RECRON

VERENIGING VOOR BEROEPS-CHARTERVAART

KNWV

ANWB

Natuur dichtbij DE LANDSCHAPPEN

NVVS

Colofon

Deze 'visie recreatie en natuur' op de open ruimte in het IJsselmeergebied is opgesteld door Waterrecreatie Advies, facilitair bureau van de Stichting Waterrecreatie IJsselmeer en Randmeren.
De opdrachtgevers en Waterrecreatie Advies zijn dank verschuldigd aan NV PWN waterleidingbedrijf Noord-Holland, de Coöperatieve Producentenorganisatie Nederlandse Vissersbond IJsselmeer U.A., de Nederlandse Vereniging van Zandwinners (NVZ), de Nederlandse Windenergievereniging NEWIN, de Vereniging van Windturbine-eigenaren IJsselmeergebied (VWIJ), de Koninklijke Schippersvereniging Schuttevaer (KSV Schuttevaer) en de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) voor het leveren van informatie en illustraties ten behoeve van deze visie. Ook Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied en het Rijksinstituut voor integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) worden bedankt voor het gebruik van diverse illustraties.
De foto op de voorpagina is gemaakt door Jan Blom.

Opgesteld door:

WATERRECREATIE ADVIES

Postbus 123, 8200 AC Lelystad
Tel.: 0320-218847, fax: 0320-281308
E-mail: info@waterrecreatieadvies
Website: www.waterrecreatieadvies.nl

Voorwoord

Met de visie die voor u ligt geven de initiatiefnemers invulling aan de grote betekenis van het IJsselmeer voor Nederland. Het IJsselmeergebied staat al een aantal jaren in de belangstelling. Soms zijn ontwikkelingen die een bedreiging voor het open water vormen daarvoor de aanleiding. In de jaren tachtig was dat de Markerwaard en meer recent IJburg, een vliegveld en een slibdepot. Gelukkig is er steeds meer aandacht voor de waarde die het IJsselmeergebied heeft voor Nederland. Zo geeft de Raad voor het Landelijk Gebied in haar advies Voor een open toekomst uit 1999 duidelijk het belang van een open IJsselmeer aan. Duidelijk is ook het advies van de Commissie Waterbeheer 21^{e} eeuw van september 2000: Nederland heeft het IJsselmeer hard nodig voor levering en berging van zoet water.

Hieruit blijkt wel hoe verschillend het IJsselmeergebied gezien wordt. Nog te vaak wordt water beschouwd als “niet-land”, als leeg gebied dat klaar ligt voor invulling. Dat is niets nieuws, zo is Nederland eeuwenlang met water omgegaan. Vaak was water een geduchte vijand, de Waterwolf, knagend aan het lage land. Met steeds grotere stappen is land op het water veroverd, zeker in het IJsselmeergebied. De wens om de Markerwaard aan te leggen is een voortzetting van deze oude denklijn.

Tegelijk is het water ook al eeuwenlang de basis van de welvaart van Nederland. Zo bereikten bijvoorbeeld de Oost-Indiëvaarders via de Zuiderzee de haven van Amsterdam. En ook tegenwoordig wordt de waarde van water gezien: drinkwater, viswater, water om op of langs te ontspannen. En zeker ook water als natuurgebied, met een eigen unieke waarde.

Langzamerhand wordt duidelijk dat een puur technisch gevecht tegen het water niet de kansen benut die de Nederlandse delta biedt. Door meer met de stroom mee te zwemmen ontstaan mogelijkheden om verschillende functies te combineren. Deze visie maakt duidelijk hoe in het IJsselmeer waterhuishouding, natuur en recreatie te combineren zijn. In een brede samenwerking hebben wij als natuur- en recreatieorganisaties onze krachten gebundeld. Niet alleen om bedreigingen van het IJsselmeer te keren, maar vooral om de kansen te benutten om het IJsselmeer beter in te richten, te beheren en te gebruiken. Wij willen daar in de komende jaren samen met de verantwoordelijke overheden actief aan werken.

A.A.N. Vink, directeur HISWA Vereniging
J.N. Kossen MSM, directeur Koninklijk Nederlands Watersport Verbond (KNWV)
mr. F.W.R. Evers, hoofddirecteur Vereniging Natuurmonumenten
mr. G.H.N.L. van Woerkom, hoofddirecteur ANWB
T.F.A.M. Bolweg, directeur Vereniging van Recreatieondernemers Nederland (RECRON)
P.C. von Meijenfeldt, directeur van De Landschappen
drs. C.H. Boland, directeur Vereniging voor Beroepschartervaart (BBZ)
ir. J.J.A. Bongers, directeur Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederaties (NVVS)

Inhoudsopgave

		Pagina:
Samenvatting		
1.	*Inleiding*	1
1.1.	Doelstelling	1
1.2.	Opzet	1
1.3.	Afbakening van het visiegebied	2
2.	*Functies*	3
2.1.	Waterhuishouding	3
2.2.	Landschap	4
2.3.	Cultuurhistorie	4
2.4.	Natuur	4
2.4.1.	Het ecologisch systeem	4
2.4.1.1.	Processen	4
2.4.1.2.	Flora en fauna	7
2.4.1.3.	Ecologische relaties	8
2.4.2.	Het belang voor natuur	8
2.4.3.	Watervogels gedurende het recreatieseizoen	10
2.4.4.	Economisch belang natuur	11
2.5.	Recreatie	12
2.5.1.	Het belang voor de recreatiesector	12
2.5.2.	Huidig recreatief gebruik	13
2.5.2.1.	Grote watersport	13
2.5.2.2.	Verblijfs-, dag- en oeverrecreatie	14
2.5.2.3.	Sportvisserij	16
2.5.3.	Ruimtegebruik	17
2.5.4.	Economisch belang recreatie	19
2.6.	Drinkwatervoorziening	19
2.7.	Beroepsscheepvaart	20
2.8.	Beroepsvisserij	21
2.9.	Zandwinning	21
2.10.	Militair gebruik	22
2.11.	Economische betekenis van het IJsselmeergebied	22
3.	*Trends en sectorale wensen*	24
3.1.	Waterhuishouding en peilbeheer	24
3.2.	Drinkwater en waterkwaliteit	25
3.3.	Natuurontwikkelingsperspectief	27
3.4.	Recreatie-ontwikkeling	32
3.5.	Beroepsscheepvaart	38
3.6.	Zandwinning	38
3.7.	Bergen van overtollige baggerspecie	39
3.8.	Inpolderingen	39
3.9.	Buitendijks wonen	40
3.10.	Windenergie	40
3.11.	Olie- en gaswinning	41
3.12.	Tunnels en/of bruggen	41
3.13.	Beleid en bestuurlijke samenwerking	42
4.	*Streefbeeld IJsselmeergebied 2030*	44

5. Onze visie op … : 47
5.1. Karakter en hoofdfuncties van het IJsselmeergebied 47
5.2. Symbiose natuur en recreatie 47
5.3. Visie en gevolgen voor overige functies 50
5.3.1. Waterhuishouding 50
5.3.2. Drinkwater en waterkwaliteit 50
5.3.3. Beroepsscheepvaart 51
5.3.4. Beroepsvisserij 51
5.3.5. Zandwinning 51
5.3.6. Militair gebruik 51
5.3.7. Baggeren en bergen van overtollige specie 51
5.3.8. Landaanwinning in het IJsselmeergebied 52
5.3.9. Buitendijks wonen 52
5.3.10. Buitendijks bouwen 52
5.3.11. Windenergie 53
5.3.12. Olie- en gaswinning 53
5.3.13. Tunnels en/of bruggen 53
5.3.14. Beleid en het afstemmen van ontwikkelingen 54

6. Het IJmeer in 2030 55

Literatuurlijst 60

Samenvatting

De aanleiding

De toekomst van het IJsselmeergebied staat volop in de belangstelling. Ter voorbereiding op de 5e Nota Ruimtelijke Ordening zijn meerdere visies en rapporten over dit gebied verschenen, zoals de (concept-)Integrale Visie IJsselmeergebied (IVIJ) van de ministeries van EZ, VROM, LNV en V&W, adviezen van de Raad voor het Landelijk Gebied en de Commissie Waterbeheer 21e eeuw, een actualisatie van de Interprovinciale Beleidsplannen IJsselmeer en Markermeer, etc.

In februari 1999 hebben HISWA Vereniging, het Koninklijk Nederlands Watersport Verbond (KNWV) en de Vereniging Natuurmonumenten een convenant gesloten, waarin werd afgesproken vaker met elkaar samen te werken. Gezien het grote belang van het IJsselmeergebied voor alle betrokkenen en de op handen zijnde 5e Nota Ruimtelijke Ordening werd besloten gezamenlijk een visie over dit gebied op te stellen. Opdracht hiertoe werd verleend aan Waterrecreatie Advies in Lelystad.

De opdrachtgevers

Naast de convenantpartners, HISWA Vereniging, het KNWV en Natuurmonumenten, sloten zich andere maatschappelijke organisaties bij dit initiatief aan, te weten: de Landschappen, de ANWB, de Vereniging van Recreatieondernemers Nederland (RECRON), de Vereniging voor Beroepschartervaart (BBZ) en de Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederaties (NVVS).
Allen zijn van mening dat de mogelijkheden voor de functies natuur en recreatie in het IJsselmeergebied beter kunnen worden benut en gecombineerd. Voorliggende visie Samen meer IJsselmeer kan worden beschouwd als gezamenlijke bouwsteen van deze acht maatschappelijke organisaties voor (onder andere) de 5e Nota Ruimtelijke Ordening.

Visiegebied

Het gebied waarvoor deze visie is geschreven omvat het IJsselmeer, het Markermeer inclusief Gouwzee, het IJmeer en het Ketelmeer, kortom het grote open water, het "Natte Hart" van Nederland. In de visie noemen wij deze wateren tezamen “het IJsselmeergebied”.
Het IJsselmeergebied is geen op zichzelf staand systeem. Watertoevoerende rivieren zoals de IJssel en de Eem en uiteraard het Randmerengebied vanaf het Gooimeer tot en met het Vossemeer hebben grote invloed. Ook de omringende dijken kunnen niet als harde grens worden gezien.
Er zijn belangrijke ecologische relaties met binnendijkse (natuur-)gebieden en ook recreatief worden de oevers volop benut door dagrecreanten, zoals wandelaars, fietsers en sportvissers.

Huidig gebruik, trends en sectorale wensen

In de hoofdstukken 2 en 3 worden alle bestaande functies in het IJsselmeergebied beschreven en worden trends en sectorale wensen weergegeven, zoals ze door de diverse organisaties zelf zijn verwoord, zonder een oordeel te vormen of in te gaan op discussiepunten. Voor de functies recreatie en natuur hebben de initiatiefnemers van deze visie zelf een grote hoeveelheid informatie aangeleverd. Voor informatie over de functies drinkwater, beroepsvisserij, zandwinning, windenergie, beroepsscheepvaart en olie- en gaswinning hebben wij een beroep gedaan op de branche-organisaties die bijbehorende functies in het IJsselmeergebied vertegenwoordigen.
Informatie over de functies waterkwaliteit, waterhuishouding en militair gebruik is ontleend aan rapporten, visies en correspondentie van de ministeries van Verkeer en Waterstaat en Defensie.
Ook wordt aandacht besteed aan heikele onderwerpen zoals inpolderingen, buitendijks wonen en nieuwe infrastructurele werken in het gebied (oever- en railverbindingen, bruggen en tunnels).
Op basis van een recent rapport van het ministerie van Economische zaken wordt de economische betekenis van het IJsselmeergebied samengevat. Tenslotte wordt ingegaan op knelpunten in beleid en bestuurlijke samenwerking.

Gezamenlijk streefbeeld

Hoe zien wij de toekomst van het IJsselmeergebied? Is een gezamenlijke visie van acht recreatie- en natuurorganisaties mogelijk? Voor de waterhuishouding en onze veiligheid is het IJsselmeergebied van cruciaal belang. Landschap en cultuurhistorie vormen unieke waarden. Zoals uit de hoofdstukken 2 en 3 blijkt, is het IJsselmeergebied niet alleen van belang voor de functies recreatie en natuur, veel meer functies benutten het gebied. Kijken wij naar de toekomst, dan zijn er nog veel meer belangstellenden.

Is er nog ruimte voor windturbineparken, olie- en gasboringen, baggerspeciedepots, bruggen, tunnels, inpolderingen of opspuitingen ten behoeve van woningbouw, landbouw, industrie of zelfs een tweede Schiphol? Om een antwoord te kunnen geven op deze vragen hebben wij een gezamenlijk streefbeeld ontwikkeld, het IJsselmeergebied in 2030.

Wij zien het IJsselmeergebied in 2030 als het door rust en ruimte gekenmerkte tegenwicht voor de steeds drukker wordende Randstad, waar de jachtige stedeling diverse mogelijkheden vindt om te onthaasten. Natuur èn recreatie hebben duidelijke ontwikkelingsmogelijkheden gekregen. Na IJburg hebben geen verdere inpolderingen en/of landaanwinningen plaatsgevonden, de weidse vergezichten zijn intact gebleven. Historische havenfronten, een moderne stedelijke skyline, jachthavens, kale zeedijken, glooiend oplopende (moeras-)oevers met droogvallende slikken en platen, uitkijkpunten met recreatieve voorzieningen en stranden wisselen elkaar in 2030 af.

Het strakke patroon van de dijken van zuidelijk en oostelijk Flevoland, de Noordoostpolder, de Wieringermeer en de Houtribdijk worden onderbroken door vooroevers en fungeren als rust-, rui-, en broedgebied voor talloze soorten water-, riet- en moerasvogels. In de Wieringermeer en de Noordoostpolder zijn binnendijks kwelmoerassen aangelegd. De waterkwaliteit is verbeterd en het areaal waterplanten in de oeverzones is toegenomen. Er is een nieuw, meer natuurlijk peilbeheer ingevoerd, in het najaar en het vroege voorjaar een tijdelijk hoger winterpeil dan het zomerpeil.
De nieuw gerealiseerde natuurwaarden kunnen vanaf de oevers beter worden beleefd dan nu het geval is. In 2030 zijn nieuwe fiets- en wandelpaden voor natuurliefhebbers aangelegd, de toegankelijkheid, ook voor sportvissers, is verbeterd.

De populariteit van de grote watersport is verder toegenomen, alhoewel het aantal boten door de vergrijzing minder snel is gegroeid dan in de laatste decennia van de 20^{e} eeuw. In 2030 zijn er ruim 10.000 extra boten in het IJsselmeer- en Randmerengebied bijgekomen. In het noordelijk deel van het IJsselmeergebied (Den Oever, Andijk en Stavoren) is het aantal ligplaatsen in bestaande havens beperkt toegenomen om de recreatieve druk op de Waddenzee te ontzien. De laatste beleidsmatige ruimte langs de Noord-Hollandse Markermeerkust in Hoorn, Monnickendam en Uitdam is ingevuld. De grootste groei van het aantal ligplaatsen is gerealiseerd in de recreatie-concentratiegebieden IJburg, Pampushaven, Lelystad, Lemmer en het Ketelmeer. Er is aandacht besteed aan de spreiding van het aantal boten; meer vaardoelen, aanleg- en ankerplaatsen, waar mogelijk gecombineerd met natuurontwikkelingsprojecten.

De scheiding tussen dag- en verblijfsrecreatie is vervaagd. Campings gaan op in de omgeving.
Met streekeigen randbeplanting en ecologische verbindingszones aangelegd, bieden ze de gasten rustige ruime standplaatsen. Ruimte voor permanente recreatie is geheel binnendijks gevonden. Buitendijks zijn op sommige plaatsen extensieve en innovatieve vormen van recreatie ontwikkeld. Om de Randstad te kunnen ontvluchten, blijkt met name het IJmeer van toenemend belang voor buitensportactiviteiten, dag- en oeverrecreanten. Het aantal bezoekers van het IJsselmeergebied is aanzienlijk toegenomen.

Het is een streefbeeld dat wij haalbaar achten, een reëel streefbeeld met consequenties voor de diverse functies.

Gevolgen van ons streefbeeld

Wat wij willen is het unieke karakter van het gebied, het grote open water, met zijn cultuurhistorische- en landschappelijke waarden zo goed mogelijk behouden en parallel daaraan de unieke recreatieve en natuurlijke kwaliteiten in harmonie met elkaar versterken en optimaliseren. Er moet een principiële keuze worden gemaakt om het IJsselmeergebied voor de toekomst veilig te stellen. In kaders doen wij in hoofdstuk 5 uitspraken over de gevolgen van ons streefbeeld.

Het multifunctionele karakter van het gebied kan gehandhaafd blijven, maar niet alle functies wegen in onze ogen even zwaar. Waterhuishouding, recreatie en natuur moeten volgens ons de primaire functies worden. Er is ruimte voor andere functies, voor zover zij genoemde primaire functies of het streefbeeld niet negatief beïnvloeden. Er worden uitspraken gedaan over het combineren van rust en ruimte voor watervogels en waterrecreanten. Aangegeven wordt waar de natuurfunctie het beste kan worden versterkt en waar de diverse recreatiefuncties zich verder kunnen ontwikkelen.
Ook worden de gevolgen voor alle overige in de visie behandelde functies in kaart gebracht.

Op veel plaatsen levert het multifunctioneel gebruik geen problemen op. Sommige ontwikkelingen zoals grootschalige windturbineparken, militaire activiteiten en nieuwe woonwijken buitendijks passen echter niet in ons streefbeeld.

Adviesorgaan

Om dit streefbeeld te kunnen realiseren, is het noodzakelijk dat er een bevoegd en gezaghebbend adviesorgaan voor het IJsselmeergebied komt, waarin de bij het gebied betrokken overheden en maatschappelijke organisaties op een evenwichtige wijze zijn vertegenwoordigd.
Het verschijnen van deze gezamenlijke visie toont aan, dat met open positieve samenwerking, goed overleg en de juiste argumenten kansen kunnen worden gecreëerd en waar nodig het gebied kan worden beschermd. Overheden zijn verantwoordelijk voor het beleid en nemen besluiten.
Als maatschappelijke organisaties zijn wij nadrukkelijk bereid daarbij een adviserende rol te vervullen.

Het IJmeer in 2030

Met het streefbeeld en de in deze visie verzamelde informatie kan de toekomst van het IJsselmeergebied verder worden uitgewerkt. Als voorbeeld hebben wij een beeld geschetst van het IJmeer in 2030 en bijbehorende recreatie- en natuurinrichtingswensen. Het IJmeer staat als binnenmeer in een stedelijke agglomeratie onder grote druk en met name het IJmeer kan niet voor allerlei doeleinden worden ge- en misschien wel misbruikt. Toch is het in onze ogen zeer goed mogelijk dat recreatief gebruik van water en oevers gecombineerd wordt met de belangrijke functie die het IJmeer heeft als ecologische verbindingszone, rust-, rui- en foerageergebied.

Slotopmerking

Duidelijke en gezamenlijk gedragen standpunten zijn noodzakelijk. Deze visie staat vol ideeën, oplossingen voor knelpunten en argumenten waarom wel of niet gekozen wordt voor ontwikkelingen op bepaalde plaatsen. Wij hopen dat deze visie, in aanvulling op alles wat al over het IJsselmeergebied is geschreven, vernieuwend, inspirerend en vooral overtuigend blijkt te zijn.

1. Inleiding

Acht organisaties hebben de handen ineengeslagen om gezamenlijk hun visie op de toekomst van het IJsselmeergebied aan de Nederlandse bestuurders te presenteren. De Randmeren worden in deze visie niet expliciet behandeld, omdat in het project Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) maatschappelijk en bestuurlijk al uitgebreid over (een groot deel van) dit gebied wordt gediscussieerd.

Aan de basis van deze visie staat een in februari 1999 getekend convenant tussen HISWA Vereniging, het Koninklijk Nederlands Watersport Verbond (KNWV) en de Vereniging Natuurmonumenten, waarin is afgesproken dat betrokkenen nauwer gaan samenwerken met betrekking tot de ruimtelijke inrichting van Nederland. Alle betrokkenen zijn ervan overtuigd, dat samenwerking tot kansen en win-win situaties kan leiden, zoals recreatief medegebruik bij natuurherstel- of natuurontwikkelingsprojecten. Door een betere samenwerking neemt ook het onderling begrip toe, kunnen oplossingen worden gezocht voor, soms vermeende, tegenstellingen en kunnen ten aanzien van bedreigingen gezamenlijke standpunten worden bepaald. Besloten werd gezamenlijk een visie voor het IJsselmeergebied op te stellen. Bij dit initiatief hebben zich vervolgens de ANWB, de Vereniging van Recreatieondernemers Nederland (RECRON), De Landschappen, de Vereniging voor Beroepschartervaart (BBZ) en de Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederaties (NVVS) aangesloten.

Het IJsselmeergebied staat momenteel volop in de belangstelling. Afhankelijk van de taakstelling en binnen de kaders van de bestaande regelgeving wordt door velen een plaats in dit open en door sommigen als “leeg” beschouwde gebied gezocht. Bij diverse overheden bestaat behoefte aan een vernieuwd, bijgesteld toetsingskader. Er wordt gewerkt aan de 5^{e} nota Ruimtelijke Ordening, de Integrale Visie IJsselmeergebied (IVIJ), het 2^{e} Structuurschema Groene Ruimte (2^{e} SGR) en actualisatie van de Interprovinciale Beleidsplannen IJsselmeer en Markermeer. Deze onder de verantwoordelijkheid van overheden opgestelde nota's bieden de “natuur- en recreatiesector” slechts beperkte mogelijkheden om hun eigen visie te presenteren. Toch zijn er binnen betrokken belangenorganisaties volop ideeën over de toekomstige inrichting van het IJsselmeergebied.

1.1. Doelstelling

De mogelijkheden voor de functies natuur en recreatie in het IJsselmeergebied kunnen beter worden benut en gecombineerd. Met deze visie willen wij overheden ideeën, handvatten en argumenten bieden voor de verdere uitwerking van bestaand- en nieuw toekomstig beleid. Ook het genereren van meer aandacht en waardering voor de waarden van het IJsselmeergebied op korte en lange termijn is een streven van de samenwerkende partijen.

1.2. Opzet

Door de samenwerkende partijen is een begeleidingsteam geformeerd, dat actief heeft meegewerkt aan het tot stand komen van deze gezamenlijke visie. Concepten zijn besproken en zonodig bijgesteld. Aan Waterrecreatie Advies is opdracht verleend om alle voor deze visie relevante informatie te achterhalen en het rapport samen te stellen. Om maximaal rekening te kunnen houden met de visie van de huidige gebruikers van het IJsselmeergebied zijn vertegenwoordigers van de belangrijkste functies door Waterrecreatie Advies benaderd met de vraag of ze voor de eigen functie een "factsheet" wilden opstellen. Daarin moest aandacht worden besteed aan het huidig- en toekomstig gewenst gebruik. Informatie uit deze factsheets is verwerkt in de hoofdstukken 2 en 3.
In hoofdstuk 3 worden per functie trends en (sectorale) wensen weergegeven. Verder zijn in hoofdstuk 3 ontwikkelingen vermeld, die zich, conform de huidige plannen, mogelijkerwijs of in versterkte mate in het gebied gaan afspelen (doorkijk naar 2030). Voorbeelden daarvan zijn buitendijks wonen, olie- en gaswinning, infrastructurele werken, inpolderingen, etc.

Hoofdstuk 4 schetst een gezamenlijk streefbeeld voor het IJsselmeergebied, waarin recreatie en natuur zich op een harmonieuze wijze verder hebben ontwikkeld. In hoofdstuk 5 worden de gevolgen van het streefbeeld duidelijk. Er worden keuzes gemaakt en toegelicht. Duidelijk wordt welke ontwikkelingen, beschreven in hoofdstuk 3, kansrijk of gewenst zijn en gestimuleerd moeten worden. Ook ongewenste ontwikkelingen worden aangegeven.

1.3. Afbakening van het visiegebied

Het gebied waarvoor deze visie is geschreven omvat **het IJsselmeer, het Markermeer incl. Gouwzee, het IJmeer en het Ketelmeer**, kortom het “grote open water”, het “Natte Hart” van Nederland. In het rapport wordt wanneer al deze wateren tezamen worden bedoeld, gesproken over **”het IJsselmeergebied”**.

Op bijgaande kaart is aangegeven welke gebiedsafbakening en -namen in deze rapportage worden gebruikt. De dijk Enkhuizen-Lelystad scheidt het water in een noordelijk en een zuidelijk deel. Het noordelijk deel wordt vanaf de Afsluitdijk tot aan de Ketelbrug aangeduid met IJsselmeer en oostwaarts van de Ketelbrug tot aan de monding van de IJssel met Ketelmeer. Voor het zuidelijk deel zijn er geen duidelijke geografische begrenzingen. De Gouwzee wordt hier afgebakend door de dijk ten noorden van Marken 'te verlengen' tot even ten noorden van Volendam. Er wordt voor een ruime afbakening van het IJmeer gekozen, omdat zo de gehele kustontwikkeling in deze regio in zijn onderlinge relaties kan worden beschouwd. Het water buiten de Oranjesluizen tot aan de lijn noordpunt Pampushaven - vluchthaven de Nes, ten noorden van Uitdam wordt hier tot het IJmeer gerekend. Het resterende water wordt aangeduid met Markermeer. Omdat er geen fysieke scheiding tussen Markermeer en IJmeer bestaat wordt het IJmeer in relatie tot waterbeheer vaak als deel van het Markermeer beschouwd.

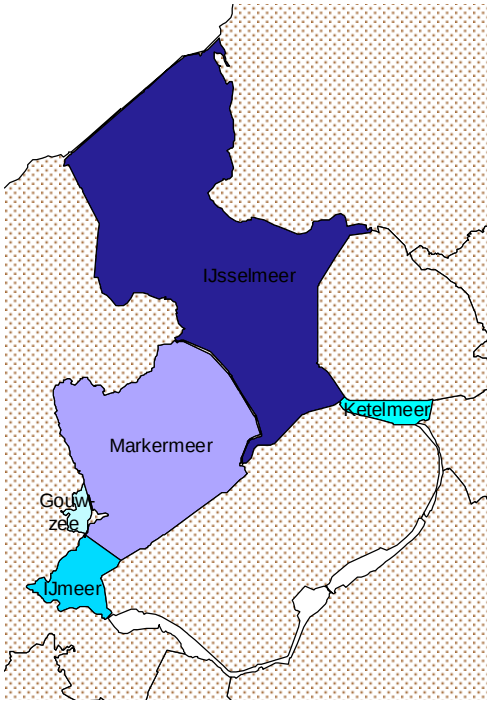

Figuur 1: Kaart van het IJsselmeergebied

Het IJsselmeergebied is geen op zichzelf staand systeem, dus zal er ook geregeld over de grenzen heen worden gekeken. De Randmeren staan vanaf respectievelijk de Nijkerkersluis en de Roggebotsluis in open verbinding met het visiegebied en ook de wateraanvoerende rivieren, de IJssel en de Eem, spelen een belangrijke rol.

Ook de omringende dijken kunnen niet als harde grens van het visiegebied worden gezien. Ecologische waarden en potenties komen pas goed in beeld als ook de ruimtelijke samenhang tussen het watergebied en de omliggende binnendijkse natuurgebieden wordt beschouwd. Hetzelfde geldt bij het vaststellen van de recreatieve waarden. Naast het varen op het water en de waterrecreatie langs de oevers, genieten nog talloze wandelaars, fietsers en automobilisten vanaf aangrenzende paden en wegen van het weidse landschap.

2. Functies

Naast de min of meer op zichzelf staande functies, die later in dit hoofdstuk worden besproken, spelen waterhuishouding (veiligheid) en omgevingsfactoren (landschap en cultuurhistorie) een belangrijke rol binnen het gebied. Deze “functies” zullen derhalve eerst kort worden besproken. Informatie uit dit hoofdstuk is afkomstig uit diverse rapportages en de informatie die ter beschikking werd gesteld door betrokken belangenorganisaties.

2.1. Waterhuishouding

Het hier besproken gebied beslaat een wateroppervlakte van 2000 km^2. Een goede waterhuishouding in het IJsselmeergebied met zijn grote wateroppervlakten is van primair belang voor de veiligheid en de watervoorziening van het achterland.

Het meeste water wordt door de IJssel aangevoerd, maar ook de Overijsselse Vecht, de Veluwse beken, de Eem en talloze gemalen en sluizen in de aangrenzende polders kunnen als waterleverancier worden genoemd. Bij hoogwater wordt ook vanuit de boezem van Noord-Holland, Utrecht, Overijssel, Flevoland en Friesland (totale oppervlakte 2300 km^2) op de meren geloosd.
De waterafvoer vanuit het IJsselmeer vindt onder vrij verval plaats via de spuisluizen in de Afsluitdijk. In de winter wordt vanuit het Markermeer water afgevoerd via het IJsselmeer. 's Zomers bestaat de mogelijkheid om het Markermeer door te spoelen richting Noordzeekanaal. Een groot deel van Noord-Nederland is voor de zomerse watervoorziening afhankelijk van de zoet watervoorraad in dit gebied. Groningen, Friesland, Drenthe en de Noordoostpolder nemen IJsselmeerwater in, terwijl vanuit het Markermeer water wordt ingelaten voor delen van Noord-Holland en de Utrechtse Vecht. Via gemaal Zeeburg worden de Amsterdamse stadswateren met Markermeerwater doorgespoeld. Naast aanvulling van watertekorten t.b.v. waterwegen, landbouw en natuurgebieden, wordt drink-, proces- en koelwater geleverd.

Afwateringsgebieden **Watervoorzieningsgebieden**

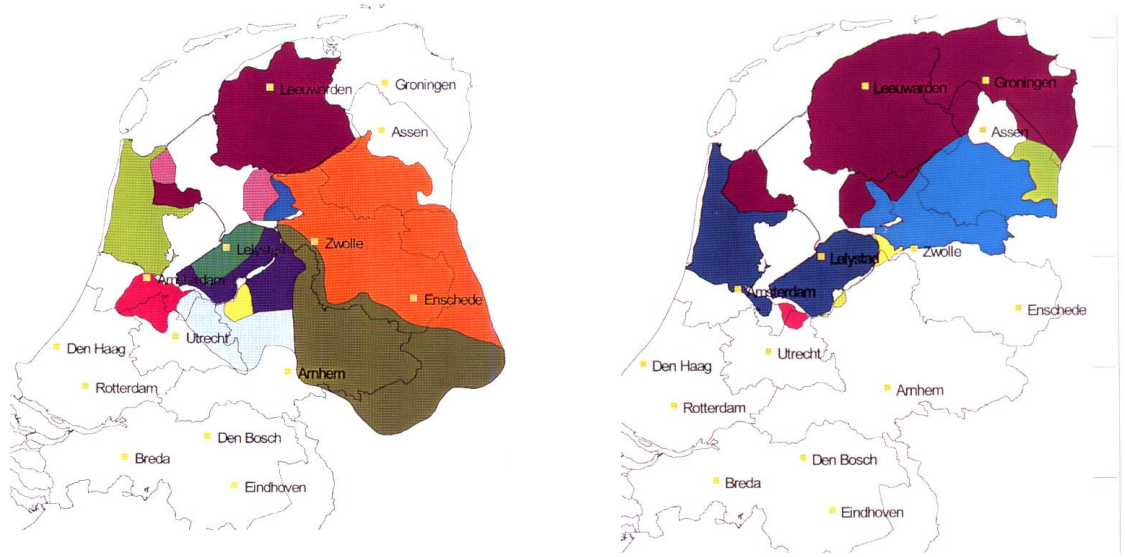

Bron: RWS, Beheersplan Nat IJsselmeergebied

Figuur 2: Gebieden waar de waterhuishouding een relatie met het IJsselmeergebied heeft

De dijk Enkhuizen-Lelystad doorsnijdt het watergebied, waardoor waterkwaliteit en de daarvan afhankelijke flora en fauna in het Marker- en IJsselmeer verschillen. In het Markermeer is het chloride-gehalte hoog, omdat vanuit de omliggende diepe polders brak grondwater wordt geloosd. Door opwerveling van sediment van de slibachtige bodem is het doorzicht in het Markermeer veel beperkter dan in het zand- en kleiachtige IJsselmeer.

2.2. Landschap

De belangrijkste karakteristieken zijn: uitgestrektheid, grote oeverlengte, dijken, buitendijkse waarden, havensilhouetten en oriëntatiepunten. De grootschaligheid van het IJsselmeer komt in Nederland nergens voor, niet op het land, niet op het water. Het is een zoetwatergebied dat qua oppervlakte zijn weerga in Nederland of elders in West-Europa niet kent. Er zijn zichtafstanden tot 30 kilometer mogelijk. Zowel vanaf het omliggende land als op het water zelf kan men genieten van ongestoorde vergezichten van kim tot kim en lucht, licht, duisternis, maan en sterren ervaren.

Het geheel van water en kust is uniek in Europa. Het gebied heeft een sterke en gave identiteit. In een steeds drukker wordende maatschappij is grote behoefte aan een dergelijk omvangrijk rustgebied voor mens en dier.

2.3. Cultuurhistorie

De cultuurhistorische kenmerken van het IJsselmeergebied zijn van grote betekenis voor de kwaliteit van het gebied. De cultuurhistorische waarden van het gebied zijn voor een groot deel zichtbaar geconcentreerd in de oude Zuiderzeestadjes, waarover in het Zuiderzee Museum te Enkhuizen veel informatie wordt verstrekt.

Van bijzondere betekenis zijn verder:
- Westfriese Omringdijk (Provinciaal Monument)
- NoorderIJ- en Zeedijken (Provinciaal Monument in voorbereiding)
- Voormalig eiland Schokland in de Noordoostpolder (Werelderfgoed-lijst UNESCO)
- Eiland Urk
- Stelling van Amsterdam (Werelderfgoed-lijst UNESCO)
- Ir. D.F. Woudagemaal te Lemmer (Werelderfgoed-lijst UNESCO)
- Westergoodijk langs Friese kust van Kornwerderzand tot het Rode klif
- Waterstaatkundige werken zoals de Afsluitdijk, Houtribdijk, polders, droogmakerijen
- Strakke dijken van Flevoland
- Muiden, Durgerdam, Monnickendam, Marken, Edam, Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, Kornwerd, Makkum, Workum, Hindeloopen (van rijkswege beschermd stads- en dorpsgezicht)
- Gemaal de Vier Noorderkoggen bij Medemblik

Het IJsselmeergebied herbergt ook archeologische waarden. Langs oude zeevaartroutes zijn meerdere vondsten bekend van oude schepen. Daarnaast ligt langs de kust verdronken land met diverse verdronken dorpen. Tenslotte komen er in de bodem van IJsselmeer en Markermeer prehistorische vindplaatsen voor.

2.4. Natuur

2.4.1. Het ecologisch systeem

Het grote open water is de basis van het ecosysteem van het IJsselmeergebied. Het functioneren van dit ecosysteem is afhankelijk van sturende processen, ruimtelijke patronen en ecologische relaties. Deze drie staan in toenemende mate onder invloed van het menselijk gebruik.

2.4.1.1. Processen

De belangrijkste abiotische processen voor het functioneren van het open water zijn:
- waterkwaliteit, voedingsstoffen en zoutgehalte
- slib- en zandhuishouding, erosie en sedimentatie
- waterhuishouding (kwantitatief)

Waterkwaliteit, voedingsstoffen en zoutgehalte
De aanvoer van voedingsstoffen zoals fosfaat en stikstof bepaalt de algenproductie en daarmee de omvang van de basis van de voedselketens. De voedselaanvoer is in het IJsselmeer, door de aanvoer van voedselrijk Rijnwater via de IJssel, duidelijk hoger dan in het Markermeer. Mede hierdoor ligt de algenproductie in het IJsselmeer hoger dan in het Markermeer.

Voor de aanwezigheid van waterplanten is vooral de helderheid van het water belangrijk. De mate waarin licht kan doordringen wordt geremd door algen en slib. Ten gevolge van de overbemesting van het oppervlaktewater sinds de jaren vijftig is het aantal waterplanten sterk achteruitgegaan. Nu de fosfaatbelasting sinds de jaren tachtig is verminderd, herstellen de watervegetaties zich plaatselijk.

Voor de bouw van de Afsluitdijk (1932) was de Zuiderzee een brakwater getijdengebied waarin de IJssel, de Overijsselse en Utrechtse Vecht en de Eem uitmondden. Plaatselijk was er zoete kwel. Vijf jaar na de afsluiting was het water in het IJsselmeer zoet, hetgeen gevolgen had voor de leefgemeenschappen. Zo was zeven jaar na de afsluiting de visstand in het IJsselmeer al typerend voor zoet, voedselrijk water. Baars, snoekbaars, brasem, blankvoorn en pos domineren vanaf die tijd het water. Haring en ansjovis zijn snel na de afsluiting verdwenen. Aal, spiering en driedoornige stekelbaars hebben zich ook in een zoet IJsselmeer kunnen handhaven.

Slib- en zandhuishouding, erosie en sedimentatie

Bij de slib- en zandhuishouding spelen erosie en sedimentatie een belangrijke rol. Binnen deze processen is een verdere onderverdeling te maken, n.l.:

- erosie: oevererosie en onderwater erosie (geulen)
- sedimentatie: slibbezinking, aanvoer zand in riviermondingen en spontane zandbankvorming langs de Friese zuidkust

Afhankelijk van de locatie en externe factoren (wind, stroming, invloed rivier of zee enz.) kunnen bovenstaande processen in meer of mindere mate optreden.

Het IJsselmeergebied kan worden onderverdeeld in relatief diep water, ondiep water en oevergebieden. Deze verschillende delen komen globaal voor in de verhouding 100:10:1. De huidige betekenis voor de natuur ligt vooral in het diepe open water. Ondiep water en met name de oevergebieden zijn nu nog maar beperkt ontwikkeld, behalve langs de Friese kust. Juist dergelijke oevergebieden kunnen een goede aanvulling geven op de natuurwaarde van het ecosysteem omdat ze rijk zijn aan watervegetaties, bodemdieren en vissen, welke ook weer de basis vormen voor de aanwezigheid van grote aantallen vogels.

In de tijd van de Zuiderzee is er door de zeestroming een gedifferentieerd onderwaterreliëf ontstaan. De huidige morfologie van het meer herinnert nog steeds aan deze tijd. Diepe slenken (vooral in het noordelijk deel van het IJsselmeer) zijn uitgesleten door de getijdenbeweging.

Na de afsluiting is de waterstroming in het IJsselmeer afgenomen en deze wordt nu nog vooral bepaald door de aanvoer van water via de IJssel en door de windwerking. Bij oevers die sterk onder invloed staan van de wind zou afslag kunnen plaatsvinden, mits dit niet wordt tegengegaan door een stevige dijk (zoals nu vrijwel overal het geval is).

Bron: RIZA, Het voedselweb van IJsselmeer en Markermeer

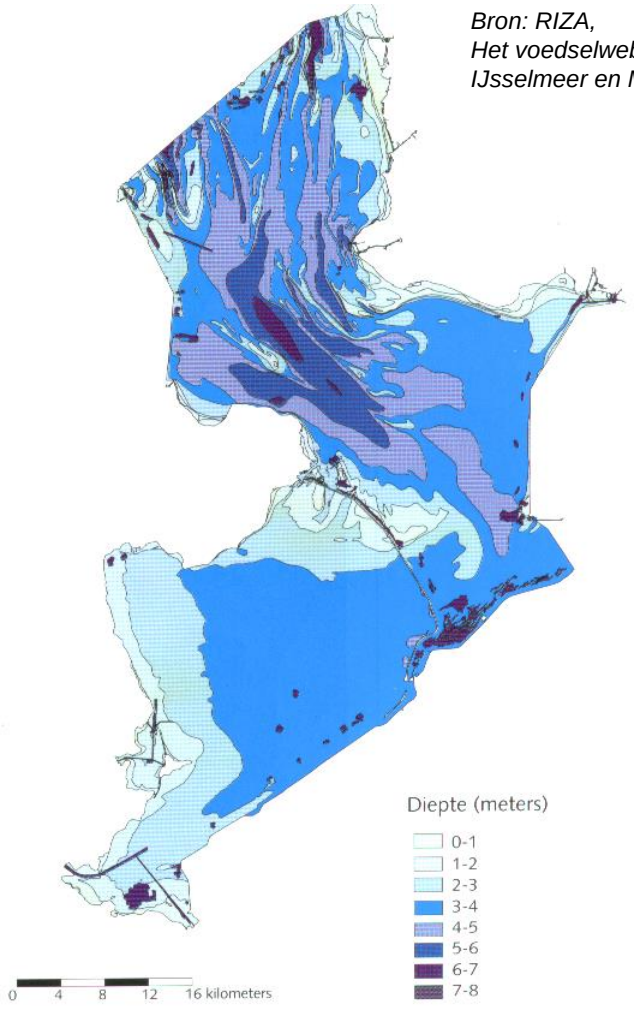

Figuur 3: Dieptekaart IJsselmeer

De slibhuishouding beïnvloedt het bodemleven. Door de aanleg van de Houtribdijk en de inpoldering van Flevoland kan het slib uit het Markermeer niet meer bezinken in oude stroomgeulen in het IJsselmeer. Als gevolg hiervan heeft het slib zich geleidelijk verspreid over meer dan de helft van het bodemoppervlak van het Markermeer. Het bodemleven in deze mobiele sliblaag is matig ontwikkeld; bodemdieren kunnen zich hierin nauwelijks vestigen. Slib heeft ook invloed op de voedselketen. Vooral in het Markermeer speelt dit een dominante rol. Veel slib leidt hier tot sterk troebel water, waardoor de algengroei beperkt is en het dierlijk plankton de algen minder efficiënt kan begrazen.
Dit alles heeft weer effect op de vissen en vogels.

Het merendeel van de rivierinvloed in het IJsselmeer komt van de IJsselmonding. De oorspronkelijke IJsseldelta bestond uit een gebied van enkele honderden hectaren waar diverse kleine aftakkingen van de rivier door een stelsel van slikken, eilanden en moerassen stroomden. Van dit oorspronkelijke karakter is nu nog maar weinig overgebleven. Wel vindt er in het voedingsgebied nog sedimentaanvoer plaats waardoor het gebied relatief ondiep is.

Langs de Friese zuidkust vindt spontane zandbankvorming plaats. Blijkbaar overheerst hier nog steeds een proces van sedimentatie. Deze ligging van sedimentatieoevers aan de oostkust van het IJsselmeer is niet vreemd aangezien hier ook de IJsselmonding is gesitueerd. Zandbankvorming is onder andere aanwezig bij het Oudemirdumerklif.

Waterhuishouding

Het huidige waterpeil is NAP -0,20 m in de zomer (vanaf 1 april) en NAP -0,40 m in de winter (vanaf begin oktober). Door dit waterpeilregime vindt er bij een klein hoogteverschil een continue golfaanval op dezelfde hoogte van de oevers plaats. Hierdoor overheersen erosieprocessen langs de oevers, zijn de overgangen tussen land en water veelal abrupt en wordt de groei van water- en oeverplanten sterk geremd. Door het kunstmatige peilverloop (in de zomer een hoger peil dan in de winter) kan de oevervegetatie niet (goed) tot ontwikkeling komen. Oevervegetaties hebben in het groeiseizoen droogvallende stukken nodig om zich via uitzaaiing of worteluitlopers te kunnen uitbreiden. Bij een hoge waterstand in de zomer is het licht dat op de bodem valt veel minder dan bij een lagere waterstand, waardoor de geschikte biotoop voor waterplanten automatisch kleiner is.

Biotische processen, algengroei en het voedselweb

Naast bovengenoemde abiotische processen zijn er ook biotische processen die van invloed zijn op het functioneren van het ecosysteem, zoals algenbloei, predatie en herbivorie. Deze biotische processen maken onderdeel uit van en/ofhebben invloed op het voedselweb van het IJsselmeer. De algen vormen de basis van het voedselweb en de groei ervan is grotendeels afhankelijk van de hoeveelheid licht en voedingsstoffen. In de zomer domineren blauwalgen welke dan grotendeels verantwoordelijk zijn voor algenbloei.

Het voedselweb is een netwerk van organismen, die met elkaar zijn verbonden omdat ze elkaar eten. De aantallen en soorten predatoren en herbivoren in het IJsselmeer bepalen de omvang van de overige levensgemeenschappen uit het ecosysteem. Hetzelfde geldt voor de visserij, omdat deze direct ingrijpt op de visstand.
Op dit moment is de voedselketen die via (water)planten en plantenetende vogels verloopt, van ondergeschikt belang. Er is weinig ondiep helder water waar de planten kunnen groeien.

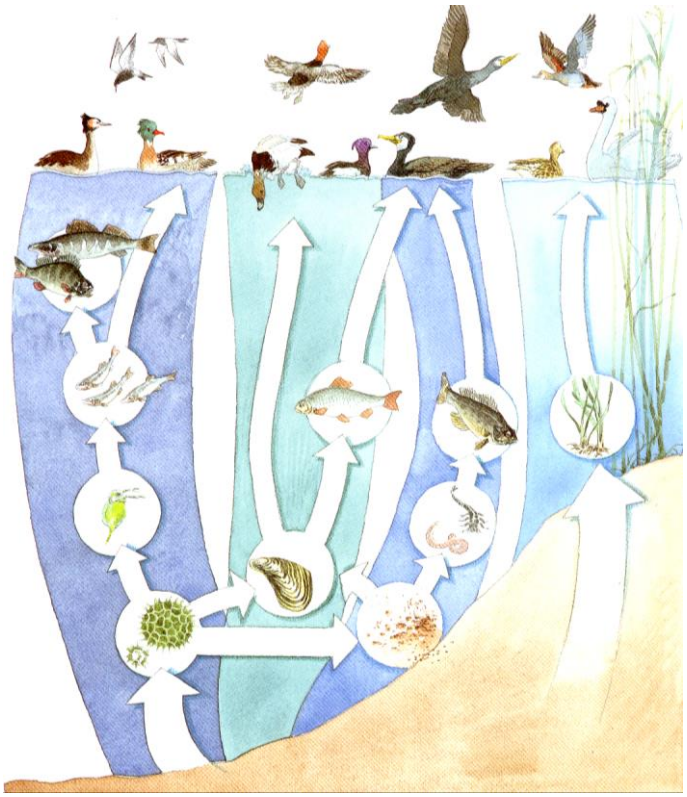

Bron: RIZA, Natuur in het natte hart

Figuur 4: De voedselketen in het IJsselmeergebied

2.4.1.2. Flora en fauna

Waterplanten en bodemfauna
Algengroei is onder biotische processen beschreven en vormt voor het open water van het IJsselmeergebied grofweg de basis voor 4 voedselketens. Driehoeksmosselen maken een aanzienlijk deel van de totale biomassa van de bodemfauna uit en bereiken de grootste concentraties in het zuidoosten van het IJsselmeer. De schelp biedt de mossel een goede bescherming, alleen duikeenden en sommige vissoorten kunnen de schaal breken.

De waterplanten, die vooral lokaal in de ondiepten voor de kust groeien (Friese IJsselmeerkust, IJmeer en Gouwzee) zijn een belangrijke voedselbron voor vogels en vormen geschikte paaiplaatsen voor vissen. Langs de rest van de IJsselmeerkust komen weinig waterplanten voor. De oorzaken hiervoor zijn de golfwerking, oeverinrichting (basaltdijken), het geringe oppervlakte aan ondiep water en steil aflopende oevers.
Een geheel ander landschapsbeeld biedt de Friese IJsselmeerkust, waar vanwege de ondiepe kustzone in een glooiend overgangsgebied tussen water en land, talloze soorten, soms zeldzame water- en oeverplanten, zoals bijv. rietorchis en echte heemst, groeien. In de moerassige oeverzone met zand- en schelpenbanken zijn afwisselend kale grond (van belang voor o.a. visdief, kokmeeuw en kluut), riet- en biezenvelden (van belang voor o.a. snor en roerdomp) en nat grasland (van belang voor weidevogels, zoals de kemphaan) aanwezig. De Friese IJsselmeerkust, waar evenals bij de polder IJdoorn, riet, gras, ruigte en struweel van vooral wilgen elkaar afwisselen, fungeert als broed-, rui- en rustgebied voor vele vogelsoorten.

Vissen
De visfauna van het diepere gedeelte van het IJsselmeer kan worden getypeerd als een gemeenschap van spiering en baarsachtigen, met name pos en baars. Begeleidende soorten zijn snoekbaars, blankvoorn, brasem en aal. De samenstelling van de visstand in Markermeer en IJsselmeer is vergelijkbaar. De dichtheid in het IJsselmeer is echter duidelijk hoger. In de begroeide en ondiepe zones kunnen in potentie plantenminnende vissoorten als snoek en rietvoorn voorkomen. Naast deze standvissoorten komt ook een aantal trekvissoorten voor zoals aal, bot, rivierprik, zeeprik, zeeforel, driedoornige stekelbaars en winde. Aal, bot en driedoornige stekelbaars komen regelmatig voor. Van de overige soorten zijn de aantallen echter nog zeer gering, mogelijk doordat zij nog sterk in hun trekmogelijkheden worden beperkt. Het IJsselmeer herbergt de enige grote populatie van spiering in Nederland. Deze treksoort heeft zich na aanleg van de Afsluitdijk weten te handhaven als standvis (‘binnenspiering’).

Vogels
Het IJsselmeergebied heeft een belangrijke internationale waarde voor diverse watervogels, die er in grote aantallen broeden, foerageren, ruien, rusten of overwinteren. Deze aantrekkingskracht op watervogels komt vooral door het grote oppervlak open water en door de aanwezigheid van voedsel, met name vissen, driehoeksmosselen en waterplanten. Het water vriest ook zelden dicht. Van de vele internationaal belangrijke vogelsoorten die in het IJsselmeergebied voorkomen, zijn er minstens 16 (zoals fuut, aalscholver, nonnetje, grote zaagbek, zwarte stern, visdief en diverse duikeenden) gebonden aan het diepe open water, omdat de hier veel voorkomende driehoeksmossel en spiering hun voornaamste voedsel vormen. Het open water wordt in de zomer vooral bevolkt door aalscholvers, kokmeeuwen en visdieven. In de nazomer (ruiperiode) herbergt het IJsselmeer grote groepen ruiende vogels, welke hier dan voldoende voedsel en rust vinden. Enkele kenmerkende soorten hiervan zijn: fuut, knobbelzwaan, tafeleend, kuifeend, toppereend en meerkoet.
Diverse trekroutes lopen door het IJsselmeergebied. Soorten die hier in het najaar in grote aantallen voorkomen zijn bijvoorbeeld: zwarte sterns en visdieven. In de winter bepalen vele eenden het beeld van het IJsselmeergebied. Het gaat hierbij vooral om de soorten kuifeend, tafeleend, smient, toppereend, grote zaagbek, nonnetje en brilduiker.

Overige fauna
Ook andere diersoorten zoals de noordse woelmuis, de ringslang en de rugstreeppad kunnen als bewoners van de randen van het IJsselmeergebied worden genoemd.

2.4.1.3. Ecologische relaties

In het huidige IJsselmeergebied hebben vooral vogels sterke relaties met de omgeving. Visetende watervogels, zoals aalscholvers, vliegen heen en weer tussen de broed- en rustplaatsen in de oevergebieden en de voedselgebieden in het open water. Bodemdieretende watervogels, zoals de van driehoeksmossels levende kuif- en tafeleenden, vliegen heen en weer tussen rustgebieden in o.a. Waterland en voedselgebieden in het Markermeer. Toppereenden blijven dicht bij hun voedselgebied in het IJsselmeer, maar eten ook mossels in de Waddenzee. De meeste plantenetende watervogels gebruiken de Friese en Noord-Hollandse kust, het Zwarte Meer en de Randmeren als rustgebied, terwijl zij eten op binnendijks gelegen graslanden en akkers. Nu de waterkwaliteit herstelt en op sommige plaatsen waterplanten als fonteinkruiden en kranswieren terugkomen, kan ook weer in het gebied zelf worden gefoerageerd. Juist de nabijheid van het IJsselmeer als voedselgebied is voor de binnendijkse veengebieden als broedgebied heel belangrijk en zorgt voor grote aantallen broedvogels. Ook kan het water en de oever van het IJsselmeer dienen als verbinding tussen natuurgebieden. Zo vormen de oevers van het Markermeer en een deel van het IJsselmeer de verbindende schakel tussen Vechtplassen en De Wieden, die door een verdere oeverontwikkeling versterkt kan worden.

De binnendijks gelegen moerassen, zoals de Oostvaardersplassen en de Vechtplassen, bieden leefruimte aan internationaal belangrijke aantallen broed- en niet broedvogels, zoals aalscholvers, futen, zwarte sterns, krak- en kuifeenden. Er is een sterke ecologische relatie tussen deze moerasgebieden en het IJsselmeer. Zonder het IJsselmeer zouden de Vechtplassen en de Oostvaarderplassen veel minder vogels kunnen herbergen.
Ook libellen zijn een kenmerkende soort van oevers en moerassige terreinen. Vanwege de marginale oeverontwikkeling heeft het IJsselmeer een beperkte betekenis voor libellen. Wel komen in de aangrenzende binnendijkse veengebieden bijzondere soorten voor als bruine korenbout, glassnijder, vroege en groene glazenmaker (doelsoorten van het rijksnatuurbeleid).

Voor de aquatische flora en fauna neemt het IJsselmeergebied een tussenpositie in tussen de IJssel en de Waddenzee. De mogelijkheden voor vissen om vanuit de Waddenzee het IJsselmeer binnen te komen, worden sterk beperkt door de aanwezigheid van de Afsluitdijk. Zeker vissen die voor het opgroeien of paaien afhankelijk zijn van ofwel zout ofwel zoet water worden belemmerd in hun migratie. De IJssel staat in open verbinding met het IJsselmeer. Dit is belangrijk voor vissen die vanuit het IJsselmeer bovenstrooms willen gaan paaien en voor larven van driehoeksmosselen en zaden van waterplanten die door de IJssel aangevoerd worden.

2.4.2. Het belang voor natuur

De huidige natuurwaarden in het IJsselmeergebied zijn van internationale betekenis. Dit komt door de grootschaligheid, diepte, voedselrijkdom en geografische ligging. Het gebied heeft een bijzondere plaats binnen het netwerk van Europese wetlands, is kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur en aangewezen tot Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Vogelrichtlijn.

Tabel 1: Kwalificerende soorten waarvoor respectievelijke delen van het IJsselmeergebied zijn aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (VR).

	VR Art. 4.1	IJssel-meer	Ketel-meer	Marker-meer	IJmeer	Opmerkingen:			
						Brv.	Win.	Rui	Rust
Viseters									
fuut	2	•						•	•
aalscholver	2	•	•	•			•		•
nonnetje	1	•		•	•		•	•	•
grote zaagbek	2	•					•		
zwarte stern	1	•		•				•	•
visdief	1	•		•		•			•
reuzenstern	1	•	•						•
Driehoeks-mosselen en									
tafeleend	2	•		•	•		•	•	•
kuifeend	2	•	•	•	•		•	•	•
toppereend	2	•		•			•	•	•
meerkoet	2			•			•	•	•
slobeend	2	•					•		
Planteneters									
smient	2	•		•			•		•
meerkoet	2			•			•	•	•
kleine zwaan	1	•	•				•		•
krakeend	2	•		•			•		•
Moerasvogels									
lepelaar	1	•							
kleine rietgans	2	•					•		•
kolgans	2	•					•		•
grauwe gans	2	•							•
brandgans	1	•					•		•
porseleinhoen	1	•				•			
kemphaan	1	•							•
grutto	2	•							•
wulp	2	•							•

Legenda:

VR art. 4.1.: Soort komt voor op Bijlage 1 (=1) resp. Bijlage 2 (=2) van de Vogelrichtlijn

Opmerkingen:
Brv.: Broed in Speciale Beschermingszone (SBZ)
Win.: Overwintert in SBZ
Overwinteraars trekken tijdens strenge winters verder zuidwaarts naar het rivierengebied en het Deltagebied
Rui: Ruigebied in SBZ
Rust: Rust of pleistert in SBZ

Het IJsselmeergebied is zoals uit bovenstaande tabel blijkt vooral in de nazomer en winter van groot belang voor ruiende en overwinterende watervogels. Het is één van de weinige grote open zoetwatergebieden in Europa die in de winter niet of vrijwel niet dichtvriest. De overige seizoenen zijn van minder belang. In het voorjaar en de zomer (broedtijd) is het aantal vogels dat gebruik maakt van het IJsselmeergebied het kleinst. In het buitendijkse gebied is vooral de Friese IJsselmeerkust een belangrijk broedgebied.

Ook bedreigde plantensoorten, zoals o.a. de in de NB-wet gebieden langs de Friese IJsselmeerkust groeiende echte heemst, rietorchis en groenknolorchis worden beschermd.

Van de doelsoorten uit het Handboek Natuurdoeltypen (prioritaire soorten voor het natuurbeleid in Nederland) zijn naast vele vogelsoorten ook zoutminnende plantensoorten in het IJsselmeer aanwezig (als relict van de voormalige Zuiderzee). Ook enige vissoorten, de noordse woelmuis, de ringslang en de rugstreeppad worden tot de doelsoorten gerekend.

2.4.3. Watervogels gedurende het recreatieseizoen

Hiervoor is aangegeven hoe het IJsselmeergebied ecologisch functioneert. Het voorkomen van de grote aantallen watervogels hangt, behalve met rust en luwte, nauw samen met de aanwezige voedselbronnen zoals vissen, driehoeksmosselen en muggenlarven (bodemfauna) en waterplanten. Het is dus relevant om te onderzoeken welke soorten watervogels afhankelijk zijn van genoemde voedselbronnen en in welke periode, teneinde mogelijke knelpunten met de grote watersport in beeld te kunnen brengen. Behalve foeragerende vogels, zijn ook de rustende en ruiende watervogels van belang, voor zover ze voorkomen in het “watersportseizoen”.

Het resultaat van de door Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, maandelijks uitgevoerde vliegtuigtellingen (sinds 1980) is gepubliceerd in het rapport 'De ecologische draagkracht van IJsselmeer en Markermeer in relatie tot het gebruik door de watersport'. Voor de 8 meest voorkomende watervogelsoorten in de periode april tot november ontstaat een redelijk betrouwbaar ruimtelijk beeld van hun verspreiding. Krakeenden werden bij deze tellingen nooit systematisch geteld. Ook van de schaarse krooneend werd geen betrouwbaar beeld verkregen. Gemiddeld verblijven er naar schatting in de zomermaanden enkele duizenden krakeenden in het IJsselmeer en Markermeer, voornamelijk langs de Afsluitdijk, de Houtribdijk, de Oostvaardersdijk en de eilandjes in het IJmeer. Krooneenden worden in het IJssel- en Markermeer eigenlijk alleen in aantallen van enige betekenis aangetroffen in de Gouwzee.

Tabel 2: Belangrijkste watervogels in het IJsselmeergebied gedurende het recreatieseizoen

Periode	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Recreatie												
landrecreatie												
oeverrecreatie												
zeiljacht												
motorboot												
surfplank												
'Zomervogels'												
fuut								R	R			
aalscholver												
zwarte stern								R				
visdief					B							
tafeleend								R	R			
kuifeend								R	R			
meerkoet								R	R			
knobbelzwaan								R	R			
krooneend								R	R			
krakeend								R	R			

	Niet aanwezig	B= Broedperiode
	Rustig	R= Ruiperiode
	Druk	

Er bestaan van jaar tot jaar flinke schommelingen in het gebruik dat watervogels van IJsselmeer en Markermeer maken. Binnen de drie naar hun voedselgewoonten te onderscheiden groepen zijn geen consistente trends te vinden. Wel is opvallend dat voor visetende watervogels het IJsselmeer belangrijker is dan het Markermeer, terwijl voor bodemdieretende watervogels 's zomers het Markermeer de voornaamste plaats inneemt.

2.4.4. Economische belang natuur

In deze visie wordt ingegaan op de economische betekenis van het IJsselmeergebied voor allerlei functies. Maar wat is nu de economische betekenis van het IJsselmeer als natuurgebied?
Er zijn drie ingangen om daar iets van te zeggen. Alledrie leveren een ander beeld.

<u>Waarde op zichzelf</u>

Natuur *is* een waarde op zichzelf en kan dus principieel niet in guldens of euro's worden uitgedrukt. Natuur is leven en de prijs van leven is niet uit te drukken. Wat is de prijs van een mensenleven? En hoeveel hoger wordt die prijs als de persoon een bekende van je is? Iedere poging om natuurwaarde een prijs te geven leidt tot een scheef beeld en uiteindelijk tot een 'platte afweging'.

<u>Gebruikswaarde</u>

Elders in deze visie is aangegeven welke inkomsten het IJsselmeer oplevert uit onder andere recreatie en toerisme. Maar de gebruikswaarde van de natuur in het IJsselmeer is breder. Zo levert het IJsselmeer drinkwater en die functie kan nog sterk groeien in omvang en economische betekenis. In de toekomst kan schoon zoet water weleens een aanmerkelijk hogere prijs krijgen dan nu.
Voorts biedt het IJsselmeergebied vele duizenden mensen rust en ontspanning. Daardoor levert het IJsselmeer een bijdrage aan de volksgezondheid. Hoeveel ongezonde stress is weggenomen door een wandel- of vaartocht in het IJsselmeergebied? En hoeveel kosten voor volksgezondheid zijn daarmee bespaard?

Vervangingswaarde

De prijs van natuur wordt evident als er gecompenseerd moet worden. Juist hier ontstaat snel de eerdergenoemde 'platte afweging'. Natuur die in de weg ligt kan elders opnieuw worden aangelegd, zo is de gedachtegang. Bij de aanleg van IJburg is wel gebleken dat dat onmogelijk is.
De maatschappelijke ruimte voor voldoende fysieke compensatie is in de omgeving van het IJsselmeer niet te vinden. Bovendien is het verloren gaan van het weidse waterlandschap nergens te compenseren. Toch een paar cijfers:

- Door aanleg van IJburg gaat ruim 400 ha. open water verloren.
- Negatieve effecten op natuurwaarde in de omgeving beslaan totaal 750 ha., inclusief de genoemde 400.
- Het budget voor compensatie bedraagt ƒ39 miljoen.
- Voor volledige binnendijkse compensatie zou een budget van ƒ70 tot ƒ90 miljoen nodig zijn.

2.5. Recreatie

2.5.1. Het belang voor de recreatiesector

IJsselmeer, Markermeer, IJmeer en Ketelmeer vormen gezamenlijk één groot watergebied van internationale betekenis en een belangrijke schakel in het totale vaargebied van Nederland. Daarnaast genieten miljoenen mensen varend, fietsend, wandelend of anderzijds recreërend langs de oevers van de grote open ruimte, de landschappelijke weidsheid en de rust als afwisseling op het drukke dagelijks bestaan. Het is niet alleen het ruime wateroppervlak dat het belang van dit gebied voor de recreatie verklaart. Langs de oevers vindt men een schat aan cultuurhistorische elementen. Talloze gebouwen in de havens rond de voormalige Zuiderzee herinneren aan de Gouden Eeuw en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (V.O.C.), de tijd dat Nederland als zeevarende natie de wereldzeeën bevoer. Andere havens herinneren aan de beroepsvissers die op de Zuiderzee hun brood verdienden. Iedere haven heeft zijn eigen historie, karakter en sfeer. Belangrijke vaardoelen zijn Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, Hindeloopen, Stavoren, Lemmer en Muiden. Deze plaatsen worden in het hoogseizoen druk bezocht.

Dit unieke grootwatergebied waar zonder invloed van getijden kan worden gevaren, biedt de toervaarder, in combinatie met de rijke cultuurhistorie, een groot scala aan vaarmogelijkheden.
Dit geldt niet alleen voor Nederlanders, ook buitenlanders hebben in de afgelopen decennia het IJsselmeergebied ontdekt. Vooral Duitse watersporters van Hamburg tot het Ruhrgebied, die zelf geen binnenwater van enige omvang hebben, kiezen massaal voor een ligplaats in "ons" IJsselmeergebied. In het vaarseizoen wordt het IJsselmeergebied bovendien, vanwege het unieke karakter, door vele watersporters uit andere Europese landen bezocht. Daarnaast worden belangrijke nationale en internationale wedstrijdevenementen georganiseerd zoals de Bolkoppenrace, de Flevorace en de Internationale SPA Regatta.

De toeristische waarde van het gebied wordt verder o.a. beschreven in de brochures van projectbureau de Gouden Cirkel, waarin ook talloze wandel-, fiets- en/of vaararrangementen veelal met diverse overnachtingsmogelijkheden worden aangeboden. De verblijfsrecreatiebedrijven bieden de mogelijkheid om in het gebied te verblijven en de omgeving te verkennen.
De dagrecreatieterreinen bieden volop mogelijkheden tot strandbezoek, zwemmen, surfen en andere vormen van waterrecreatie. Ook de ANWB geeft in haar publicaties vaak informatie over de talloze recreatieve mogelijkheden in dit dicht bij de Randstad gelegen gebied.

Het IJsselmeer is het grootste zoete viswater van Europa en heeft een zeer belangrijke waarde voor de Nederlandse sportvisser. Vanwege de schaal, het specifieke watermilieu en de centrale ligging biedt deze voormalige binnenzee unieke mogelijkheden voor de hengelaar. Door een combinatie van natuurlijke ontwikkelingen en menselijk handelen is een zeer divers gebied ontstaan. Kunstmatige dijken, havens, riviermondingen en zachtere overgangen tussen water en land creëren in potentie een groot scala aan sportvisserijmogelijkheden. Uit onderzoek blijkt, dat sportvissers het IJsselmeer niet alleen waarderen vanwege de aanwezige visstand, maar dat ook de weidse vergezichten en de natuurbeleving een belangrijke rol spelen.

2.5.2. Huidig recreatief gebruik

2.5.2.1. Grote watersport

Het IJsselmeergebied wordt met name bevaren door grotere kajuitzeiljachten (93%) en motorjachten (7%). Over het algemeen is de waterdiepte toereikend voor deze schepen, enkele kustzones, het Enkhuizerzand, het Vrouwezand, een deel van de Gouwzee en de Friese kustzone uitgezonderd. Door natuurlijke erosieprocessen slibben de toegangsgeulen naar de havens in o.a. Makkum, Workum, Hindeloopen, Edam en Monnickendam regelmatig dicht, hetgeen frequent onderhoud noodzakelijk maakt.

In de ca. 128 jachthavens grenzend aan het IJsselmeergebied (visiegebied) bevonden zich in 1999 18.767 ligplaatsen bij een gemiddelde bezettingsgraad van ca. 90,5%. Het totaal aantal "gebiedseigen schepen" is dus ca. 17.000. In 1998 werd in de havens overnacht door ruim 275.000 passanten (schepen) van diverse nationaliteiten. Van de Nederlandse traditionele chartervaart (ca. 450 schepen), heeft 80% haar thuishaven rond het IJsselmeergebied. De traditionele chartervaart bestaat met name uit voormalige zeilende vrachtschepen, zoals tjalken en klippers.

De grote watersport speelt zich met name af in het "zomerseizoen". Rond oktober wordt ca. 50% van de recreatievaartuigen uit het water gehaald in verband met onderhoudswerkzaamheden of ter bescherming van het vaartuig in de winterperiode. Medio mei liggen de meeste schepen weer in het water. Vaak wordt het Hemelvaartweekend benut om de laatste onderhoudklussen uit te voeren. Buiten de voorjaarsvakanties (Hemelvaart en Pinksteren) wordt hoofdzakelijk in de weekenden gevaren.

Vanaf juni neemt ook door de week de levendigheid op het water toe. Dit betreft vroege vakantiegangers en ouderen. De topdrukte is in de maanden juli en augustus. Niet alleen de schepen met een vaste ligplaats in het IJsselmeergebied varen dan op het water, heel Nederland viert (gespreid) vakantie en het IJsselmeergebied is een bekende bestemming. Kleinere schepen uit het achterland trekken naar het IJsselmeergebied of via het IJsselmeergebied naar de watersportgebieden in Friesland, Overijssel, Holland en Utrecht. Grotere schepen uit het IJsselmeer gaan via Kornwerderzand, Den Oever en IJmuiden naar de Waddenzee, het Deltagebied of het buitenland. Het Deltagebied kan via de “staande-mast-route" ook binnendoor worden bereikt.

Begin september neemt de druk weer af, de gebiedseigen schepen keren terug en de recreatievaart vindt met name weer in de weekenden plaats. Uitzondering op bovenstaande regel vormen de beroepschartervaart ("bruine vloot") en de verhuurjachten met een thuisbasis rond het IJsselmeer. Deze schepen varen gemiddeld 20 tot 25 weken per jaar. Schepen in particulier eigendom varen aanmerkelijk minder. Op topdagen (Pinksterweekend bij mooi weer) wordt in jachthavens gerekend met een uitvaarpercentage van maximaal 25%. Bij watersportverenigingen ligt het uitvaarpercentage iets hoger dan bij commerciële jachthavens. Deels wordt dit bepaald door de reisafstand tussen woonplaats en haven.

Uit tellingen van Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, kan worden afgeleid waar de grootste concentraties recreatievaartuigen zich bevinden. Er is sprake van een aantal "hoofdvaarroutes", gelegen tussen de populaire vaardoelen rond het IJsselmeer en Markermeer. Omdat ca. 93% van de schepen die het IJsselmeergebied bevaren, uit zeiljachten bestaat, wordt de route mede door de windrichting bepaald.

Het is met bootbezitters niet anders dan met “gewone mensen”, een deel zoekt de ruimte op en een deel vaart bij voorkeur in de buurt van of zijn eigen wedstrijd tegen andere schepen. Omdat een groot deel van het IJsselmeergebied weinig beperkingen in diepgang kent, is er ruimte voor deze tweedeling. De meeste scheepsbewegingen vinden plaats tussen 10 uur 's morgens en 5 uur 's middags. Een gemiddelde vaartocht op het IJsselmeer duurt ca. 3,5 uur.

Uit figuur 5 blijkt, dat de Noord-Hollandse kustzone tussen Amsterdam en Medemblik het drukst wordt bevaren. Vanuit Enkhuizen en Medemblik worden de meeste oversteken gemaakt naar de havens langs de Friese IJsselmeerkust en andersom. In de afgelopen jaren heeft Lelystad als vaardoel en alternatief voor de drukke sluis in Enkhuizen aan populariteit gewonnen. Het aantal ligplaatsen in Lelystad is sinds 1985 verdrievoudigd van ca. 800 tot bijna 2.500, waardoor de vaarbewegingen vanuit en naar het zuidelijk en noordelijk deel van het IJsselmeergebied zijn toegenomen.

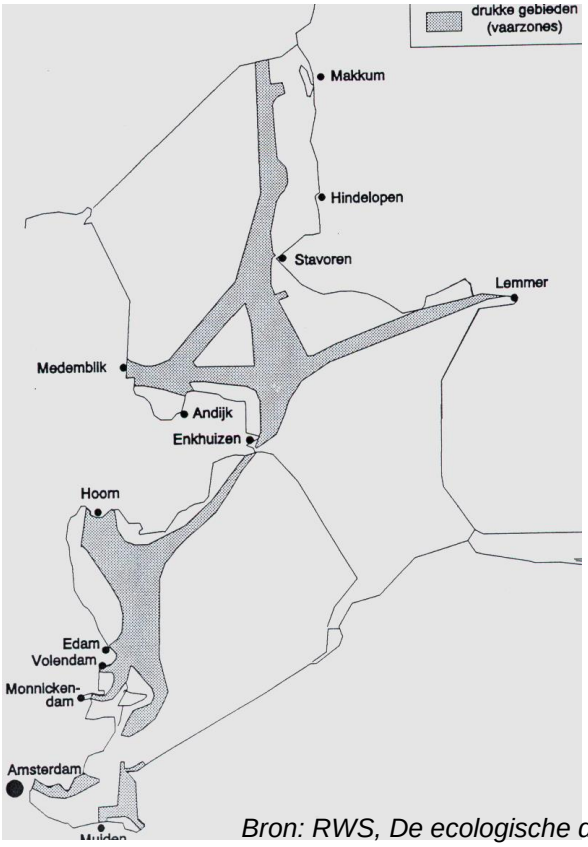

Bron: RWS, De ecologische draagkracht ...

Figuur 5: Belangrijke vaargebieden voor de recreatievaart

2.5.2.2. Verblijfs-, dag- en oeverrecreatie

Rond het visiegebied bevinden zich ca 25 verblijfsrecreatiebedrijven die echt gericht zijn op het IJsselmeergebied. Deze bedrijven bieden kampeermogelijkheden (toeristische plaatsen en vaste standplaatsen), vakantiehuisjes en/of trekkershutten. In totaal gaat het om ca. 3.000 toeristische plaatsen, 5.000 vaste standplaatsen, 750 vakantiehuisjes en 25 trekkershutten.
Slechts een beperkt aantal bedrijven grenst daadwerkelijk aan het IJsselmeer. Een groter aantal bevindt zich net achter de dijk. De verblijfsaccommodatie vormt voor talrijke Nederlanders uit de stedelijke gebieden en buitenlandse gasten een uitvalsbasis om in een tamelijk ruime straal de omgeving te verkennen. De regio biedt hiervoor een scala aan mogelijkheden. Stranden, de typische Zuiderzeestadjes, Marken, de Batavia-werf, Six Flags Holland, het Dolfinarium (Harderwijk), Giethoorn, Alkmaar, Schagen, Amsterdam en diverse jaarlijks terugkerende evenementen zijn publiekstrekkers. Ook kano- en bootverhuurders, rondvaartbedrijven en "funshop-centers" vormen een onderdeel van het totale toeristisch-recreatieve aanbod. Rust en ruimte is een belangrijk keuzemotief voor veel sportvissers, die bewust voor een camping of vakantiehuisje in de buurt van het IJsselmeer kiezen.

Dagrecreanten trekken naar het IJsselmeer om de drukte van de stad te ontlopen en te genieten van de weidsheid, de grote open ruimte en de natuur. Een tochtje langs de oevers, wandelend, skeelerend of fietsend, maar ook per auto of motorfiets is populair. Niet overal heeft men uitzicht over de open ruimte. Sommige stukken van de “Westfriese Omringdijk”, een cultuurhistorisch monument tussen Durgerdam en Medemblik, bieden een uniek uitzicht over het water. Ook de nieuwere dijken van oostelijk en zuidelijk Flevoland zijn populair. Enerzijds het IJssel- of Markermeer, anderzijds uitzicht op natuurgebieden zoals de Oostvaardersplassen en de Lepelaarsplassen. De dijken van de Noordoostpolder zijn beperkt toegankelijk, net als de Friese IJsselmeerkust. Rond het IJsselmeer loopt een fietsroute, de Zuiderzeeroute. Deze route wordt veel gebruikt voor meerdaagse fietstochten. Ook zijn er fietsarrangementen ontwikkeld. Verder is er een gemarkeerde lange-afstands-wandelroute van ca. 400 km, het Zuiderzeepad (figuur 6).

Figuur 6: Overzichtskaart met de lange-afstands-wandel- en fietsroutes in de regio

Naast het maken van dagtochten en het bezoeken van de vele cultuurhistorische attracties, vormt het water een belangrijk element ter verpozing. Voor kinderen is de mogelijkheid om (in ondiep water) te zwemmen of te spelevaren van groot belang en een zandstrand heeft een hoge recreatieve waarde. Het aantal stranden rond het IJsselmeer en Markermeer is beperkt (zie figuur 7).
De 'natuurlijke' stranden bevinden zich langs de (ondiepe) Friese IJsselmeerkust. Controle op de zwemwaterkwaliteit berust bij de provincies en in het kader hiervan wordt het IJsselmeergebied stelselmatig onderzocht. Op de bemonsterde plaatsen, maar ook daarbuiten kan meestal veilig gezwommen worden. Recreanten moeten op een goede zwemwaterkwaliteit kunnen rekenen en over calamiteiten worden geïnformeerd. De stranden liggen vooral in de ondiepere delen van het IJsselmeergebied, hoewel de Houtribhoek bij Lelystad aantoont, dat het technisch mogelijk is om een kunstmatig strand in diep water te creëren.

Vanaf de stranden wordt ook veel gesurft en met catamarans gezeild. De “range” van surfplanken is beperkt tot max. 1 à 2 km uit de kust. In zo'n gebied kunnen surfplanken en catamarans voor verstoring van rustende, ruiende of foeragerende watervogels zorgen. Door de aanleg van voorzieningen (parkeerplaatsen, douches, etc.) op minder kwetsbare plaatsen kan een positieve zonering worden aangebracht. Kwetsbare delen langs de Friese kust zijn afgesloten middels artikel 17 van de Natuurbeschermingswet en/of door fysieke barrières zoals het gebied ten noorden van het strand bij Workum.

2.5.2.3. Sportvisserij

Uit een in 1996 gehouden onderzoek onder 1.000 sportvissers blijkt dat 34% (weleens) op het IJsselmeer vist. Vertaald naar een landelijk aantal sportvissers van 1,4 miljoen mag worden aangenomen dat 470.000 sportvissers een of meerdere keren per jaar gebruik maken van het IJsselmeer. Uit het onderzoek blijkt verder dat het IJsselmeer voor de hengelsport een bovenregionale functie vervult; het water wordt door sportvissers uit heel Nederland bezocht.
Het IJsselmeer is een openbaar vaarwater, waardoor er met een sportvisakte met een hengel mag worden gevist. De Nederlandse Staat is visrechthebbend. De NVVS is machtiginghouder voor de uitgifte van vergunningen voor het vissen met twee hengels. De NVVS heeft het water in de Grote Vergunning ingebracht. Hierdoor mag elke visser die lid is van een hengelsportvereniging aangesloten bij een NVVS-federatie op dit water vissen.

Sportvissen is een extensieve vorm van recreatie en vindt vooral in het zomerseizoen plaats, maar ook in voor- en naseizoen is het IJsselmeer aantrekkelijk voor sportvissers. Er wordt veel in (jacht)havens gevist, maar een aantal sportvissers zoekt ook de rustige gebieden in een natuurlijke omgeving. Vooral op- en langs dijkgedeelten waar in de nabijheid een auto kan worden geparkeerd, zijn gewild. Bootvisserij valt qua regelgeving onder dezelfde regels als de grote watersport en vindt plaats vanuit kleine sportvisserijbootjes. Ook vanaf pleziervaartuigen wordt veel gevist. Een derde categorie vormen de vliegvissers. Hierbij worden, veelal wadend, grote afstanden afgelegd op zoek naar vis. De meeste vliegvissers zoeken tevens een natuurlijke omgeving. Goed bereikbare locaties in de directe omgeving van dorpen en steden worden in het hoogseizoen veelal ook voor andere vormen van recreatie benut.

Geschikte gebieden voor vliegvissers vallen vaak samen met natuur-gebieden. In artikel 17 gebieden van de Natuurbeschermingswet mag men niet komen. Vliegvissers langs de Friese IJsselmeerkust benutten derhalve de ondiepe zones buiten- en aan de randen de afgesloten gebieden. Ook in de zuidelijke Gouwzee wordt door oever- en vliegvissers gevist.

Wadend vissen op winde, blankvoorn en brasem

In de jaren 60 en 70 werd er op het IJsselmeer gevist vanuit speciale charterschepen. De zeevisserij is niet meer rendabel. Charterschepen uit Makkum, Kornwerderzand en Den Oever vissen tegenwoordig uitsluitend op de Waddenzee.

Bron: NVVS, Specialist in aanlegplaatsen voor de sportvisserij

2.5.3. Ruimtegebruik

Jachthavens bieden ligplaatsen en aanvullende voorzieningen voor booteigenaren. De bestaande ligplaatscapaciteit in de diverse recreatiekernen wordt aangegeven in hoofdstuk 3.4. figuur 14.

In onderstaande figuur 7 is met een groene kleur globaal aangegeven, waar eerdergenoemde verblijfs-recreatiebedrijven zich bevinden. Slechts een beperkt deel grenst direct aan het IJsselmeer. Bijna alle bedrijven bevinden zich nabij stads- of dorpskernen. In het hele IJsselmeer- en Randmerengebied bevinden zich ca. 10.500 seizoen- en jaarplaatsen, ca. 8.000 toeristische plaatsen en ca. 2.400 vakantiehuisjes en/of -bungalows, respectievelijk ruim 6, 7 en 9% van het totale aanbod in Nederland. De gemeten gemiddelde grootte van de kampeerbedrijven bedraagt 9,0 ha.

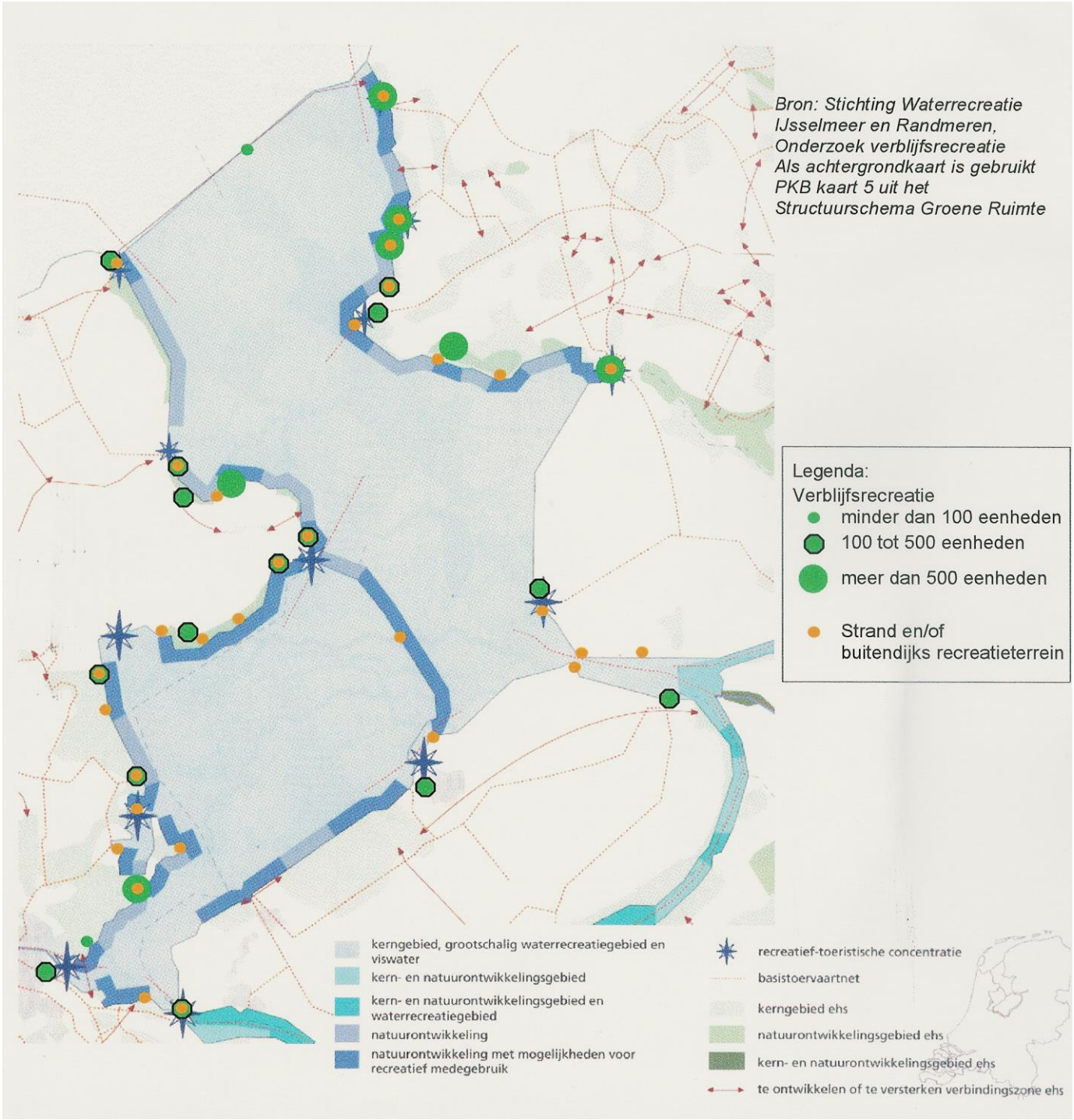

Figuur 7: Overzicht van de dag- en verblijfsrecreatiemogelijkheden in het IJsselmeergebied

In onderstaande figuur 8 zijn de sportvislocaties op een 3-punts schaal (veel – meerdere – enkele sportvissers) ingetekend.

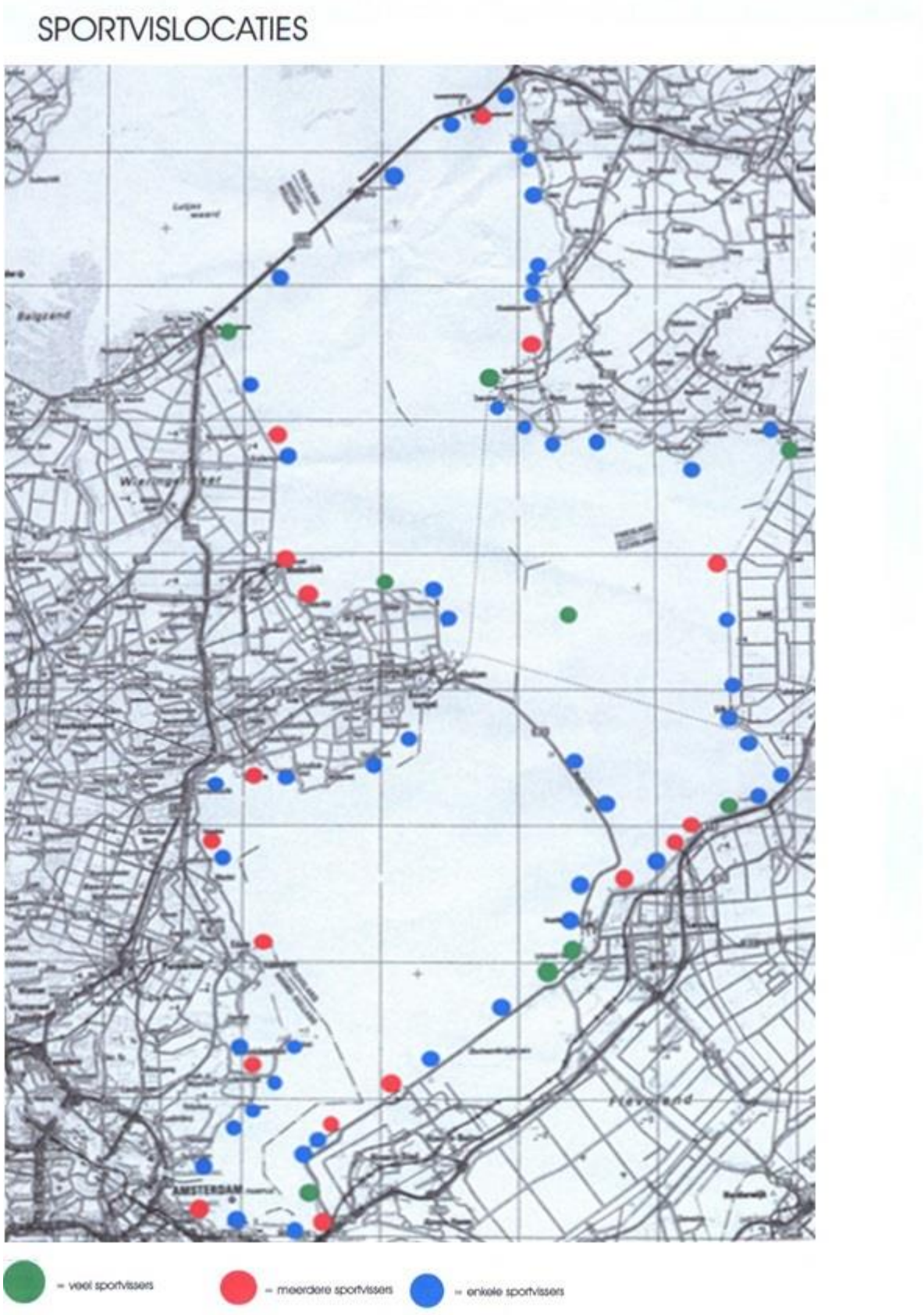

Bron: NVVS

Figuur 8: Overzicht van de sportvislocaties in het IJsselmeergebied

2.5.4. Economisch belang recreatie

De omzet van de Nederlandse watersportindustrie (grote watersport) is berekend op ƒ 4,1 miljard per jaar. De totale jaarlijkse omzet van het watergebonden recreatief bedrijfsleven (jachthavens, jachtwerven, (boot)verhuurbedrijven, watersportwinkels, traditionele chartervaart, etc.) in het IJsselmeer- en Randmerengebied kan worden geschat op ca. ƒ 900 miljoen. De bijbehorende totale werkgelegenheid in dit gebied bedraagt ca. 3.400 volledige arbeidsplaatsen. De omzet door de recreatietoervaart (passanten) en ligplaatshouders bij de plaatselijke middenstand kan worden geschat op ƒ 210 miljoen. Het grootste deel van dit bedrag wordt besteed aan dagelijkse boodschappen (36%) en horecabezoek (26%).

Op basis van de in 1996 voor het gehele IJsselmeer- en Randmerengebied gemeten overnachtingscijfers in recreatiebungalows en kampeerplaatsen geeft het rekenmodel van ZKA/RECRON een geschatte jaarlijkse omzet van ƒ 214 miljoen.

Met een geschat aantal hotelovernachtingen van ca. 30% van de in de kampeer- en bungalowsector gemeten overnachtingscijfers, moet in de hotelsector met een jaaromzet van rond ƒ 100 miljoen worden gerekend.

Moeilijker is het inschatten van de jaaromzet in de dagrecreatie. Er is geen systematisch onderzoek gedaan naar aantallen strandbezoekers, fietsers, skeelers en wandelaars, terwijl ook de bezoekcijfers van de diverse evenementen niet worden gemeten. 'Recreatie in 2019' geeft aan dat er jaarlijks ca. ƒ 15 miljard tijdens dagtochten zonder overnachting wordt besteed. Het aandeel van de IJsselmeerkust (zonder Amsterdam) op het totaal aantal Nederlandse vakantieovernachtingen bedraagt 4%. Eenzelfde aandeel in de dagrecreatie zou een jaaromzet van ca. ƒ 600 miljoen betekenen.

De omzet van de Nederlandse hengelsportbranche bedraagt ongeveer ƒ 450 miljoen op jaarbasis. De bijbehorende directe werkgelegenheid wordt geschat op 2.000 mensjaren. Uit recent onderzoek van het NIPO blijkt dat de Nederlandse sportvissers gemiddeld 25 keer per jaar vissen.
Zoals hierboven aangegeven, vist 34% (weleens) op of langs het IJsselmeer, gemiddeld 7x per jaar. Uitgaande van bovenstaande gegevens wordt de omzet voor het IJsselmeergebied geschat op ƒ 45 miljoen op jaarbasis. De werkgelegenheid in relatie tot de hengelsport wordt op 200 mensjaren geschat.

De omzet van de gehele recreatiesector (watersport, dag- en verblijfsrecreatie, hotels en hengelsport) in het IJsselmeer- en Randmerengebied kan worden geschat op ca. ƒ 2 miljard.

2.6. Drinkwatervoorziening

In 1968 heeft PWN in Andijk een pompstation gebouwd voor de zuivering van oppervlaktewater tot drinkwater. Hier wordt IJsselmeerwater ingenomen in een waterbekken, waar het water ca. twee maanden verblijft. Dit bekken wordt gebruikt om variaties in de kwaliteit van het ingenomen water af te vlakken. Ook kan op deze wijze de drinkwaterproductie enige tijd doorgaan, wanneer vanwege een verontreiniging in het IJsselmeer de inname van water gestaakt moet worden. Daarna wordt het water gezuiverd door middel van desinfectie, coagulatie en snelfiltratie. Na een actieve koolfiltratie heeft het water de kwaliteit van drinkwater bereikt.

Momenteel wordt op pompstation Andijk jaarlijks ca. 24 miljoen m^3 drinkwater geproduceerd. Dit is ongeveer een kwart van de drinkwaterbehoefte in het voorzieningsgebied van PWN. Pompstation Andijk voorziet het noordoostelijke deel van de provincie van water, begrensd door de lijn Wieringen-Alkmaar en Purmerend. Naast PWN betrekt ook NV. Watertransportmaatschappij Rijn-Kennemerland (WRK) vanuit Andijk jaarlijks ca. 60 miljoen m^3 water uit het IJsselmeer.
Ca. 40 miljoen m^3 wordt na duininfiltratie alsnog door PWN gebruikt voor de levering van drinkwater in het noordwesten van Noord-Holland. De resterende 20 miljoen m^3 wordt als bedrijfswater geleverd, vooral aan Hoogovens (Corus).

Het IJsselmeerwater voldoet aan de wettelijke eisen, die aan drinkwater gesteld worden. Wel zijn de gehaltes aan natrium, chloride en sulfaat aan de hoge kant. De hoge gehaltes aan chloride en sulfaat hebben ook als effect, dat in het voorzieningsgebied van pompstation Andijk meer corrosie van metalen leidingen optreedt dan in de rest van de provincie. Dit is vooral te merken aan een verhoogde uitval van warmwaterapparatuur zoals boilers. In 1999 is op pompstation Andijk ontharding van het water gerealiseerd. Dit vindt plaats door met natronloog het water in het innamebekken te ontharden. De ontharding vindt plaats ten behoeve van het comfort van de consument (kalkaanslag, ontkalken apparatuur), het milieu (verlaging koperemissie) en financiële aspecten (geringer verbruik wasmiddelen, langere levensduur apparatuur).

2.7. Beroepsscheepvaart

Het IJsselmeergebied is van groot belang voor de beroepsscheepvaart. Het IJsselmeer vormt de centrale schakel in de vaarverbindingen tussen de Randstad enerzijds en Noord- of Oost Nederland anderzijds. De Nederlandse beroepsscheepvaart maakt gebruik van het IJsselmeer met respect voor de andere functies, waarbij een hoge veiligheidsgraad van het vervoer over water wordt nagestreefd.

<u>De vaarroutes en de soort vracht</u>

Een hoofdvaarweg verbindt de Oranjesluizen te Amsterdam via de Houtribsluizen te Lelystad met het Ketelmeer (Geldersche IJssel), de sluis te Lemmer (Prinses Margrietkanaal) en de sluizen in de Afsluitdijk (Kornwerderzand en Den Oever). Een tweede belangrijke route voor de beroepsscheepvaart is de verbinding Amsterdam – Enkhuizen.

Via deze routes wordt Noord-Nederland voorzien van energie- en brandstoffen (dieselolie, benzine, enz.), alsmede de grondstoffen voor de bouw, de veevoedersector en de landbouw (kunstmest). Sinds enige jaren zijn er ook containerdiensten over water actief tussen de Randstad-zeehavens en terminals in Meppel, Harlingen, Groningen en Veendam. Jaarlijks worden nu ca. 80.000 containers via het IJsselmeer vervoerd, hetgeen een forse ontlasting van het wegennet en het milieu oplevert.

In tijden van zeer strenge vorst wordt alles op alles wordt gezet om de vaargeulen met ijsbrekers open te houden. Dit toont het belang van de verkeersader voor de beroepsscheepvaart en de ladingontvangers aan.

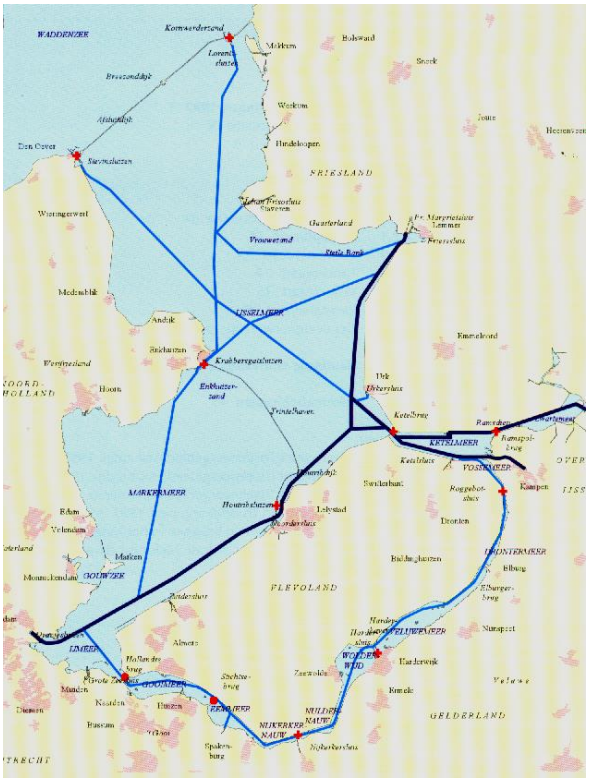

Bron: RWS, Scheepvaart IJsselmeergebied

Figuur 9: Betonde scheepvaartroutes in het IJsselmeergebied

<u>Beheer en onderhoud</u>

De hoofdroutes door het IJsselmeer worden op een voor de beroepsscheepvaart adequate wijze beheerd en betond. Het aantal ligplaatsen en overnachtingsplaatsen binnen het gebied is beperkt. Voorzieningen met betrekking tot de afgifte van scheepsafvalstoffen in het gebied dienen te worden gecontinueerd.

2.8. Beroepsvisserij

Het IJsselmeergebied is het belangrijkste zoetwater-visgebied in Nederland. Onder de ca. 300 beroepsvissers in Nederland bevinden zich 80 IJsselmeervissers en 8 Randmeervissers die 's winters het IJsselmeer bevissen. De IJsselmeervissers vissen, afhankelijk van het seizoen, met fuiken, staande netten, hoekwant, aalkistjes en zegens. Behalve op aal, vist men met name op baars, snoekbaars en spiering. De visstand in het IJsselmeer wordt gedomineerd door spiering, pos, blankvoorn, baars, bot, snoekbaars en aal. Op basis van bemonsteringsvisserij in de periode 1966-1995 is de hoeveelheid vis (biomassa) in het IJsselmeer ruim 2 maal zo groot als in het Markermeer. Spiering maakt in beide meren 40-45% van het totale bestand uit.

De visserij in het IJsselmeer (ca. 185.000 ha) wordt beheerd door de Nederlandse Staat, die visrechthebbende is. Beroepsvissers krijgen, op basis van de “historische situatie”, jaarlijks tot hun 65^{e} jaar, privaatrechtelijke vergunningen om te vissen. Deze vergunning geeft ze het recht te vissen op alle soorten vis. De Staat wil het aantal vergunningen langzaam afbouwen. De binnenvisserij kent echter geen beëindigingregeling. De IJsselmeervissers verdienen meer dan 50% van hun inkomen met dit beroep. Gezamenlijk brengen de 300 beroepsvissers in Nederland ca. 1 à 1,5 miljoen kilo aal en 4 tot 5 miljoen kilo schubvis aan de wal. De totale aanvoerwaarde bedraagt ca. ƒ 30 miljoen. Er werken 700 mensen in deze bedrijfstak. De belangen van de IJsselmeervissers worden behartigd door de Coöperatieve Producentenorganisatie Nederlandse Vissersbond IJsselmeer U.A. in Emmeloord.
Bij de bepaling van het visserijbeleid voor het IJsselmeergebied wordt prioriteit aan de beroepsvisserij gegeven.

De beroepsmatige bevissing van het IJsselmeer wordt gekenmerkt door een (extreme) overexploitatie van de visbestanden. Hoewel het aantal bedrijven al geruime tijd een neergaande trend vertoont, is de visserijinspanning sterk gestegen. De afgelopen 25 jaar is het aantal netten verdrievoudigd. Naast de gevolgen van overbevissing, springt ook de directe sterfte van watervogels in de warnetten in het oog. Uit recent onderzoek van het RIZA blijkt dat jaarlijks ca. 50.000 watervogels, met name duikeenden slachtoffer worden van de visserij met deze netten.

Hoewel de minister van LNV de visserijproblematiek erkent en via regelgeving, uitkoop en vergunningvoorwaarden streeft naar een reductie van 50 % van de visserijinspanning verloopt dit tot nu toe zeer moeizaam.

2.9. Zandwinning

<u>Het belang van het IJsselmeergebied voor de zandwinning.</u>
Het IJsselmeer- en Randmerengebied is voor de regio een belangrijke leverancier van zoet ophoogzand, beton en metselzand en in mindere mate kalkzandsteen. Er wordt ten aanzien van deze winning echter een terughoudend beleid gevoerd. Dit geschiedt door winning alleen toe te staan als daarmee wordt voorzien in de behoefte van de provincies die grenzen aan het IJsselmeer, het Markermeer of aan de Randmeren. Beton en metselzand is aanwezig op het land en in het IJsselmeergebied. Het komt echter in zuivere vorm en in grote hoeveelheden weinig voor. Veelal is een bewerking als zeven nodig voordat het gewonnen materiaal bruikbaar is als beton en metselzand. Gebleken is dat winning van dit zand in combinatie met onderhoud of verbeteren van vaargeulen niet mogelijk is. Een economisch haalbare diepe winning vindt nog nauwelijks plaats. Kalkzandsteenzand wordt gewonnen in het Gooimeer en in het Veluwemeer. In het bijzonder is een gebied rondom het eiland Schelp in het Gooimeer gereserveerd als wingebied.

<u>Het huidig gebruik van het IJsselmeergebied voor de zandwinning.</u>
In de periode 1996-2000 is ten behoeve van de provincies Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Flevoland, Utrecht en Noord-Holland in totaal 44,7 miljoen m^3 ophoogzand gewonnen, gemiddeld 8,9 miljoen m^3 per jaar. De toegestane te winnen hoeveelheid komt in beginsel overeen met de vraag.
De winning van kalksteenzand in de Randmeren is beperkt tot enkele honderdduizenden m³ per jaar. Dit vormt slechts een deel van de benodigde hoeveelheid.
Beton en metselzand uit het IJsselmeer vormt een bijproduct van de winning van ophoogzand.
Het uitsluitend toestaan van ondiepe winning heeft economische productie verhinderd.

Het economische belang van zandwinning.
De winning van zand ten behoeve van eigen gebruik en de handel wordt over het algemeen uitgevoerd met zelfzuigende winzuigers met een inhoud van 500 - 1.000 m³. Ten behoeve van grote projecten wordt gebruik gemaakt van profielzuigers met een capaciteit van 30.000 - 200.000 m³ per week en cutterzuigers met een capaciteit van 40.000 m³ per week. Transport vindt plaats zelfvarend, geladen in bakken of rechtstreeks naar het werk via een persleiding. Het aantal bedrijven dat betrokken is bij de winning van zand in IJsselmeergebied bedraagt ongeveer 15. Het zand wordt gewonnen voor de handel en gebruikt voor de fabricage van bijvoorbeeld cement en werken ten behoeve van de overheid.
Er kan worden gesteld dat het winnen, vervoeren en verwerken van 1 miljoen m³ zand uit het IJsselmeergebied ongeveer 20-30 manjaren werk verschaft. Momenteel betekent dit ongeveer 200 personen. Dit cijfer zal in werkelijkheid hoger zijn daar de indirecte werkgelegenheid, die verband houdt met de verwerking van het zand dat uit het IJsselmeer wordt gewonnen, niet is meegerekend. Bij een prijs op het werk van ƒ 5,- tot ƒ 15,- per m³ is de totale omzet van het zand afkomstig uit het IJsselmeergebied volgens de NVZ ongeveer ƒ 100 tot ƒ 150 miljoen per jaar.

2.10. Militair gebruik

Militair gebruik van het IJsselmeergebied vindt plaats rond de Afsluitdijk. Vanaf Breezanddijk worden, binnen de daarvoor aangewezen onveilige zone tussen Breezanddijk en de Wieringermeer, regelmatig ballistische beproevingen met mortieren, houwitsers en kanonnen en de bijbehorende munitie, van zowel binnenlands als buitenlands fabrikaat, uitgevoerd. Het gebied wordt gebruikt voor het *beproeven van munitie* in het kader van kwaliteitshandhaving onder verschillende omstandigheden en incidenteel ook in het kader van het ontwikkelen van munitie. In het gebied worden *geen schietoefeningen* gehouden. Metingen worden verricht vanaf diverse locaties langs de Afsluitdijk en de Wieringermeerdijk.

Het indirecte ruimtebeslag van “schietterrein Breezanddijk”, vastgelegd in het Structuurschema Militaire Terreinen, bedraagt 10.900 ha. De lengte van de onveilige zone is 14 tot 24 km. Op grond van de vigerende milieuvergunning kan het gebied maximaal 85 dagen per jaar worden gebruikt.
Het gebruik van het gebied is weliswaar relatief laag, maar is van groot belang voor de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Marine, aangezien dit het enige gebied is in Nederland waar proefnemingen kunnen worden uitgevoerd met munitie met een lange dracht. In Nederland zijn voor dit doel geen alternatieve locaties voor handen.
De Koninklijke Luchtmacht maakt, onder meer in NAVO-verband, ook regelmatig gebruik van de mogelijkheid om laag te vliegen boven het IJsselmeer en de Afsluitdijk. In de daarvoor aangewezen 4 km brede aanvliegzone mag worden gevlogen op een minimum vlieghoogte van 75m, hetgeen de mogelijkheid biedt om een gesimuleerde aanval uit te voeren op in Breezanddijk geplaatst luchtdoelgeschut.
Het Ministerie van Defensie stelt, dat het onmogelijk is alternatieve locaties in Nederland te vinden voor de militaire activiteiten in het IJsselmeer rond Breezanddijk.

2.11. Economische betekenis van het IJsselmeergebied

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken heeft het Nederlands Economisch Instituut (NEI) een studie verricht naar de totale economische betekenis van het IJsselmeer- en Randmerengebied. Water en aangrenzende gebieden worden tot het studiegebied gerekend, de regio Amsterdam is buiten beschouwing gelaten. Van enkele functies die wel van het gebied afhankelijk zijn, maar niet in het gebied zelf zijn gevestigd, (zandwinning en drinkwatervoorziening) is een inschatting gemaakt van het daarmee samenhangende economisch belang. In totaal zijn 7 sectoren nader bekeken, onderverdeeld in 17 sub-sectoren. Effecten zijn vastgesteld op basis van een zgn. input-output-analyse.

Op basis van de gemaakte keuzen en gebiedsafbakening zorgen de IJsselmeergebonden sectoren in directe zin voor 35.000 banen. Dat is ca. 13% van de totale werkgelegenheid in het gebied.
Via toeleveringen komen daar nog eens 32.000 banen bij. De totale omvang van de *toegevoegde waarde* voor genoemde sectoren bedraagt ca. ƒ 3,1 miljard. Van dit totaal komt ƒ 1,4 miljard voor rekening van toeleveranciers.

Volgens het NEI is met name toerisme voor het gebied van groot belang. Tot deze sector behoort o.a. watersport, oeverrecreatie, verblijfsaccommodaties en activiteiten op het gebied van o.a. cultuur en sport. Van de IJsselmeergebonden werkgelegenheid hangt ca. 58% samen met dit type activiteiten. Daarnaast komt een substantieel deel van de werkgelegenheid voor rekening van de havengebonden activiteiten (22%), landbouw (12%) en nutsbedrijven (5%). De werkgelegenheid in de overige sectoren (o.a. zandwinning en visserij) bedraagt 3%.

Met name voor de binnenvisserij, de zandwinning, windenergie-opwekking, drinkwatervoorziening en de watersport is het IJsselmeergebied volgens het NEI van grote betekenis. Een substantieel deel van de werkgelegenheid of omzet van deze sectoren in Nederland is afhankelijk van het IJsselmeergebied (20% van de jachthavens, 30% van de werkgelegenheid in de binnenvisserij, 15 tot 20% van de zandwinning in Nederland).

Van het totale grondareaal in de regio (400.000 ha) is ca. 62% in gebruik als landbouwgrond.
Het totale ruimtebeslag van de watersport en oeverrecreatie bedraagt tezamen met andere recreatieve voorzieningen (waaronder sportvelden, parken e.d.) ca. 8.000 ha oftewel bijna 2% van het totale (grond)areaal. Alhoewel sprake is van een toename van de werkgelegenheid, met gemiddeld 3,3% per jaar, blijven de IJsselmeergebonden sectoren volgens het NEI achter bij de gemiddelde stijging van de totale werkgelegenheid in het gebied (3,9%). Dit wordt verklaard door de sterke werkgelegenheidstoename van met name de dienstensector.

3. Trends en sectorale wensen

In dit hoofdstuk worden per functie trends en *sectorale* wensen van de gebruikers van het IJsselmeergebied beschreven. Informatie daarover is ontleend aan gegevens van respectievelijke belangenorganisaties (factsheets) en correspondentie of rapporten van betrokken overheden.
In hoofdstuk 5 geven wij aan in hoeverre deze trends en sectorale wensen al dan niet passend zijn in ons in hoofdstuk 4 beschreven streefbeeld voor het IJsselmeergebied.

De toekomstige inrichting van Nederland wordt o.a. besproken in het kader van de 5^{e} Nota Ruimtelijke Ordening. Uit nieuwsbrieven over de ontwikkeling van de 5^{e} Nota blijkt, dat minister Pronk denkt aan groene contouren rond landschappelijk en ecologisch belangrijke gebieden en rode contouren rond steden en dorpen. De gebieden die niet binnen een contour liggen, worden “balansgebieden” genoemd. De z.g.n. “netwerkstad” is uitgangspunt bij toekomstige verstedelijking. Bestaande potenties van steden moeten optimaal worden benut en de openheid van het landschap moet zo goed mogelijk intact blijven. Het landelijk gebied is niet slechts de contramal van de stad, waar ontwikkelingen stil staan, maar vormt een eigen sociaaleconomisch en zeer dynamisch systeem.
Het water dient in verband met het veiligheidsbeleid en het belang van de zoetwatervoorraad in toenemende mate als leidend beginsel bij de ruimtelijke ordening. Het zoeken naar nieuwe en het verbeteren van bestaande mogelijkheden om water met andere functies te combineren, is voor de minister een van de uitgangspunten voor het toekomstig ruimtelijk beleid.

3.1. Waterhuishouding en peilbeheer

De Europese Kaderrichtlijn water beoogt het waterbeheer over de grenzen heen op elkaar af te stemmen. Het bereiken van een goede toestand van het water in de Europese stroomgebieden geldt voor het oppervlaktewater, het grondwater en de kustwateren en alles wat daartussen zit.
Er moeten per stroomgebied beheersplannen worden gemaakt. Binnen 9 jaar moet het eerste plan zijn afgerond. De plannen moeten elke 6 jaar worden herzien. Daarnaast moeten binnen 20 jaar na inwerkingtreding de emissies van bepaalde gevaarlijke stoffen zijn uitgebannen.

In onder meer de eindnota 'Waterhuishouding in het natte Hart' schetst Rijkswaterstaat de te verwachten "autonome" ontwikkelingen als bodemdaling, klimaatverandering, zeespiegelrijzing en de veranderende omstandigheden in de stroomgebieden van de watertoeleverende rivieren.

Er bestaan diverse scenario's hoe op de toenemende waterproblematiek zal worden ingespeeld.
Op korte termijn wordt voor het IJsselmeergebied een strategie van passende "geen-spijt-maatregelen” met een stijgend peil (vooralsnog alleen in de winter) nagestreefd.

De huidige streefpeilen zijn zodanig ingesteld, dat veel waterverplaatsingen onder vrij verval kunnen plaatsvinden. Bij sterke wind komt het IJsselmeer “scheef” te staan en bij een NW-windrichting waait het water van de Waddenzee tegen de spuisluizen in de Afsluitdijk, waardoor soms langdurig niet kan worden gespuid. Incidenteel, zoals bijvoorbeeld in oktober 1998, kwam het werkelijke peil zelfs 1m. boven het streefpeil. Het gemiddelde winterpeil is nu NAP -0,30 en zal in de toekomst verder stijgen en aan fluctuaties onderhevig zijn. Op korte termijn wordt de spuicapaciteit van de Afsluitdijk vergroot en zullen ook de Flevolandse dijken worden verbeterd, c.q. verhoogd. Berekeningen wijzen uit, dat het watervolume in het IJssel- en Markermeer dusdanig groot is, dat het tijdelijk laten onderlopen van een "bergingspolder" geen effectieve invloed op het waterpeil heeft. Het grote aantal te verplaatsen m^{3} maakt ook een bemalings-oplossing tot een dure en dus ongewenste optie. Lokaal zal ter wille van een verbeterde waterafvoer naar het IJsselmeergebied wel een grotere pompcapaciteit worden geïnstalleerd.

Naast deze op het vermijden van wateroverlast in natte perioden gerichte maatregelen staat een toenemende vraag naar kwalitatief zoet water in de zomer. In periodes van grote droogte zal het peil door verdamping, drinkwaterleveranties, industriewater en vooral door de vraag naar landbouwwater verder worden beïnvloed. Met het huidige zomerpeil NAP -0,20 kan in veel gevallen water onder vrij verval in de omliggende watersystemen worden ingelaten.

Ook bestaat er een wisselwerking tussen waterregime en ecologie. De voor het waterbeheer noodzakelijke kunstwerken, zoals sluizen en dijken, hinderen respectievelijk belemmeren de verplaatsingen van levende organismen als bijvoorbeeld vis en sturende ecologische factoren als slib en zout water. Streefpeil, peilfluctuaties en "scheefstand" door opwaaiing beïnvloeden de periode en tijdsduur dat een gebied onder water staat. Vanuit de ecologie is meer dynamiek gewenst, in de winter natter dan in de zomer. Een daling van het zomerpeil is gezien bovenomschreven randvoorwaarden moeilijk realiseerbaar, maar na de winter, wanneer wateroverlast niet meer dreigt, kan volgens Rijkswaterstaat wel een korte periode met een boven zomerpeil liggende waterhoogte worden nagestreefd.

Onlangs heeft de Commissie Waterbeheer 21^{e} eeuw een advies (WB 21) uitgebracht over de waterhuishoudkundige inrichting van Nederland. Uit dit advies blijkt dat er een ander waterbeleid nodig is dan in de vorige eeuw. Er is te vaak sprake van overlast en schade. Het huidig regiem van schadevergoeding door de rijksoverheid wordt vervangen door een verzekeringsstelsel voor schade door regenval en mogelijk ook voor schade door overstroming van boezems. Schade door overstroming van primaire waterkeringen blijft voor rekening van de rijksoverheid. In alle overheidsplannen dient als verplicht afwegingsprincipe de drietrapsstrategie “vasthouden, bergen en dan pas afvoeren” te worden gehanteerd. Een watertoets wordt verplicht bij grootschalige en/of ingrijpende locatiebesluiten. In PKB´s, streek- en bestemmingsplannen wordt ruimte gereserveerd voor tijdelijke waterberging, primair bestemd voor waterbeheer. Het waterbeleid wordt gebaseerd op de stroomgebiedbenadering. Per stroomgebied wordt een normenstelsel ingevoerd.

3.2. Drinkwater en waterkwaliteit

Pompstation Andijk blijft volgens de PWN ook in de toekomst een essentiële schakel voor de drinkwatervoorziening van Noord-Holland. Momenteel wordt gewerkt aan een aanpassing van het pompstation om de levering van goed en betrouwbaar drinkwater voor de komende decennia te waarborgen. In het nieuwe ontwerp wordt het oppervlaktewater op twee manieren gezuiverd: een gedeelte middels desinfectie met UV-straling, flocculatie, snelfiltratie en actieve koolfiltratie en een gedeelte middels hyperfiltratie voorafgegaan door ultrafiltratie. Op deze wijze kan de ontharding in het opnamebekken komen te vervallen. De capaciteit van het nieuwe pompstation is nog niet bekend. Bij het ontwerp wordt uitgegaan van een capaciteit die ligt tussen 23 en 30 miljoen m^3 per jaar.

Bron: PWN *Luchtfoto pompstation Andijk*

De drinkwaterleveranciers stellen hoge eisen aan hun basisproduct. Hieronder wordt dan ook uitgebreid aandacht besteed aan de door de PWN geformuleerde randvoorwaarden, die een universele geldigheid hebben.

De belangrijkste bedreigingen voor de drinkwaterproductie zijn een verontreiniging van het oppervlaktewater, waardoor de productie gedurende kortere of langere tijd moet worden stilgelegd en een verandering in de waterkwaliteit, waarvoor de zuivering moet worden aangepast. Vooropgesteld moet worden, dat deze bedreigingen niet alleen rond het IJsselmeer kunnen plaatsvinden, maar dat de waterkwaliteit ook sterk afhankelijk is van lozingen en ongelukken, die in het hele stroomgebied van de Rijn optreden. Hierbij valt te denken aan de lozingen van de Kalimijnen en chemische fabrieken aan de Rijn. Wel kunnen bij dergelijke situaties de directe gevolgen minder zijn, omdat door verdunning en verspreiding tijdens het transport vanaf het lozingspunt tot aan het innamepunt bij Andijk de concentraties lager worden.

De belangrijkste aandachtpunten zijn:

Chloride

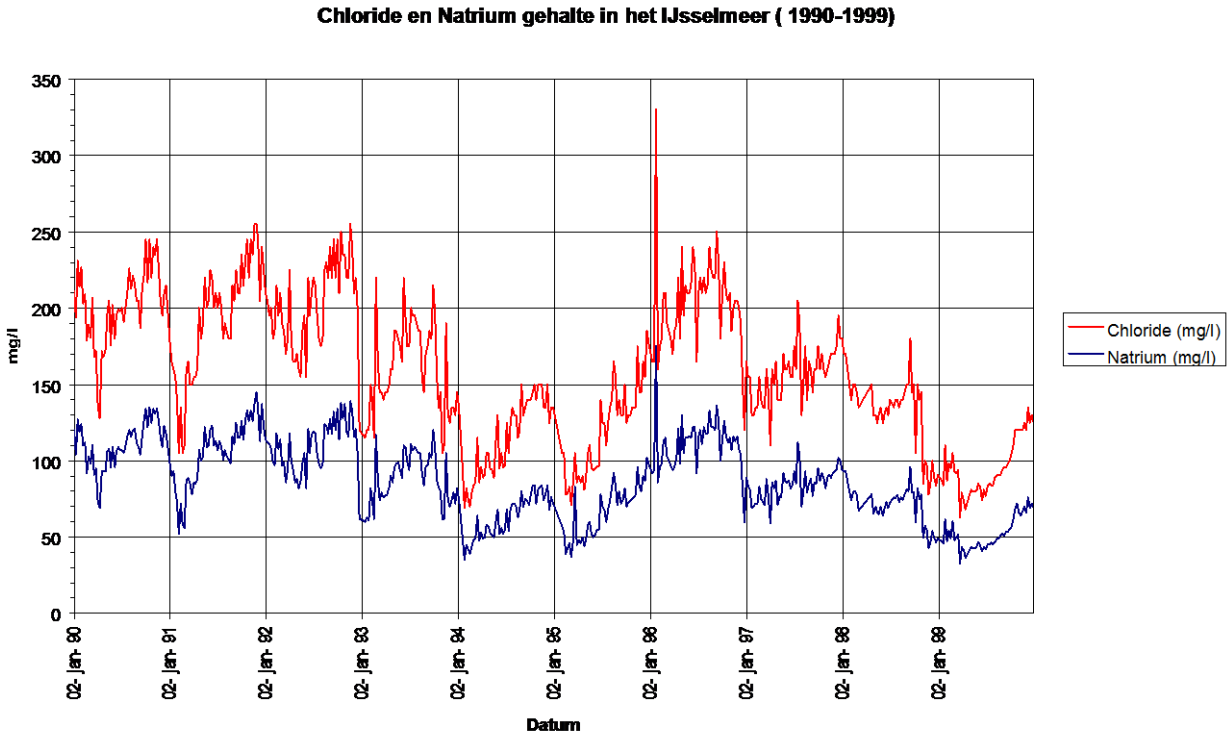

Bron: PWN waterleidingbedrijf Noord-Holland

Figuur 10: Chloridegehalte in het IJsselmeer in de laatste jaren

Bovenstaande figuur 10 toont de chloridevariaties van jaar tot jaar. Deze worden voor een belangrijk gedeelte veroorzaakt door variaties in de weersomstandigheden (natte en droge jaren). Toch lijkt er de laatste jaren een dalende trend te zijn. Mogelijk is dit mede een gevolg van het feit, dat in 1997 een pijpleiding in gebruik genomen is, die brak uitslagwater vanuit de Wieringermeer direct loost op de Waddenzee.

Bestrijdingsmiddelen

De tendens bestaat om steeds meer polaire bestrijdingsmiddelen toe te passen. Dit vindt plaats bij de behandeling van gewassen en bij bestrijding van onkruid in stedelijk gebied. Bij uit- en afspoeling komen deze stoffen in het IJsselmeer terecht. Het nadeel van deze polaire bestrijdingsmiddelen is, dat deze gemakkelijker ongehinderd de zuivering kunnen passeren. Dit levert een potentieel risico op voor de kwaliteit van het drinkwater.

Sulfaat
Sulfaat wordt toegepast als bestrijdingsmiddel, kunstmest en bij de bereiding van bepaalde stoffen. Deze stof kan aanleiding geven tot algenbloei, die de zuivering kan hinderen. Daarnaast kan de stof gemakkelijk de zuivering passeren. In het drinkwater kan deze stof leiden tot aantasting van drinkwaterleidingen die van beton gemaakt zijn. Ook bevordert het de corrosie van metalen.

Nutriënten
Nutriënten als fosfaat en nitraat kunnen zorgen voor aanzienlijke bloei van algen, waardoor de zuivering van oppervlaktewater tot drinkwater ernstig bemoeilijkt kan raken.
Ook kan een toename van de gehaltes van deze stoffen aanleiding zijn tot aanpassingen in de zuivering. Wanneer stoffen als ammonium en nitraat in het drinkwater terechtkomen, kan dit een bacteriologische verslechtering van het water geven of kan in het drinkwater zelfs het schadelijke nitriet ontstaan.

Ziekteverwekkende organismen
Drinkwater dient bacteriologisch betrouwbaar te zijn. Naast de bacteriën van fecale oorsprong is er ook steeds meer aandacht voor ziekteverwekkende protozoa zoals cryptosporidium en giardia.
Deze micro-organismen zijn moeilijker door de waterzuivering te verwijderen dan de bacteriën van fecale oorsprong. Hoge aantallen kunnen worden aangetroffen in directe rioollozingen en in het effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties.

Verontreinigingen ten gevolge van scheepsvaart
Wanneer bij de beroeps- of recreatieve scheepsvaart ongelukken gebeuren, kunnen er (geringe) hoeveelheden olie in het water terechtkomen. Relatief geringe hoeveelheden olie kunnen al geur- en smaakproblemen van het drinkwater veroorzaken. Ook houtconserveringsmiddelen kunnen zorgen voor problemen met het drinkwater.

3.3. Natuurontwikkelingsperspectief

Het ontwikkelingsperspectief van het IJsselmeergebied vloeit volgens de Vereniging Natuurmonumenten en de (provinciale) Landschappen voort uit de grote ecologische potentie en de hierop van invloed zijnde sturende processen. De basis wordt gevormd door het herstel van de natuurlijke processen van water- en slibhuishouding en van de waterkwaliteit. Het gewenste ontwikkelingsperspectief kan worden aangeduid als ‘Revitaliseren IJsselestuarium’.

Bij dit ontwikkelingsperspectief is de waterkwaliteit van het IJsselmeergebied overwegend zoet met een brakke gradiënt in het noorden bij de Afsluitdijk. Deze brakke overgang ontstaat doordat er uitwisseling van water mogelijk is tussen de Waddenzee en het IJsselmeer. Het estuariumkarakter van het gebied wordt zo gedeeltelijk hersteld. Hierbij geldt de randvoorwaarde dat de zoetwaterfunctie van het IJsselmeergebied niet in gevaar mag komen. De brakke zone zal daardoor beperkt blijven tot het gebied rond de Afsluitdijk en het grote, overige deel van het IJsselmeer blijft zoet.

De belangrijkste onderdelen van het ontwikkelingsperspectief zijn:
- herstel van de IJsseldelta
- herstel van natuurlijke processen als erosie en sedimentatie
- herstel van een natuurlijk(er) waterpeil
- verdere verbetering van de waterkwaliteit
- ecologische verbindingszones met binnendijkse natuurgebieden
- ecologische verbinding tussen noordwest Overijssel en het Groene Hart
- herstel van natuurlijke overgangen tussen land en water
- herstel ondiepe oevergebieden

Bij deze ontwikkeling kan de functie van het IJsselmeer als ecologisch kerngebied optimaal worden vervuld. Dit toekomstbeeld is hieronder door de Vereniging Natuurmonumenten en de Landschappen beschreven voor de drie deelgebieden: Markermeer, IJsseldelta (Ketelmeer) en IJsselmeer.
Voor elk deelgebied is ingegaan op de belangrijkste sturende processen en de daarbij horende natuur- en landschapswaarden.

Markermeer

Voor het toekomstbeeld van het Markermeer kan het middeleeuwse "Flevomeer" als natuurreferentie dienen: een groot zoet laaglandmeer met waterplantenvegetaties op ondiepe delen en omringd door (laagveen)moerassen. Als we de huidige situatie van het Markermeer vergelijken met de referentie van het Flevomeer, kan geconstateerd worden dat nog verschillende componenten van een natuurlijk laaglandmeer in het gebied aanwezig zijn: het grote open water en grote moerassen in de Vechtplassen, de Oostvaardersplassen, de Lepelaarsplassen en de natte graslanden van Waterland. Er liggen dus nog genoeg potenties die kunnen worden benut. De hoofdthema's voor de ontwikkeling van het Markermeer zijn het herstel van een meer natuurlijk peilverloop en het vergroten van de ruimtelijke samenhang.

Het Markermeer zal een zoet open water blijven, zonder grote rivierinvloed. Door het ontbreken van de rivierinvloed en de aanvoer van sediment, zijn er overwegend erosieprocessen. De waterkwaliteit is matig voedselrijk (minder voedselrijk dan het IJsselmeer). De ingezette verbetering van de waterkwaliteit zal verder doorzetten. De reductie van de nutriëntenbelasting zal waarschijnlijk leiden tot een verschuiving binnen het voedselweb. Mogelijk kunnen watervogels als nonnetje en aalscholver en vissoorten als spiering, brasem en snoekbaars in aantal afnemen, maar waterplantenetende vogels zoals krakeenden, krooneenden en zwanen en plantenminnende vissoorten als snoek, ruisvoorn en zeelt zullen mogelijk toenemen. Naar verwachting zal de totale diversiteit aan soorten toenemen.

Het waterpeilverloop wordt natuurlijker, hetgeen inhoudt een hoger waterpeil in de winter dan in de zomer, met daartussen neerslagafhankelijke fluctuaties. Door dit natuurlijker peilverloop wordt de ontwikkeling van moeras- en watervegetaties bevorderd. De groei van waterplanten is ook weer gunstig voor de afname van de slibopwerveling.

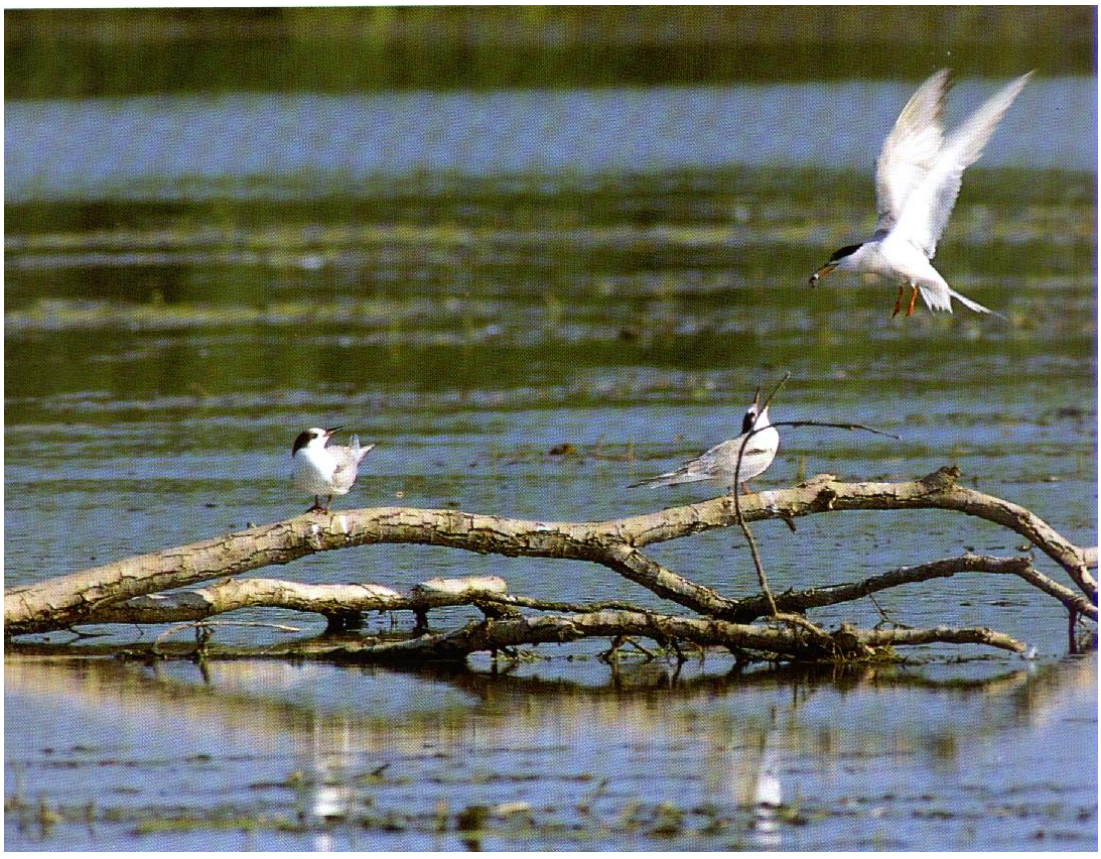

Bron: RWS, Project Enkhuizerzand

De ruimtelijke samenhang van het Markermeer wordt versterkt. Dit betekent enerzijds een versterking van de relatie tussen binnendijkse natuurgebieden en het Markermeer en anderzijds een versterking van de verbinding tussen moerasgebieden onderling via het Markermeer. Ook wordt scheiding tussen land en water minder hard, zodat geleidelijke overgangen ontstaan.

De functie als rust- en voedselgebied voor enorme aantallen trek- en broedvogels wordt behouden en versterkt doordat ondiepe plantenrijke oevergebieden zich zullen ontwikkelen. Het grote open water heeft een enorme biologische productiviteit, resulterend in een rijkdom aan vis en bodemfauna, waarvan weer vele vogels profiteren.

IJsseldelta
Bij de monding van de IJssel wordt de oorspronkelijke delta hersteld door het proces van sedimentatie te versterken. De rivierdynamiek van de IJssel wordt behouden en zo mogelijk versterkt. Hierdoor ontstaat een dynamisch gebied met enerzijds aanvoer van water via de rivier en anderzijds een lichte opstuwing van water door de wind. Erosie en sedimentatie zorgen hier voor een gedifferentieerd milieu met een afwisseling van zandige geulen en slibrijke bodems. Door de sedimentaanvoer ontstaan ondiepe plekken en geleidelijk aflopende oevers waar moerassen met veel riet en biezen tot ontwikkeling kunnen komen, wellicht in combinatie met binnendijkse waterbergingsgebieden. De goed ontwikkelde oevervegetaties zijn niet alleen landschappelijk heel fraai, maar zijn ook van belang voor diverse waterdieren, vissen en vogels. De oevers vormen een geleidelijke overgang tussen land en water en zijn tevens een belangrijke schakel in de verbinding tussen De Wieden / Weerribben en de Oostvaardersplassen.

IJsselmeer
Het IJsselmeer zal zich ontwikkelen tot een overwegend zoet ecosysteem met een brakke overgang in het noordelijk deel nabij de Afsluitdijk. Estuaria en bijbehorende biotopen en soorten zijn in het Waddenzeegebied sterk bedreigd en in het Nederlandse deel komen ze helemaal niet meer voor. Het creëren van een zoet-zout gradiënt rond de Afsluitdijk is een gedeeltelijk herstel van de oude situatie.

Deze zoet-zout gradiënt zorgt voor een minder harde scheiding tussen zoet en zout en heeft een aantal ecologische voordelen:
- Waddenzee en IJsselmeer kunnen als een geheel functioneren
- overgang voor trekvissen wordt hersteld
- er is meer ruimte voor hydro-morfodynamiek (waterstroming en erosie / sedimentatie)
- estuariene biotopen en processen worden hersteld, inclusief zoetwatergetijdengebied
- de habitatdiversiteit wordt verhoogd
- Rode Lijst soorten kunnen terugkomen en/of in aantal toenemen
- typische brakke soorten kunnen zich vestigen (verhoging biodiversiteit)
- soorten hebben hogere overlevingskansen doordat refugia / stepping stones worden gecreëerd

Het ontwikkelingsperspectief van het overige, overwegend zoete gedeelte van het IJsselmeer is enigszins vergelijkbaar met dat van het Markermeer maar dan met sterkere sturende processen. Het ecosysteem IJsselmeer zal dynamischer en voedselrijker zijn dan het Markermeer. Dit wordt veroorzaakt door de rivierinvloed van de IJssel en de aanwezigheid van diepe geulen uit de tijd van de Zuiderzee. Door de aanvoer van water via de IJssel is de peilfluctuatie in het IJsselmeer groter dan in het Markermeer. Erosie- en sedimentatieprocessen zijn sterker aanwezig doordat er meer slib aangevoerd wordt en doordat er diepe geulen aanwezig zijn. Sedimentatie zal overheersen in de nabijheid van de IJsseldelta en in de geulen. Erosie zal, wanneer dit toegelaten wordt, overheersen aan de westkant van het IJsselmeer.

Volgens de Vereniging Natuurmonumenten en de Landschappen moet stevig worden ingezet op natuurontwikkelingsprojecten in het IJmeer, langs de Flevolandse kusten en in de IJsseldelta, om de ruimtelijke- en ecologische samenhang tussen noordwest Overijssel en het Groene Hart te versterken.

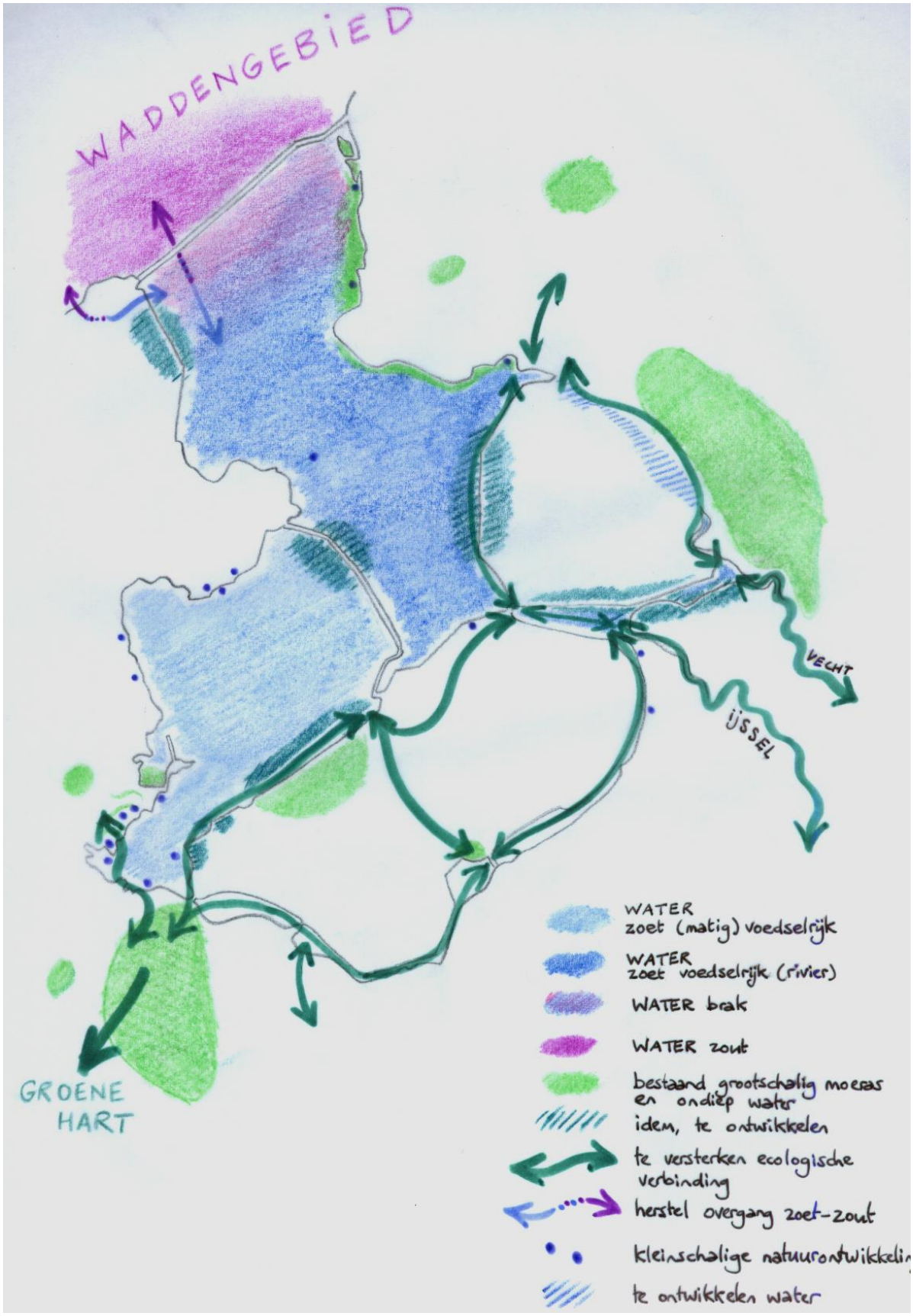

Bron: Natuurmonumenten

Figuur 11: Hoofdlijn bestaande natuur en gewenste natuurontwikkeling

In het IJsselmeergebied zijn als uitwerking van de Ecologische Hoofdstructuur door Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en provincies een groot aantal natuurontwikkelingsprojecten gerealiseerd of gepland. In veel gevallen betreft het vooroeverprojecten, al dan niet gecombineerd met natuurherstelprojecten binnendijks. Locaties voor bestaande, geplande en gewenste natuurherstelprojecten in het IJsselmeergebied staan schematisch op onderstaande kaart aangegeven. In totaal gaat het om ca. 3.000 ha natuurontwikkeling.
De (concept-) Integrale Visie IJsselmeergebied (IVIJ) spreekt over 6.000 ha. natuurontwikkeling in het IJsselmeergebied.

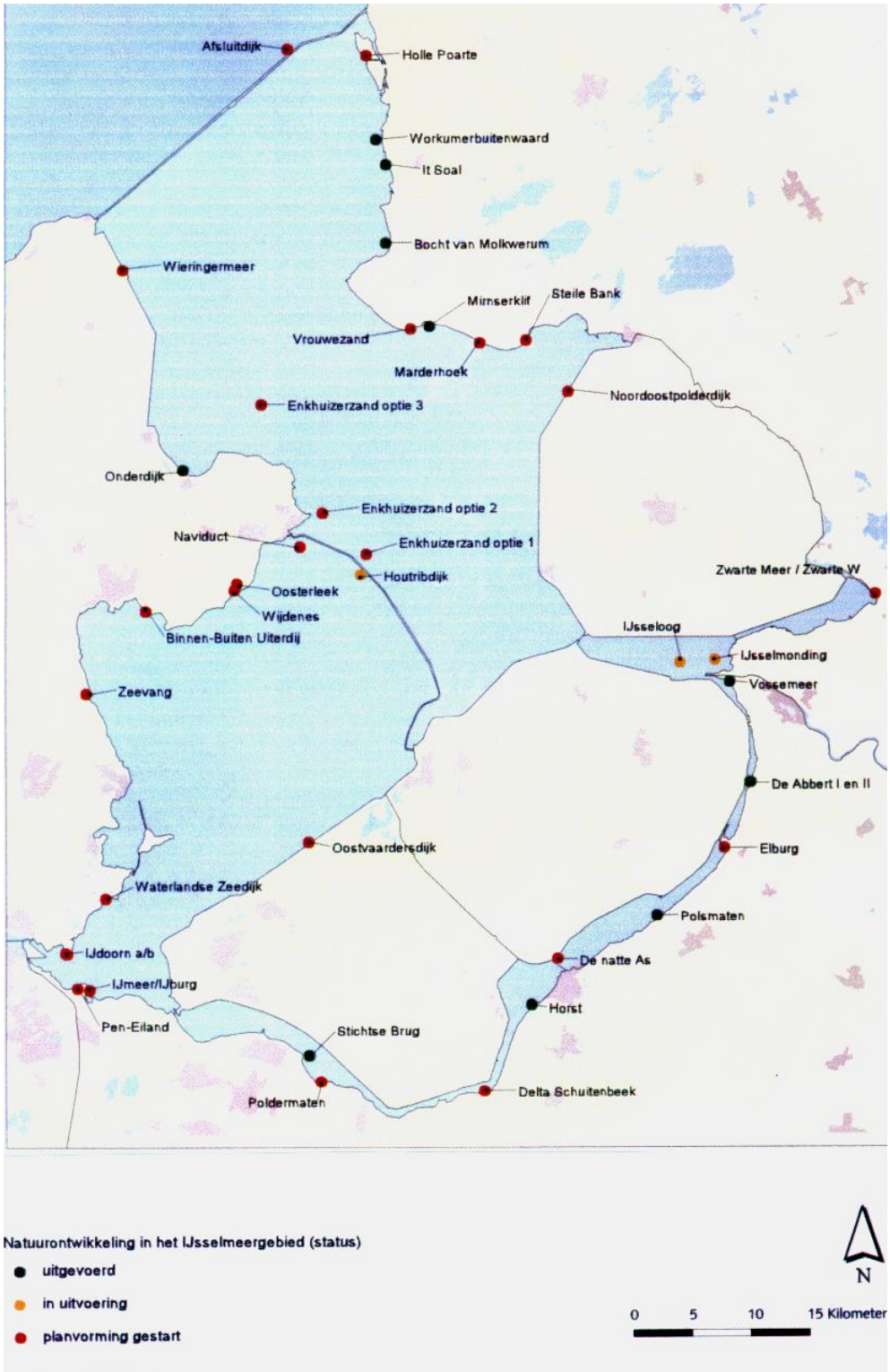

Bron: RIZA,
Een Groene Riem onder het Natte Hart

Figuur 12: Natuurontwikkelingsprojecten in het IJsselmeergebied

3.4. Recreatie-ontwikkeling

De ontwikkelingen in de toeristisch-recreatieve sector kunnen volgens de ANWB, HISWA Vereniging, RECRON, KNWV, BBZ en NVVS niet los worden gezien van maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Het recreatief gedrag verandert en er is een toenemende vraag naar kwaliteit, veroorzaakt door o.a.:

- bevolkingsgroei
- een veranderende leeftijdsopbouw van de bevolking
- gezinsverdunning
- een toenemende diversiteit in bevolkingsgroepen
- een steeds drukkere woonomgeving
- een toenemend besteedbaar inkomen als gevolg van de groeiende economie
- een toenemend aantal tweeverdieners
- betere pensioenvoorzieningen

Ook binnen het recreatief bedrijfsleven zet de trend naar verdere schaalvergroting door en wordt in toenemende mate naar samenwerking met bijvoorbeeld beheerders van natuurterreinen, agrariërs en consumentenorganisaties gestreefd.

Grote watersport

In het Structuurschema Groene Ruimte (SGR) is ervoor gekozen het IJsselmeer- en Randmerengebied te benutten om de nationale groei van de grote watersport op te vangen.
Uit onderzoek in de afgelopen 8 jaar is gebleken dat, in de periode 1993 – 2010, de verwachte groei van 18.000 ligplaatsen niet zal worden gerealiseerd. Op lange termijn dient genoemde ontwikkelingsruimte volgens betrokken recreatieorganisaties echter wel behouden te blijven, aangezien elders in Nederland nauwelijks alternatieve ruimte is om de groei van de watersport na 2010 op te vangen. Het IJsselmeergebied speelt nu reeds een belangrijke rol bij het opvangen van ongewenste druk op andere (grote) watergebieden. Als men in de tijd kijkt naar het aantal schepen per hectare, biedt het IJsselmeergebied hiervoor voldoende ruimte.

Voor de Nederlandse jachtbouwsector, importeurs en jachtmakelaars is het voor de continuïteit van hun bedrijfsvoering van groot belang dat nieuwe scheepseigenaren een ligplaats naar wens vinden, waarbij het IJsselmeergebied nog een van de weinige gebieden is in Nederland met de mogelijkheid van capaciteitsgroei. Ook toeleveranciers, reparatie- en onderhoudsbedrijven, watersportwinkels etc. hebben een direct belang. Groei betekent meer omzet en meer werkgelegenheid, niet alleen voor de recreatiesector, maar ook voor de plaatselijke middenstand.

Wat de traditionele chartervaart betreft, wordt door de BBZ een toename van het aantal schepen met ca. 10% verwacht. Verder is er mede door een veranderend type gasten, een toenemende vraag naar luxe en comfort. Men heeft meer te besteden en stelt hogere eisen.

Het Structuurschema Groene Ruimte geeft niet aan hoe de groei van het aantal recreatievaartuigen over de verschillende havensteden moet worden verdeeld. Wel worden “recreatief-toeristische concentraties” aangegeven. Ook de Interprovinciale beleidsplannen IJsselmeer (1992) en Markermeer (1993) en de Intergemeentelijke Basisplannen IJsselmeer (1992) en Markermeer (1993) noemen plaatsen waar de groei kan worden gerealiseerd, maar geven evenmin een getalsmatige invulling.

In de periode 1996 - 2000 hebben de bij het IJsselmeer- en Randmerengebied betrokken 6 provincies en 42 gemeenten de eigen ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden tot 2030 nader uitgewerkt.
Deze uitwerking staat beschreven in een drietal ontwikkelingsvisies, respectievelijk: Ontwikkelingsvisie gemeenten Noord-Hollandse IJssel- en Markermeerkust, Ontwikkelingsvisie Randmeren en Ontwikkelingsvisie oostelijk IJsselmeergebied. In figuur 14 wordt de huidige capaciteit en de verdeling van de verwachte toename van het aantal ligplaatsen op basis van deze ontwikkelingsvisies weergegeven.

In het hele IJsselmeer- én Randmerengebied wordt uitgegaan van een groei van 33.600 ligplaatsen in 1999 tot ca. 46.800 in 2030. Zoals blijkt uit figuur 13 neemt de groeiverwachting langzaam af.
Uit de grafiek blijkt tevens, dat de totale planvorming tot ca. 2025 de groeiverwachting overschrijdt. Dit betekent dat monitoring van de ontwikkelingen en regionale afstemming noodzakelijk is, om te voorkomen dat er een (tijdelijke) overcapaciteit aan ligplaatsen ontstaat.

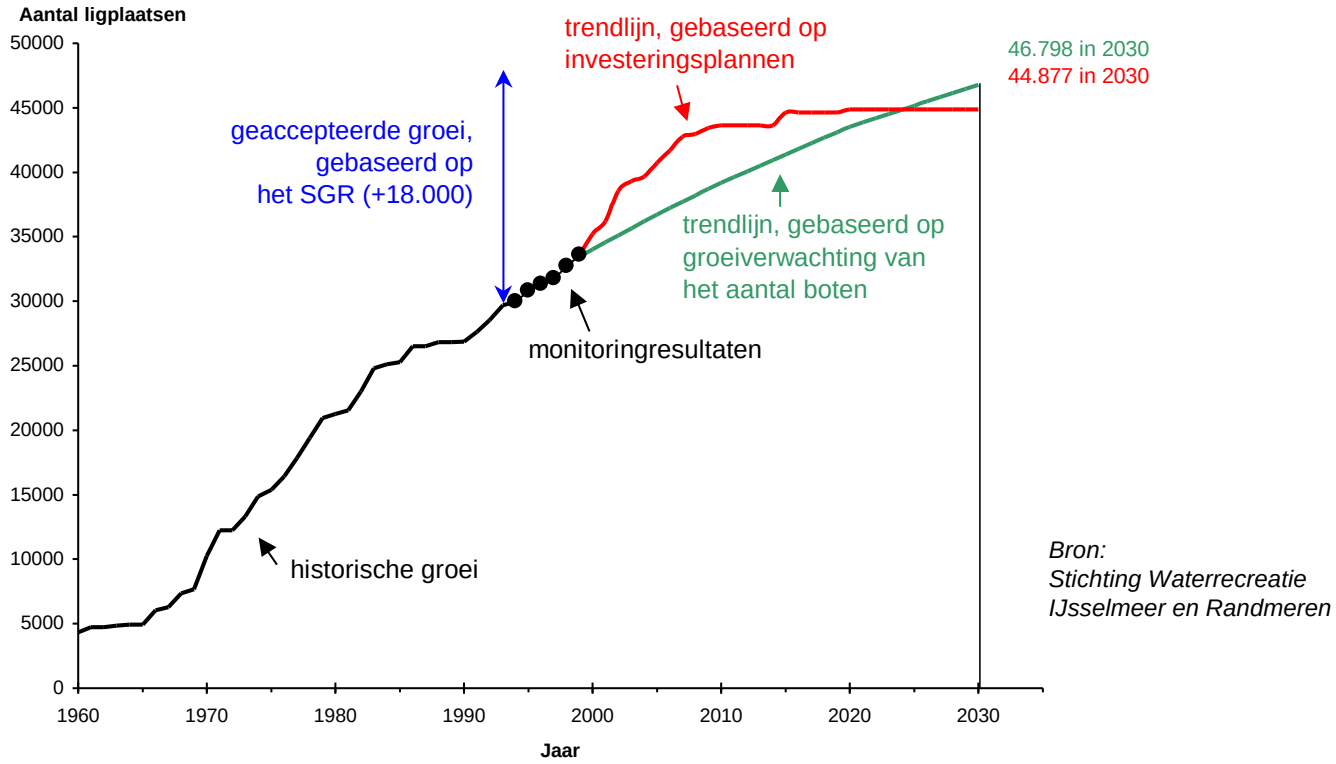

Figuur 13: Ontwikkeling watersport in het IJsselmeer- en Randmerengebied 1960-1999 en prognose voor 1999-2030

Het toekomstbeeld betekent een verdere groei van het aantal schepen in het IJsselmeergebied.
In de 3 ontwikkelings-visies is binnen de fysieke lokale mogelijkheden gezocht naar een evenwichtige spreiding van de recreatiedruk.
De meeste uitbreidingen zijn voorzien binnen bestaande jachthavens of concentratiegebieden, waarbij rekening is gehouden met de herkomst van potentiële ligplaatshouders en voorkeuren ten aanzien van vaarroutes.

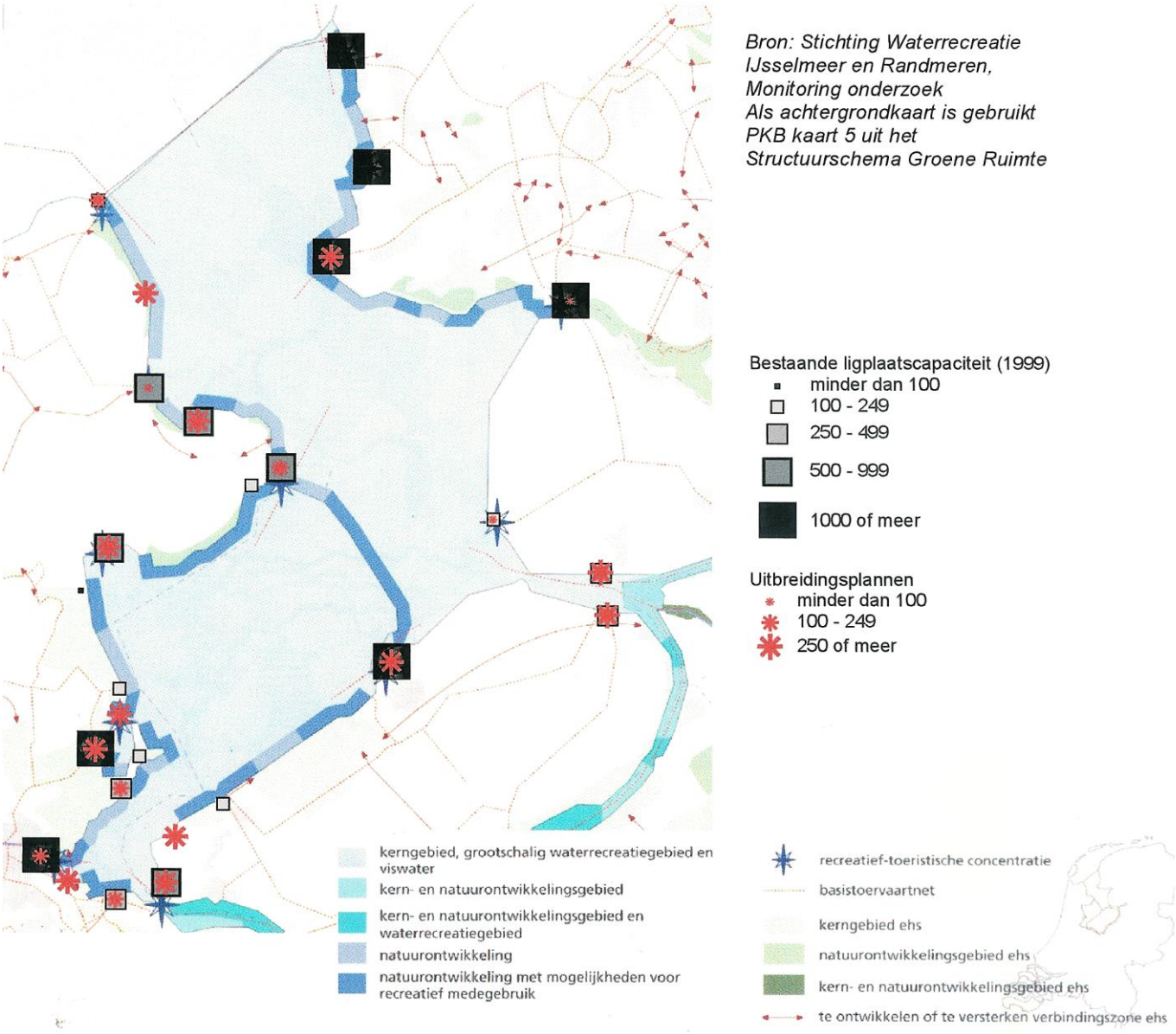

Figuur 14: Huidige ligplaatscapaciteit jachthavens en uitbreidingslocaties IJsselmeergebied

Vooral vanwege de geografische herkomst van booteigenaren zullen de ontwikkelingen op lange termijn zich sterk concentreren rond de lijn Lemmer, Enkhuizen / Lelystad en Pampushaven. Lemmer richt zich met name op watersporters afkomstig uit Noord-Nederland en Noord Duitsland, Lelystad vooral op Midden en Oost Nederland en het Duitse Ruhrgebied. In Pampushaven zal in de toekomst de extra druk vanuit de Randstad kunnen worden opgevangen. De provincie Flevoland heeft Pampushaven reeds als “te ontwikkelen recreatiezwaartepunt” opgenomen in het Omgevingsplan.

Volgens het rapport Ontwikkelingen in de chartervaart 1980 – 2015 valt bij de traditionele chartervaart naast een lichte groei van het aantal schepen vooral een voortzetting van de reeds waarneembare trend tot kwaliteitsverbetering te verwachten. Er is een toenemende behoefte aan kwalitatief goede walvoorzieningen en betere afmeermogelijkheden, hetgeen gevolgen heeft voor de benodigde ruimte in de diverse havens. In Enkhuizen, Lelystad en Amsterdam worden plannen uitgewerkt. Ook in Medemblik en Monnickendam is dringend behoefte aan dergelijke maatregelen.

De recreatieorganisaties HISWA Vereniging, KNWV en BBZ onderschrijven in hun factsheet de groeiverwachting voor de recreatie- en chartervaart, zoals beschreven in bovengenoemde rapporten, maar geven daarbij nadrukkelijk aan dat ontwikkelingen marktconform plaats moeten vinden.

Naast de te verwachten groei van de grote watersport is het volgens de organisaties van groot belang ook het aantal kleinschalige vaardoelen, aanleg- of ankerplaatsen (meerboeien) in het buitengebied uit te breiden. Hierdoor worden de bekende drukbezochte cultuurhistorische havensteden ontlast en wordt ruimte geboden aan rustzoekende en natuurminnende watersporters. Recreatief medegebruik bij natuurontwikkeling of dijkversterkingprojecten biedt hiervoor kansen. Op dit moment is het aantal vaardoelen en aanlegplaatsen in het IJsselmeergebied zeer beperkt, hetgeen mede de verder toenemende druk op de bestaande havensteden verklaart.

Verblijfs-, dag- en oeverrecreatie

In de komende jaren zal er volgens de ANWB en de RECRON een verregaande integratie van activiteiten als dag- en verblijfsrecreatie, horeca, evenementen, congressen en detailhandel plaatsvinden. De korte reisafstand tussen de Randstad en het IJsselmeergebied maakt een frequent kort bezoek (dag, weekend of midweek) mogelijk en de grote en steeds meer toenemende diversiteit in de recreatieve mogelijkheden maken het IJsselmeergebied in alle jaargetijden aantrekkelijk.

De toenemende kwaliteitsvraag zal een verschuiving in de landelijke inrichting van het gebied vereisen. Er is meer ruimte nodig voor recreatief aantrekkelijk natuurgebied, bufferzones, ruimte en groen op en nabij de recreatiebedrijven, extra stranden met bijbehorende (innoverende) faciliteiten, een verbeterde infrastructuur, etc. De benodigde ruimte zal met name worden onttrokken aan bestaande (intensief gebruikte) landbouwgronden. Momenteel wordt door het toeristisch bedrijfsleven bij een vergelijkbare omzet ca. 2% van de ruimte gebruikt, die de agrarische sector nodig heeft, zodat een extra ruimteclaim ten behoeve van een betere recreatiekwaliteit reëel is. De combinatie historische steden - kust is een grote publiekstrekker en een goed gebiedsgericht beleid kan de recreatieve waarde versterken, zonder dat natuur- en/of cultuurwaarden verloren gaan.

In de nota Ruimte voor Economische Activiteit (1994) van het ministerie van Economische Zaken wordt voor de komende 20 jaar een extra ruimtebehoefte voor de verblijfsrecreatiesector genoemd van 30 tot 40% om een gelijkblijvend aantal overnachtingen te realiseren. In het kader van de 5^{e} Nota Ruimtelijke Ordening geeft het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij aan, dat in de toekomst de behoefte aan de groene kwaliteit van het landelijk gebied (rust, ruimte, natuur en landschapsschoon) sterk zal toenemen. Het gaat niet zozeer om een kwantitatieve ruimteclaim, als wel om een kwaliteitsimpuls voor het landelijk gebied. De groene kwaliteit moet worden versterkt en de mogelijkheid om daar gebruik van te maken moet worden vergroot.
Het ruimtebeslag van bedrijven voor verblijfsrecreatie in Nederland bedroeg 34.000 ha in 1999. Voor dagrecreatie was ruim 60.000 ha ingericht. Voor kwaliteitsuitbreiding van bestaande toeristisch-recreatieve bedrijven moet volgens de minister rekening gehouden worden met 10.000 à 15.000 ha uitbreidingsruimte.

Het rapport Verblijfsrecreatie in het IJsselmeergebied (1996) geeft aan dat de bestaande bedrijven in het gebied op korte termijn behoefte hebben aan 125 ha extra ruimte (+ 20%). De gevraagde ruimte is volgens de RECRON niet alleen nodig voor capaciteitsuitbreiding, maar ook voor kwaliteitsverbetering, rendementsverbetering en innovatie. De vraag naar meer privacy vereist grotere en natuurlijker ingerichte standplaatsen. Ook trekkershutten vormen als tegenwicht voor de luxe hotels en pensions een welkome aanvulling op de overnachtingsmogelijkheden. Luxe, maar ook eenvoudige campings besteden meer aandacht aan ecologische verbindingszones, rietfilters en bredere, streekeigen randbeplanting.

Het IJsselmeer kan volgens de ANWB en de RECRON meer bieden als vakantiegebied dan nu het geval is. Om de Randstad te kunnen ontvluchten wordt met name het IJmeer van toenemend belang voor buitensportactiviteiten en voor dag- en oeverrecreanten. Met de groei van Almere en de ontwikkeling van IJburg zal het aantal bezoekers van de (dag)recreatieterreinen in de IJmeerregio aanzienlijk toenemen. Gezien de grote bevolkingsdruk zal rondom het IJmeer moeten worden gestreefd naar een optimale samenwerking tussen recreatie en natuur. Ingezet moet worden op voorzieningen binnen fietsafstand.

Het IJsselmeergebied krijgt, mede door de promotieactiviteiten van "projectbureau de Gouden Cirkel", steeds meer naamsbekendheid. Een deel van de attractiviteit van het gebied bestaat uit de omgevende flora en fauna maar ook een goede beleving van het weidse waterlandschap is belangrijk.

Er is daarom een toenemende vraag naar goed bereikbare attractieve wandel- en fietspaden.
Door een goede situering van deze paden kan het bezoek van wandelaars en fietsers harmonieus samengaan met de natuurwaarden in een gebied. De mogelijkheid om over de dijken rond het IJsselmeer te wandelen en/of te fietsen zou moeten worden verbeterd, bijvoorbeeld door het maken van nieuwe fietspaden tussen Lemmer en Oudemirdum en tussen Hindeloopen en Gaast en door het autoluw maken van delen van de Noord-Hollandse IJsselmeerdijk. Op een aantal plaatsen loopt het Zuiderzeepad over smalle fietspaden en ondervinden wandelaars en fietsers hinder van elkaar.
Hier zouden aparte (liefst onverharde) alternatieven voor het wandelen moeten komen. Het vanaf de dijk beleven van ankerende, wedstrijdzeilende of gewoon langsvarende zeiljachten en traditionele schepen is een attractie op zich. Op dezelfde wijze kan de natuur in het gebied intens beleefd worden, soms aan weerszijden van de dijk (Oostvaardersplassen). De mogelijkheid om van deze natuurwaarden (vogels!) te genieten zou kunnen worden verbeterd door op daarvoor geschikte locaties uitkijkpunten, schermen of uitkijkhutten te realiseren. De topdrukte van deze recreatievorm valt in het qua vogelwaarden minder kwetsbare zomerseizoen.

Uit de inventarisatie (figuur 7) blijkt, dat het aantal stranden rond het IJsselmeergebied en in het bijzonder langs de Flevolandse kust beperkt is. Flevoland heeft, als “eiland” in het IJsselmeer, weinig ondiepe oevers. Direct achter de Flevolandse IJssel- en Markermeerdijk is het ca. 3 - 4 meter diep. De aanleg van nieuwe stranden is dus een kostbare zaak. Het bestaande strand bij de Houtribdijk in Lelystad zou uitgebreid kunnen worden. Er komen nieuwe stranden bij IJburg. Ook is een strand aan de Waterlandse kust (op fietsafstand van Amsterdam- Noord) gewenst.
Bijzondere aandacht vraagt het behoud en/of het verbeteren van de zwemwaterkwaliteit.
De zwemwaterkwaliteit op de diverse meetpunten (met name openbare stranden) in het IJsselmeergebied kan worden opgevraagd op de websites van de aangrenzende provincies.
In 2000 was de zwemwaterkwaliteit overal goed.

Sportvisserij
Hoewel het IJsselmeer nu al een belangrijk water is voor de hengelsport, kunnen de sportvisserijmogelijkheden sterk worden vergroot door het verbeteren van de toegankelijkheid en de bevisbaarheid van het water. De potentie van het IJsselmeer komt alleen vollledig tot zijn recht indien er sprake is van een duurzame en ecologisch verantwoorde bevissing. Volgens de NVVS is een drastische terugdringing van de huidige overbevissing hiervoor noodzakelijk.

In figuur 15 zijn door de NVVS de ruimtewensen van de sportvissers ingetekend, waarbij duidelijk blijkt dat de ruimtelijke invulling vooral een verbetering van de ontsluiting en toegankelijkheid betreft.

SPORTVISSERIJ(ON)MOGELIJKHEDEN IJSSELMEERKUST

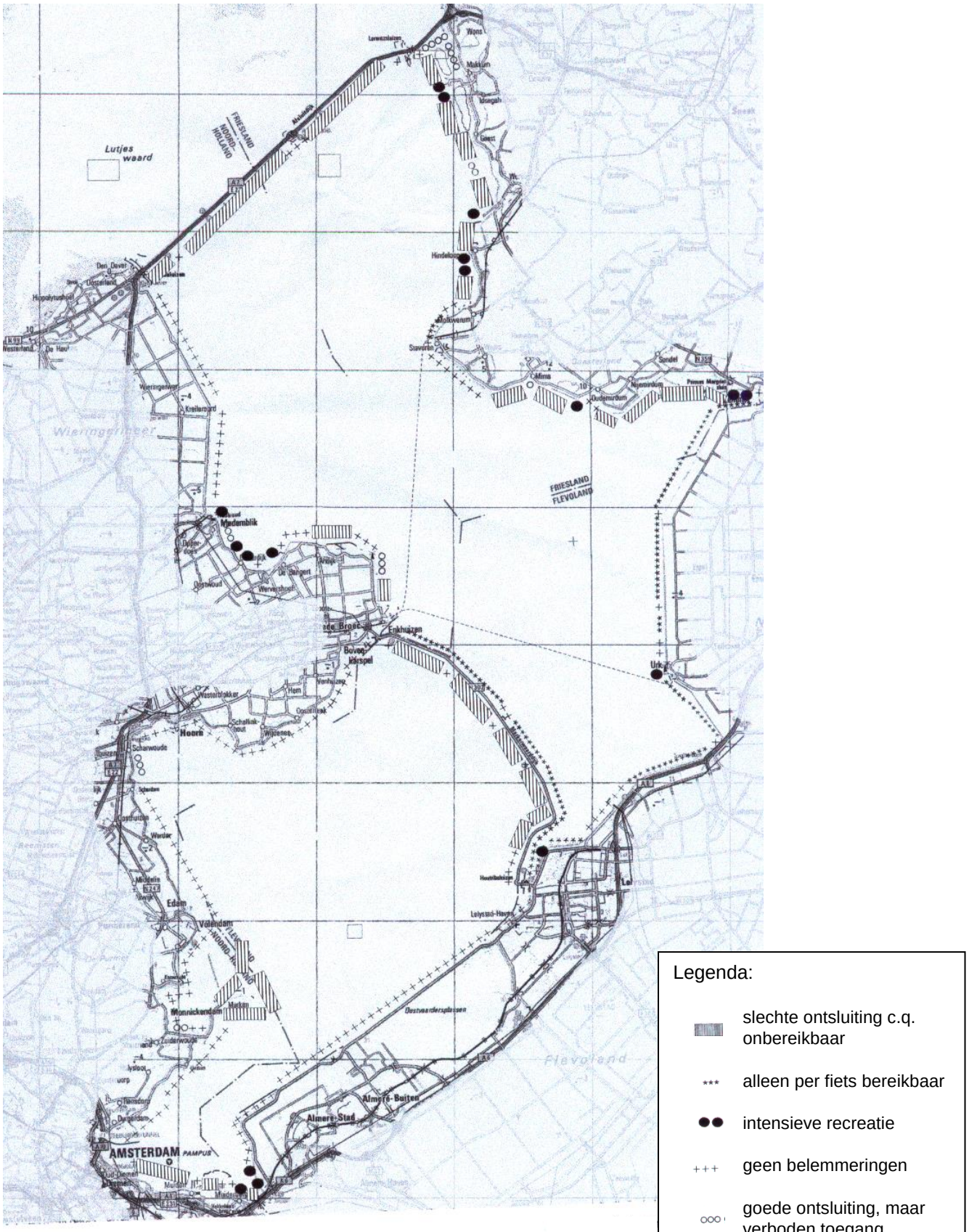

Bron: NVVS

Figuur 15: Overzicht van de toegankelijkheid van sportvislocaties

3.5. Beroepsscheepvaart

Algemene groeiverwachting

Ter vergroting van de concurrentiekracht van de binnenvaart als relatief milieuvriendelijke transporttechnologie, wordt gewerkt aan diepere vaargeulen in het IJsselmeer en het Ketelmeer. Jaarlijks worden nu ca. 80.000 containers via het IJsselmeer vervoerd en de Koninklijke Schippersvereniging Schuttevaer (KSV Schuttevaer) verwacht dat deze containerdiensten over water sterk zullen toenemen. In het algemeen wordt verwacht dat in de komende jaren aanzienlijk meer goederen over het water vervoerd zullen worden. Het betreft vooral tijdgevoelige transporten, zodat shuttlediensten over water noodzakelijk zijn. Een betrouwbare vervoersvoorziening over water zonder stremmingen is derhalve van groot belang. In de huidige vorm voldoet het IJsselmeer hieraan.
Bij Lelystad, Schokkerhaven en Enkhuizen ontbreken volgens de KSV Schuttevaer echter voldoende ligplaatsen voor de beroepsscheepvaart.

Bereikbaarheid

Om de transportmogelijkheden over water in de toekomst maximaal te benutten is het noodzakelijk dat maatregelen worden genomen om het concurrentievermogen van de scheepvaart verder te versterken. Dit betekent:

- geen fysieke belemmeringen aanbrengen die scheepvaart weren, storen of belemmeren;
- geen maatregelen nemen die de waterstanden voor de scheepvaart op het IJsselmeer of de aansluitende vaarwegen nadelig beïnvloeden;
- tijdig onderhoud aan vaargeulen, invaarten van havens, de havens zelf en kunstwerken;
- verdieping van de vaardiepte op hoofdroutes;
- capaciteitsuitbreiding van sluizen waar nodig (Lemmer);
- continuïteit van het beleid tijdens vorst (bevaarbaar houden van routes en kunstwerken).

Veiligheid

Ondanks de hoge veiligheidsgraad van het vervoer over water blijft het IJsselmeergebied de scheepvaart nog regelmatig verrassen. Gelukkig heeft dit de afgelopen jaren meestal geen grote, nadelige gevolgen gehad voor de opvarenden van schepen of natuur en milieu. Om de veiligheid in het gebied verder te vergroten, stelt KSV Schuttevaer voor:

- voortzetting van het beleid met betrekking tot het betonnen van de vaargeulen;
- verscherping van het beleid met betrekking tot de berichtgeving aan de scheepvaart vanaf de centrale post Houtribsluizen (in het bijzonder weerberichten);
- uitbreiding van adequate radardekking vanaf de centrale post tot voorbij de invaarten van de voorhavens op de hoofdvaarroutes;
- een hogere inzet op elektronische uitwisseling tussen scheepvaart en autoriteiten met betrekking tot schip, bemanning en lading;
- waar mogelijk scheiding van verkeersstromen en scheiding van beroeps- en recreatievaart.

Waterhuishouding

Vanuit de optiek van de waterhuishouding is een stijging van het IJsselmeerpeil opportuun. Een hoger IJsselmeerpeil is niet strijdig met het scheepvaartbelang. De scheepvaart vraagt om een maximale vaardiepte en zekerheid met betrekking tot de aflaaddiepte op voorhand. Lagere peilen of zwevende peilen zijn voor de KSV Schuttevaer niet aanvaardbaar.

3.6. Zandwinning

Door het Rijk wordt momenteel het Tweede Structuurschema Oppervlakte Delfstoffen opgesteld. In deze nota wordt het vigerend en toekomstig landelijk beleid voor de bouwgrondstoffen voorziening vastgelegd.

Volgens de Nederlandse Vereniging van Zandwinners (NVZ) geeft de (concept-)nota Ontgrondingenbeleid IJsselmeergebied periode 2000-2010 ('Zand boven Water 2') aan, dat de vraag naar oppervlaktedelfstoffen uit het IJsselmeergebied voor de langere termijn ongeveer stabiel zal blijven:

Voor *ophoogzand* wordt deze geraamd op ongeveer 8 miljoen m³ per jaar. Winning van ophoogzand vindt vooral plaats in combinatie met vaargeulverbetering en -aanleg (vaargeulen Randmeren, Ketelmeer, driehoek Ketelbrug, Amsterdam -Lemmer, Enkhuizen - Kornwerderzand, Urk - Den Oever en Amsterdam - Harlingen). De opleveringsdiepte varieert van 5 tot 8m.

Buiten de vaargeulen kunnen winningen alleen worden toegestaan in huidige of voor andere doeleinden gereserveerde gebieden die als “mogelijk te verdiepen voor recreatie“ zijn aangegeven in de eerste nota Zand boven Water.

In het Gooimeer zal maximaal 300.000 m³ *kalkzandsteenzand* onder voorwaarden kunnen worden gewonnen. De winning zal voorlopig beperkt blijven tot de bestaande locatie met een opleveringsdiepte van NAP - 8 m. Eenzelfde hoeveelheid zal in het kader van vaargeulverbetering in het Veluwemeer kunnen worden gewonnen. De winning in het Kattendiep wordt op de bestaande locatie gecontinueerd tot een maximum van 100.000 m³ per jaar.

Daar winning van *beton en metselzand* in combinatie met vaargeul verbetering niet mogelijk is gebleken, wordt gekozen voor het aanwijzen van zones in het Markermeer en IJsselmeer buiten de vaarroutes. In eerste instantie zijn zes winzones in het onderzoek betrokken. Uiteindelijk blijven er volgens de NVZ twee zones over, een in het Markermeer en een ten noordwesten van de Noordoostpolder, waar een locatie onderzoek gedaan kan worden naar diepe winning.
De windiepte mag voorshands niet groter zijn dan max. NAP - 70 m.

3.7. Bergen van overtollige baggerspecie

Grote delen van de Nederlandse bodem zijn bedekt met verontreinigd slib. Hoewel alom politieke en maatschappelijke druk ontstaat om de waterbodems van het vervuilde slib te ontdoen, wordt uitvoering door de huidige wetgeving bemoeilijkt, waarbij blijkt dat er regionaal ook nog aanzienlijke interpretatieverschillen over de wijze van uitvoering bestaan. In het algemeen geldt, dat vervuild slib jaren mag blijven liggen, maar zodra het wordt opgebaggerd dient het overeenkomstig de voorschriften te worden afgevoerd. Duidelijk is dat een dergelijke regelgeving vertragend werkt op de zo noodzakelijke baggerwerkzaamheden.

De kwaliteit van de waterbodem in het IJssel- en Markermeer is overwegend klasse 1 of 2.
De bodem van het Markermeer is volgens Rijkswaterstaat schoner dan de bodem van het IJsselmeer en met name het Ketelmeer. Door de IJssel zijn in het verleden grote hoeveelheden fosfaat, stikstof, zware metalen, giftige koolwaterstoffen en chloorverbindingen uit het Rijnstroomgebied aangevoerd. Inmiddels is het Ketelmeerdepot aangelegd en is met de sanering van het sterk verontreinigde Ketelmeer gestart. Dit nieuwe depot heeft tevens een bovenregionale functie voor de opslag van verontreinigd slib (Klasse 3 en 4) uit havens in het oostelijk IJsselmeer- en Randmerengebied. Rijkswaterstaat schat dat er alleen al in Noord-Holland een berg van 30 miljoen m^3 vervuild slib op schoonmaakacties ligt te wachten. In het IJmeer was een baggerspeciedepot voorzien, maar dit plan zal niet worden gerealiseerd.

3.8. Inpolderingen

Het IJsselmeer- en Randmerengebied grenst aan 6 provincies en 42 gemeenten. Deels is de voormalige Zuiderzee na aanleg van de Afsluitdijk in 1932 ingepolderd. De Wieringermeer viel droog in 1930, de Noordoostpolder in 1942, oostelijk Flevoland in 1957 en zuidelijk Flevoland in 1968.
Deze ingrepen hebben grote invloed gehad op het gebied. Veiligheid en behoefte aan vooral landbouwareaal lagen ten grondslag aan deze ingrepen. Een belangrijke omslag in het Zuiderzeeproject vond plaats bij de aanleg van oostelijk Flevoland. De welvaart in Nederland was drastisch toegenomen, en daarmee de bevolkingsdruk, de mobiliteit en de behoefte aan recreatieruimte. Lelystad en met name zuidelijk Flevoland (Almere) is aangelegd om de bevolkingsdruk uit de Randstad op te vangen.
Meerdere malen werd de aanleg van de Markerwaard voorzien. Recent nog, toen discussie gevoerd werd over een 2^e luchthaven in het Markermeer. De provincie Flevoland sluit een (gedeeltelijke) inpoldering van het Markermeer in haar nieuwe Omgevingsplan niet uit.

3.9. Buitendijks wonen

Op dit moment komt "buitendijks wonen" nog beperkt voor in het IJsselmeergebied, maar er bestaat wel grote belangstelling voor wonen aan of in het water. Vooral in de provincie Friesland zijn in het verleden talloze recreatieprojecten en "waterparken" gerealiseerd met woningen aan het water (o.a. Lemmer, Stavoren, Workum en Makkum). Vaak zijn deze woningen voorzien van een eigen ligplaats. Ook in Flevoland (Lelystad, Muiderzand bij Almere, Schokkerhaven en Ketelhaven) zijn woningbouwprojecten aan het water gerealiseerd. Deze woningen hebben geen recreatieve functie, de woningen worden permanent bewoond. Verder zijn er in het IJsselmeergebied nog (uitbreidings-) plannen voor woningen aan het water in Den Oever (Zuiderhaven), Lelystad (Meerdijkhaven), Schokkerhaven, Ketelhaven en Volendam (de Pieterman). Grootschalige woningbouwprojecten zijn IJburg, een woonwijk met 18.000 woningen in het IJmeer, Almere Poort en Almere Pampus (nog in stadium van planvorming). Het project Kooizand bij Enkhuizen is enkele jaren geleden afgeblazen.

Naast "buitendijks wonen" zijn er ook nog een aantal buitendijkse watergebonden industrieterreinen voorzien bij Oude Zeug (Jachtwerf Jongert, start 2001), ten zuiden van Urk (visverwerking en visafslag) en Lelystad (overslagterminal). Makkum heeft plannen voor een binnendijks nat industrieterrein (plan "Makkum Noord"). In Lemmer bestaan plannen om een deel van het bestaande (buitendijkse) industrieterrein naar de zuidkant van de Lemsterbaai te verplaatsen (onderdeel "project Lemsterbaai").

3.10. Windenergie

Het totaal geïnstalleerd vermogen aan windturbines in Nederland is op dit moment ca. 450 MW. Vanuit de noodzaak duurzame energie te ontwikkelen en te produceren, staat in het huidig nationaal beleid de doelstelling om in het jaar 2020 2.750 MW aan windvermogen gerealiseerd te hebben. 1.250 MW daarvan zal in de Noordzee geplaatst worden, 1.500 MW op andere locaties in Nederland. Deze 1.500 MW dient over alle provincies te worden verdeeld. Gestreefd wordt naar het zoveel mogelijk clusteren van windturbines in grotere opstellingen. Daartoe zijn gebieden nodig met veel windaanbod. Het IJsselmeergebied heeft die mogelijkheden; voor een aantal plaatsen rond het IJsselmeergebied worden volgens de Nederlandse Windenergievereniging (NEWIN) en de Vereniging van Windturbine-eigenaren IJsselmeerpolders (VWIJ) windenergieprojecten voorbereid.

Het grootst bekende plan in het IJsselmeergebied is het Interprovinciaal Windmolenpark Afsluitdijk (IPWA). Dit plan is een initiatief van de provincies Friesland en Noord-Holland. Het totaal te plaatsen vermogen bedraagt 300 MW, te realiseren met ca. 100 windturbines.
In het plan 'Windstreek 2000' zet de provincie Friesland in op het IPWA. Verder vindt in Friesland geen ontwikkeling van grootschalige clusters windturbines plaats. Kleine parkjes (2 tot 10 turbines) bij voorkeur op industrieterreinen, zijn uitsluitend mogelijk ter vervanging van alleenstaande (“solitaire”) turbines. Ook in de gemeenten Wieringermeer, Almere, Lelystad en de Noordoostpolder zijn projecten in voorbereiding ("aandacht- /concentratiegebieden"). Of de projecten zullen worden gerealiseerd, is volgens de NEWIN onduidelijk. Beleidsdoelstellingen van de diverse betrokken ministeries (EZ, LNV, VROM) zijn niet geïntegreerd, er is onvoldoende samenhang en procedures zijn tijdrovend. Verbetering van de kansen voor windenergie moeten volgens de NEWIN dan ook voortkomen uit een afstemming van beleidssectoren en het vastleggen van het maatschappelijk belang van windenergie.

Het aantal windturbines in het IJsselmeergebied is tot nu toe beperkt. Op- of achter de dijk staan enkele turbines bij Durgerdam (1), polder de Nes (3), Enkhuizen (7), Medemblik (4, in het water), de kop van de Afsluitdijk bij Cornwerd (12), Lemmer (2) en ten zuiden van Urk (2). Tussen de Flevocentrale en de Ketelbrug bij Lelystad staan 46 turbines in een lijnopstelling, waarvan 28 geplaatst zijn in het water (totaal geïnstalleerd vermogen 30 MW). Tussen Urk en de Rotterdamse Hoek staan 50 turbines (totaal geïnstalleerd vermogen 15 MW). Achter de dijk bij Pampushaven (Almere) zijn onlangs 10 grote turbines met een totaal geïnstalleerd vermogen van ruim 15 MW geplaatst. In vergelijking tot het project IPWA zijn de meeste tot nu toe in Nederland geplaatste windturbines echter "klein" (0,5 - 1 MW). De 3 MW molens die rond de Afsluitdijk zijn voorzien, hebben een masthoogte van 80 - 100 m en een wiekdiameter van 60 - 80 m, waarmee de optische hoogte op 110 - 140 m komt.

3.11. Olie- en gaswinning

Op grond van de geologische gegevens is het volgens de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) onwaarschijnlijk, dat er olie in de bodem van het IJsselmeer wordt aangetroffen.
Noord-Nederland, inclusief het IJsselmeer wordt door geologen beschouwd als een regio waar uitsluitend gas aanwezig is.

Mijnbouwactiviteiten kunnen de vorm hebben van:
- seismisch onderzoek
- exploratie d.m.v. (proef)boringen (Wet opsporing delfstoffen, Wod)
- winning (Mijnwet van 1810)

Na een proefboring nabij Hoorn midden 60-er jaren hebben in het IJsselmeergebied geen seismische onderzoeken of proefboringen meer plaatsgevonden. In het IJssel- en Markermeer zijn in de periode 1986 tot 1991 boorvergunningen (op basis van de Wod) en concessies (op basis van de Mijnwet) verleend aan de NAM. De boorvergunningen zijn nog niet van kracht, omdat de goedkeuringsprocedure (locatiebesluit en MER) voor een proefboring te veel tijd in beslag nam. Zonder exploratie van meer kleinere velden verwacht de NAM dat het grote aardgasveld in Groningen over ca. 12 jaar piekvragen (balansfunctie) en eventuele storingen in andere gasvelden niet meer op kan vangen.

Het rijksplanologisch beleid (VINEX en SGR) laat ruimte voor "mijnbouwactiviteiten na een nadere afweging per concreet geval". De Wod biedt de mogelijkheid naar aanleiding van een concreet voornemen op bepaalde locaties proefboringen uit te voeren.
In 1999 heeft de regering een wetsvoorstel ingediend, waarmee men het opsporen en ontwikkelen van kleine aardgasvelden wil stimuleren. In april 2000 is dit wetsvoorstel door de Tweede Kamer aanvaard. In tegenstelling tot een deel van de Waddenzee zijn proefboringen in het IJsselmeer a-priori niet uitgesloten, maar er bestaan op dit moment geen concrete plannen.

Het winnen van olie of gas in het IJsselmeergebied wordt door de provincies Noord-Holland en Friesland en vier gemeenten in interprovinciale beleidsplannen, streekplannen en (inter)gemeentelijke bestemmingsplannen als "ongewenst" uitgesloten. Betrokken gemeenten bieden enige ruimte voor seismisch onderzoek, maar men is niet bereid middels een vrijstellingsbevoegdheid proefboringen en winning mogelijk te maken in verband met de gevolgen die een, nimmer geheel uit te sluiten, "blow out" (in dit geval uitstroom van gas en condensaat) bij een proefboring kan hebben voor de waterkwaliteit en daarmee voor de functies (drink)watervoorziening, natuur, recreatie en beroepsvisserij. In een beroepsprocedure bij de Raad van State schat het ministerie van Economische Zaken (pleitnota, zaak bestemmingsplan gemeente Gaasterlân-Sleat, 18 augustus 1998) de kans op een blow out op minder dan 1 op 2000 en beschouwt men de gevolgen van een proefboring voor het fysieke milieu (water, bodem en lucht) als "verwaarloosbaar".

Op 20 september 2000 heeft de Raad van State bepaald, dat het verbod van provincies en gemeenten om te boren naar olie en gas in het IJssel- en Markermeer in strijd is met de wet (Wod, Mijnwet en Besluit MER). De aan de NAM verleende boorvergunningen en concessies geven echter geen direct recht om te boren. Voor ieder concreet boorproject moet een MER worden gemaakt.
Uit de MER moet o.a. blijken, dat het project geen onaanvaardbare risico´s oplevert. Daarna besluit de minister van Economische Zaken of het boorproject aanvaardbaar is. Deze beslissing wordt vastgelegd in het “locatiebesluit”.

3.12. Tunnels en/of bruggen

In de Beleidsvisie Recreatietoervaart in Nederland (BRTN) wordt Nederland-Waterland verder uitgewerkt en wordt aangegeven hoe de kwaliteit en de gebruiksmogelijkheden van de vaarwegen voor de recreatietoervaart kunnen worden verbeterd. Het basistoervaartnet is in kaart gebracht en per type vaarwater worden normen gegeven in verband met de afmetingen van bruggen en sluizen inclusief aanbevolen bedieningstijden. De zwakste schakel bepaalt de kwaliteit van het toervaartnet. Vaardiepte, openingstijden van bruggen en sluizen en andere nautische aspecten van de vaarweg bepalen de gebruiksmogelijkheden.

Afgezien van de toegang- en verbindingssluizen liggen er in het IJsselmeergebied momenteel twee bruggen; de Ketelbrug tussen het Ketelmeer en het IJsselmeer en de vaste Hollandse brug tussen het Gooimeer en het IJmeer. De Hollandse brug heeft een doorvaarthoogte van ca. 12 m. De Ketelbrug is beweegbaar. Het bedieningsregime van de Ketelbrug bepaalt voor de grotere zeilschepen de doorvaartmogelijkheden van het Ketelmeer (inclusief achterland) naar het IJsselmeer en terug.

Elke brug beperkt de vrije doorvaart en dit kan grote recreatieve en economische gevolgen hebben. Steeds vaker wordt derhalve voor een tunnelverbinding gekozen (Navisduct Enkhuizen, Aquaduct Veluwemeer en diverse aquaducten in Friesland). Het rapport Brug of tunnel? van KPMG, waarin de kruising van de Hanzelijn met de Randmeren wordt besproken, geeft een goed beeld van de economische gevolgen die een vaste- of beperkt bediende beweegbare brug heeft ten opzichte van een tunnel. Bij de keuze brug of tunnel spelen naast economische factoren (een tunnel is duurder), technische factoren (noodzakelijke hellingshoek, aanwezige ruimte, veiligheid in de tunnel) en landschappelijke waarden een rol.

In de nabije toekomst staan in het IJsselmeergebied diverse infrastructurele werken gepland, die een onbelemmerde doorvaart van het gebied zullen bemoeilijken, indien voor een brugverbinding wordt gekozen:

Oeververbindingen IJburg
Voor een goede ontsluiting van IJburg naar het Amsterdamse achterland zullen aansluitingen op het bestaande wegennet worden gemaakt. Er zijn twee bruggen gepland met een doorvaarthoogte van 5,80 m en ca. 5 m. Ook is er sprake van de aanleg van een sneltram- en een metrolijn naar Diemen-Zuid.

Railverbinding door het IJmeer
Na 2015 zal de spoorcapaciteit bij de Hollandse brug niet meer voldoende zijn. Uitbreiding van de bestaande lijn en/of de aanleg van een nieuwe railverbinding door het IJmeer (IJmeerspoorlijn) worden nader onderzocht.

Aansluiting Houtribdijk op de A6 en de A23 bij Lelystad
In het ontwerp Omgevingsplan van de provincie Flevoland is een “reservering” getekend door het IJsselmeer ten noorden van Lelystad voor een nieuwe aansluiting van de Houtribdijk op de A6 en de (toekomstige) A23.

Zuiderzeespoorlijn
De voorgenomen aanleg van de Zuiderzeespoorlijn toont een tracé van Lelystad via de Ketelbrug naar Emmeloord en Lemmer.

Ringweg Lemmer
In de Ontwikkelingvisie Lemsterbaai wordt de A50 bij Rutten ten zuiden van Lemmer afgeleid, kruist vervolgens via een tunnel de Lemsterbaai en sluit ter hoogte van Tacozijl weer aan op de N359.

3.13. Beleid en bestuurlijke samenwerking

Beleidsmatig is het IJsselmeergebied “multifunctioneel”. Het open water wordt door talloze functies benut en, zoals uit dit hoofdstuk blijkt, bestaan er meerdere ideeën om het gebied in de toekomst verder te benutten of te ontwikkelen. Niet alle ideeën zijn bij voorbaat kansrijk, voor realisatie van wensen en ideeën is politiek en maatschappelijk draagvlak nodig. Draagvlak dat zal moeten resulteren in beleidsmatige mogelijkheden en onmogelijkheden.

Beleid
Het is niet zo, dat in het IJsselmeergebied alles kan. Er is rijks-, (inter-)provinciaal- en (inter-) gemeentelijk beleid. Daarenboven is het IJsselmeergebied van internationaal belang en de Europese Unie heeft richtlijnen als de Vogel- en Habitatrichtlijn uitgevaardigd om belangrijke natuurgebieden te beschermen. Sinds eind maart 2000 is het hele IJsselmeer- en Randmerengebied, met uitzondering van het Nijkerkernauw en een deel van het Gooimeer, aangewezen als speciale beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn.

Het hele IJsselmeergebied is tevens kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).
De Vogelrichtlijn vraagt een zorgvuldig afwegingsproces aangaande nieuwe ontwikkelingen.
Het bevoegd gezag, veelal de gemeente, moet met zekerheid vaststellen dat nieuwe projecten of ontwikkelingen in- of grenzend aan een speciale beschermingszone geen significante verstoring van die vogelkundige waarden veroorzaakt, waarvoor een gebied is aangewezen. Dit vraagt om een strenge toetsing van alle nieuwe ontwikkelingen. Als er sprake is van significante verstoring, zal de maatschappelijke noodzaak van het plan of project moeten worden aangetoond. Vervolgens zal moeten worden bekeken of het project niet elders, zo mogelijk buiten de EHS, kan worden gerealiseerd. Wanneer dit niet lukt, zijn compenserende en mitigerende maatregelen noodzakelijk.

Knelpunten
De maatschappelijke noodzaak wordt in eerste instantie ontleend aan hetgeen beschreven staat in het Structuurschema Groene Ruimte (SGR). Dit beleidsdocument heeft de status van een “planologische kernbeslissing” en is als zodanig afgewogen door Kabinet en Tweede Kamer.
Het Kabinet streeft echter naar decentralisatie van overheidstaken en beperkt zich meer en meer tot de hoofdlijnen van beleid. Uitwerking van deze hoofdlijnen laat men over aan lagere overheden (provincies en gemeenten). In de praktijk leidt dit tot fricties hetgeen zich uit als nieuw gemeentelijk of provinciaal beleid ter visie komt. Dan reageren namelijk de individuele ministeries en alhoewel het rijk formeel een “eenheid” is, bestaan er in de praktijk verschillende belangen tussen de ministeries. Gevoelige onderwerpen zijn bijvoorbeeld windenergie, olie- en gasboringen, buitendijks bouwen, vliegvelden, inpolderingen, etc. Als het rijksbeleid niet voor velerlei uitleg vatbaar zou zijn en er geen nieuwe ontwikkelingen plaats zouden vinden, dan zou er ook geen discussie over de toekomst van het IJsselmeergebied zijn.

Overleg en samenwerking
Het feit dat er nog geen Markerwaard is gerealiseerd, is voor een belangrijk deel te danken aan een goede samenwerking tussen recreatie- en natuurorganisaties in de 80-er jaren. Een in de ogen van beide groeperingen grote bedreiging lag ten grondslag aan deze samenwerking. Nadien werd ook samengewerkt toen sprake was van een mogelijke aanleg van een vliegveld in het Markermeer als opvang van de overcapaciteit op Schiphol. Ook dit plan werd, althans voorlopig, met succes bestreden. Het is echter niet zo, dat recreatie- en natuurorganisaties alleen samenwerken om ontwikkelingen tegen te houden. Wij hebben juist in dit gebied bewust samenwerking gezocht om nieuwe ideeën te creëren, oplossingen te zoeken voor (onder andere) onderlinge knelpunten, wederzijds gewenste ontwikkelingen zo duidelijk mogelijk te formuleren en vervolgens ook uit te dragen. Dat dit een positief effect kan hebben, is de afgelopen vijf jaar gebleken tijdens het intensieve overleg tussen regionale recreatie- en natuurorganisaties in het oostelijk Randmerengebied. Resultaten van deze samenwerking werden succesvol ingebracht in het project Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR). Een dergelijk overleg in de zuidelijke Randmeren werd in januari 1999 opgezet. Voorliggende visie gaat globaal over de rest, het grote open water van het IJsselmeergebied, waarbij o.a. dankbaar gebruik is gemaakt van de kennis, argumenten en ervaringen van de afgelopen vijf jaar in het Randmerengebied.

Stuurgroep IJsselmeer Markermeer (STIJM)
In 1993 is door de bij het IJsselmeer- en Markermeergebied betrokken overheden (exclusief IJmeer en Ketelmeer) een bestuursovereenkomst gesloten "inzake afstemming en coördinatie betreffende bestemming, inrichting en beheer van het gebied". Ondertekenaars waren de ministeries van V&W, LNV en VROM, de provincies Friesland, Noord-Holland en Flevoland, eenentwintig aan het gebied grenzende gemeenten alsmede de waterschappen. Gesteld werd, dat bevoegdheden en taken ten aanzien van bestemming, inrichting en beheer over de verschillende overheden waren verdeeld, maar dat het voor een duurzame ontwikkeling van het gebied wenselijk was de uitoefening van bevoegdheden in het gebied zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. Er werd een stuurgroep (STIJM) ingesteld, waarin genoemde overheden en waterschappen waren vertegenwoordigd.
De bij het plangebied betrokken maatschappelijke organisaties zouden ten minste eenmaal per jaar mondeling of schriftelijk worden geïnformeerd omtrent voorgenomen c.q. in gang gezette ontwikkelingen.

4. Streefbeeld IJsselmeergebied 2030

In de hoofstukken 2 en 3 is respectievelijk aandacht besteed aan het huidig gebruik van het IJsselmeergebied en aan alle mogelijke sectorale wensen, ideeën en plannen, rijp en groen, die konden worden achterhaald. Dit geeft een behoorlijk inzicht in de talloze processen en belangen die in het gebied een rol spelen. Deze inventarisatie is noodzakelijk om een reëel streefbeeld te kunnen presenteren, een streefbeeld dat wij haalbaar achten en met enthousiasme uit willen dragen.
Een streefbeeld ook met consequenties voor de diverse functies. Er moeten keuzes worden gemaakt om het IJsselmeergebied voor de toekomst veilig te stellen, kansen te benutten en de bijzondere kwaliteit van het gebied, waar mogelijk, te verbeteren.

Denkbeeldig verplaatsen wij ons in de tijd. Een periode van 30 jaar verstrijkt. Hoe zouden wij dan het IJsselmeergebied graag zien?

Anno 2030:

Er is in de afgelopen 30 jaar veel gebeurd. Het belangrijkste is, dat er aan het begin van deze eeuw een principiële keuze is gemaakt voor het gebied. Het is nog steeds een multifunctioneel gebied, maar waterhuishouding, recreatie en natuur zijn bepalende functies geworden. In het najaar, de winter en het voorjaar is het gebied er vooral voor de vogels en natuurgenieters en is het er rustig.
In het zomerseizoen is het zowel op het water als aan de randen drukker geworden, maar dit leidt door een goede natuurlijke zonering nergens tot problemen. Het gebied is vrijwel overal toegankelijk en bezoekers houden rekening met de natuur.

Het IJsselmeergebied wordt algemeen gezien als het door rust en ruimte gekenmerkte tegenwicht voor de steeds drukker geworden, compact volgebouwde, randstad. Het biedt de jachtige stedeling diverse mogelijkheden om te onthaasten. Er is de afgelopen jaren veel aandacht aan de diversificatie van het gebied besteed. De op vertier gerichte recreant vindt volop mogelijkheden in de recreatie-concentratiegebieden, terwijl de rustzoekers in het uitgebreide waterlandschap kunnen genieten van de afwisselende natuur.

Het uitzicht over het water van het IJsselmeergebied wordt nog steeds gekenmerkt door ruimte en openheid. Na IJburg hebben er geen inpolderingen en/of landaanwinningen meer plaatsgevonden.
De weidse vergezichten zijn gelukkig nog intact en de horizon weerspiegelt de geschiedenis van het gebied. Afwisselend zien we historische havenfronten, een moderne stedelijke skyline, kale zeedijken, glooiend oplopende (moeras) oevers met droogvallende slikken en platen, stranden, uitkijkpunten met recreatieve voorzieningen en jachthavens.

Door talloze natuurversterkingsprojecten is het gebied aantrekkelijker en veelzijdiger geworden.
De rechte dijken van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland, de Noordoostpolder, de Wieringermeer en de Houtribdijk worden onderbroken door rietmoerassen en fungeren als rust-, rui- en foerageergebied voor grote aantallen watervogels. In de Noordoostpolder en de Wieringermeer zijn binnendijks kwelmoerassen aangelegd. In deze binnen- en buitendijkse oeverzones laten rietzanger, grote karekiet en snor zich horen. Lepelaars en zelfs visarenden broeden in de Lepelaar- en Oostvaardersplassen en langs de Friese westkust. Rond de Houtribdijk is een belangrijk natuurgebied gerealiseerd voor veeleisende vogels als kwak, grote karekiet en roerdomp.

Ook het areaal water- en moerasplanten in de ondiepe oeverzones is sterk toegenomen. Hier hebben plantenetende watervogels zoals krooneenden, smienten, zwanen en meerkoeten van geprofiteerd. Door de aanwezigheid van waterplanten is er minder opwervelend slib. Met name in het Markermeer en het IJmeer is het doorzicht verbeterd en heeft de snoekstand zich in de ondiepere oeverzones hersteld. In het diepere water is de baars in aantal toegenomen en is er een ecologisch evenwichtiger verhouding tussen prooi- en roofvis ontstaan.
De grotere diversiteit in natuurwaarden en soorten watervogels heeft zeker ook te maken met de verder verbeterde waterkwaliteit en het sinds 2010 nieuw ingestelde Peilbeheer. In het najaar en vroege voorjaar is het winterpeil tijdelijk aanmerkelijk hoger dan het zomerpeil

Rond de Afsluitdijk nabij Den Oever is een brakke zone ontwikkeld van 4.000 ha. Het gebied is goed afgeschermd met enkele eilandjes, zodat het brakke water niet verder het IJsselmeergebied binnendringt en er geen problemen voor de drinkwaterwinning in Andijk worden veroorzaakt. Er is ook een drinkwaterwinbedrijf opgezet met het innamepunt in het Markermeer. De trekmogelijkheden voor vissen tussen de Waddenzee en het IJsselmeer zijn verbeterd. Sluizen en stuwen zijn weer passeerbaar voor trekvissen als zee- en rivierprik, zalm, zeeforel en fint. Ter vergroting van het areaal brak water is Wieringen weer volledig door water omspoeld.

De recreatieve ontwikkeling van het gebied is positief. Het recreatief bedrijfsleven is voor veel aangrenzende gemeenten een belangrijke basis voor de lokale economie. Innovaties en extensieve recreatie in combinatie met de schitterende nieuwe natuurgebieden heeft zowel de dag- en verblijfsrecreatie als de watersport een enorme impuls gegeven. De veroudering van de bevolking, de 24-uurs economie en de “algemene stress” beïnvloeden het recreatieve gedragspatroon. Men zoekt vaker, voor korte tijd, zijn ontspanning dichter bij huis en er is meer waardering voor sfeer en rust.

De populariteit van de grote watersport is verder toegenomen. Meer Nederlanders kopen, hoewel ze er gemiddeld wat minder mee varen, een boot en ook de buitenlanders weten het IJsselmeergebied te vinden. Het ligplaatsaanbod heeft zich marktconform ontwikkeld. In de afgelopen 30 jaar zijn er ruim 10.000 boten in het IJsselmeer- en Randmerengebied bijgekomen. Hiervan heeft minder dan 10% in het noordelijk deel van het IJsselmeer een plaats gevonden. De grootste groei was er in Lelystad, Almere, IJburg en in het Ketelmeer. Inmiddels is alle ontwikkelingsruimte in de bestaande havens van het “oude land” benut en vordert de herinrichting van de Lemsterbaai.

In Almere is men er binnendijks prima in geslaagd om voor wonen de juiste locaties te vinden.
Het zuidelijk deel van Pampushaven heeft een recreatieve bestemming gekregen. Er zijn jachthavens ontwikkeld en aangrenzend is binnendijks ruimte gevonden voor verblijfsrecreatie.
Het noordelijk deel van Pampushaven is natuurlijk ingericht met daarin verweven een aantal ankerplaatsen. Pampushaven is een belangrijke schakel in het netwerk van vaardoelen geworden. Vanuit Almere is Amsterdam via een tunnel snel bereikbaar en ook de aantrekkelijke stadskern van Almere kan rekenen op de aandacht van de dagtoerist. Met het strand vlakbij en de Lepelaars- en Oostvaarders-plassen op fietsafstand is er een scala aan mogelijkheden om in Almere te recreëren en van de natuur te genieten.

Lelystad is ook sterk gegroeid. Er is een recreatief aantrekkelijke kustzone gebouwd, waarin talloze musea en een groot winkelcentrum de aandacht trekken tot ver buiten het gebied. In tegenstelling tot de rustige dijk ten zuiden van Lelystad is er noordelijk volop bedrijvigheid. Hoge windmolens omgeven de voormalige Flevocentrale.

De bodem van het Ketelmeer is gesaneerd en rond de IJsselmonding en de Kamper polders is een natuurlijke delta ontstaan. In dit gebied hebben zich een aantal otters gevestigd, verwacht wordt dat ze verder de Randmeren intrekken. Het Ketelmeer is uitgegroeid tot een aantrekkelijk beschut vaargebied. Er zijn aanleg- en ankermogelijkheden bij de Ketelbrug, het slibdepot en rond het schitterende natuurgebied de IJsseldelta. De goed geoutilleerde jachthavens bij Ketelhaven en Schokkerhaven zijn erg populair.

Om het toegenomen aantal boten ook in de zomermaanden goed te kunnen verwerken is veel aandacht besteed aan de spreiding van de boten over het IJsselmeergebied. Met een uitstekende horecavoorziening bij Trintelhaven, een nieuw recreatie / natuureiland bij de Kreupel, slim gekozen aanleg- en ankerplaatsen ten noorden van de dijk Lelystad-Enkhuizen en aanlegplaatsen voor de Oostvaardersplassen, Rotterdamse Hoek, de Gaasterlandse kust, Molkwerum en nabij de Ballasthaven (met de mogelijkheid voor een bezoek aan het natuurgebied PEN-eiland), zijn nieuwe, kleinschalige vaardoelen gecreëerd, die vooral gericht zijn op de watersporter met oog voor de natuur. Er is een doorvaart gekomen in de dijk naar Marken met behoud van de natuurwaarden in de Gouwzee. Marken is weer een eiland en Monnickendam is ook via de zuidelijke Gouwzee bereikbaar. Dit heeft voor Monnickendam tot een grote kwaliteitsimpuls geleid.

De scheiding tussen dag- en verblijfsrecreatie is vervaagd. De kustgebieden van het IJsselmeergebied hebben een grote aantrekkingskracht, die blijkt uit de toegenomen bezoekersaantallen, waarbij de echte drukte zich beperkt tot de recreatieve centra en directe omgeving. De afgelopen jaren heeft de trend tot schaalvergroting geleid tot het ontstaan van een aantal recreatief aantrekkelijke centra met een grote diversiteit in recreatieaanbod.
Naast strandplezier, zijn er verwarmde tropische zwembaden, vakantiebungalows en hotels in combinatie met vergader- en congresaccommodaties. Een uiteenlopend aanbod van evenementen maakt zo'n centrum ook buiten het seizoen aantrekkelijk. De toegenomen vraag naar kwaliteit vergde steeds meer ruimte. De campings gaan op in de omgeving. Met streekeigen randbeplanting en de aangelegde ecologische verbindingszones, bieden ze de gasten rustige, ruime standplaatsen.
Ruimte voor permanente recreatie is geheel binnendijks gevonden. Buitendijks zijn op sommige plaatsen extensieve en innovatieve vormen van recreatie ontwikkeld.

Voor natuurliefhebbers zijn nieuwe fietspaden (schelpenpaden) en wandelpaden langs de kust aangelegd. Recreatievoorzieningen zijn goed ontsloten en bieden voldoende parkeergelegenheid.
Op de Flevolandse dijken en in de nieuwe natuurgebieden zijn voor sportvissers speciale voorzieningen aangelegd. Sluizen hebben voldoende capaciteit om de toegenomen recreatie- en beroepsscheepvaart te verwerken. Bij Lemmer en voor de Oranjesluizen bij IJburg zijn de beroeps- en recreatievaart van elkaar gescheiden.

Het recreatief bedrijfsleven kent een uitstekende samenwerking met natuurorganisaties, waarbij het IJsselmeergebied tot ver over de landsgrenzen gezamenlijk wordt gepromoot. Met grote regelmaat wordt er gedetailleerd over het gebied geschreven en wordt op radio en TV aandacht aan het gebied besteed. Grote investeerders zijn mede daardoor in het gebied geïnteresseerd geraakt.
Er is jaarlijks een gesponsorde Zuiderzee fiets- en kanotocht, een wandelweek en een meerdaags watersportevenement bij Almere.

Gelukkig zijn er nog steeds toekomstwensen. Er zijn nu concrete plannen om een smal randmeer rond de Noordoostpolder aan te leggen, een leuke alternatieve vaarroute naar Friesland waarbij Kuinre weer in zijn oude havenglorie wordt hersteld. Er zijn zelfs plannen om Schokland weer per boot bereikbaar te maken. Wij zijn een eind gekomen in de afgelopen 30 jaar, maar er blijven nog talloze wensen en nieuwe ideeën.

5. Onze visie op … :

In hoofdstuk 4 is ons gezamenlijke streefbeeld voor het IJsselmeer gepresenteerd, waaraan in hoofdstuk 3 beschreven trends en sectorale wensen kunnen worden getoetst. In kaders doen wij navolgend uitspraken over het karakter en de diverse functies in het gebied, het beleid, bestuurlijke en maatschappelijke samenwerking en het afstemmen van ontwikkelingen. Het is onze gezamenlijke visie, die wij navolgend zo scherp mogelijk hebben geformuleerd.

5.1. Karakter en hoofdfuncties van het IJsselmeergebied

Visie op het karakter van het IJsselmeergebied:

Het unieke karakter van het IJsselmeergebied (IJsselmeer, Ketelmeer, Markermeer en IJmeer) is primair gelegen in het feit dat het een landschappelijke eenheid is, één open watergebied waarin rust, ruimte en ´s nachts duisternis overheersen. De eigen naamgeving van de respectievelijke meren verandert daar niets aan. Het is één "Nat Hart", ondanks de Houtribdijk en het daaruit volgend verschil in waterkwaliteit tussen IJssel- en Markermeer. Het gebied vormt een belangrijk tegenwicht voor de Randstad en andere stedelijke gebieden waar het druk, vol en rumoerig is.

***Visie op de hoofdfuncties van het IJsselmeergebied**:*

Het IJsselmeergebied is multifunctioneel en blijft in onze ogen multifunctioneel, maar niet alle functies kunnen daarmee even zwaar wegen. Waterhuishouding, waterkwaliteit, recreatie en natuur zien wij als hoofdfuncties, waarbij de waterhuishouding zich binnen de randvoorwaarden van veiligheid meer zou moeten richten op de functies natuur, recreatie en waterkwaliteit. Er is ruimte voor andere functies, voor zover zij genoemde hoofdfuncties of het streefbeeld niet negatief beïnvloeden.

5.2. Symbiose natuur en recreatie

De keuze voor genoemde hoofdfuncties impliceert dat op basis van de informatie uit de hoofdstukken 2 en 3 onderzocht is in hoeverre deze functies elkaar positief of negatief beïnvloeden. Vervolgens is gekeken of de in hoofdstuk 3 aangegeven ontwikkelingen en wensen passen in het streefbeeld.
Het streefbeeld gaat ervan uit, dat zowel recreatie als natuur zich in het IJsselmeergebied verder ontwikkelen.

Visie op het combineren van rust voor vogels en ruimte voor recreatie:

Er blijkt in het recreatieseizoen op een beperkt aantal plaatsen sprake te zijn van botsende belangen tussen waterrecreatie en watervogels, alwaar dan ook speciale aandacht aan moet worden geschonken.

1. De kwetsbare delen langs de Friese IJsselmeerkust zijn aangewezen als Staatsnatuurmonument. Een groot gedeelte van deze (ondiepe) gebieden is middels artikel 17 van de natuurbeschermingswet afgesloten en daarmee juridisch adequaat beschermd. Een goede handhaving verdient aandacht.

2. In het zuidwestelijk Markermeer (incl. IJmeer) worden voorbereidingen getroffen om het deel van de Waterlandse kust waar waterplanten voorkomen, aan te wijzen als Staatsnatuurmonument. Omdat door de voorgenomen aanleg van IJburg de stedelijke en recreatieve druk op het IJmeer verder zal toenemen, wordt geconcludeerd, dat in ieder geval geen verdere aanslagen op de ruimte en het open karakter van het IJmeer mogen worden gepleegd. In het IJmeer is behoefte aan meer rustgebieden voor vogels, natuurontwikkeling in combinatie met aanleg- en/of ankerplaatsen voor de watersport en wandel en/of fietspaden voor dagrecreanten.

3. Van een aantal kwetsbare watervogels als visdief en zwarte stern bevinden de rustgebieden zich in de minst door recreatie bezochte gedeelten van het IJssel- en Markermeer (Afsluitdijk, Houtribdijk, Wieringermeerkust, westkust Noordoostpolder en Staatsnatuurmonument Friese IJsselmeerkust). Deze gebieden moeten wat grootschalige recreatieve ontwikkelingen betreft worden ontzien. Op draagkracht afgestemd recreatief medegebruik moet mogelijk zijn.

Visie op de groeimogelijkheden van de grote watersport:

1. In het IJsselmeer, ten noorden van de lijn Medemblik - Lemmer, zijn de voorgenomen ontwikkelingen zeer beperkt (10% van de totale groeiverwachting in het IJsselmeer- en Randmerengebied tot 2030). Langs de verdere Noord-Hollandse IJssel- en Markermeerkust wordt de laatste beleidsmatige ruimte ingevuld. Eventuele ontwikkelingsruimte langs de Friese IJsselmeerkust op (lange) termijn moet vooral worden gevonden in Lemmer. Het is daarbij uit veiligheidsoverwegingen wel van belang dat recreatie- en beroepsscheepvaart worden gescheiden.
Na Lemmer is Lelystad een tweede concentratiepunt waar de groei van de toekomstige watersport moet worden opgevangen. Ook in het Ketelmeer kan de ligplaatscapaciteit groeien.
In het IJmeer zijn na de aanleg van IJburg met bijbehorende jachthavens geen havenontwikkelingen meer gewenst. Pampushaven kan als derde recreatie-concentratiepunt in het IJsselmeergebied worden ontwikkeld. Een nieuwe uitvaart in het midden, zorgt ervoor dat de vaarbewegingen zich zoveel mogelijk noordelijk richten op het Markermeer in plaats van op het IJmeer.

Geconcludeerd kan worden, dat de hierboven voorziene ontwikkelingen in het IJsselmeergebied regionaal evenwichtig zijn en marktconform kunnen worden uitgevoerd. De totaal verwachte groei in het IJsselmeer- en Randmerengebied van 33.600 ligplaatsen in 1999 naar 46.800 in 2030 (figuur 13) blijft binnen de grenzen van het huidige Structuurschema Groene Ruimte.

2. Naast de te verwachten groei van de grote watersport is het van belang ook het aantal kleinschalige vaardoelen, aanleg- en/of ankerplaatsen (meerboeien) in het buitengebied uit te breiden. Hierdoor worden de bekende, drukbezochte cultuurhistorische havensteden ontlast en wordt ruimte geboden voor rustzoekende en natuurminnende watersporters. Natuurontwikkeling- of dijkversterkingprojecten bieden kansen voor recreatief medegebruik.

3. Ter verbetering van de vaarmogelijkheden en het functioneren van de jachthavens aan de Gouwzee is een doorgang in de dijk naar Marken gewenst. Onderzoek is gewenst, om deze doorgang zo vorm te geven dat verstoring en effecten op de waterkwaliteit en het functioneren van het eiland Marken minimaal zijn.

Visie op de ontwikkelingsmogelijkheden voor verblijfs-, dag- en oeverrecreatie:

1. Knelpunten tussen recreatie en natuur langs oevers ontstaan meestal door gebrek aan goede voorzieningen op daarvoor beter geschikte locaties. Door "positieve zonering" worden oevers bereikbaar gemaakt waar gewenst.

2. Goed bereikbare stranden zijn concentratiepunten, die de recreatiedruk op aangrenzende natuurgebieden kunnen verminderen. De attractiewaarde van zo'n concentratiepunt neemt toe, wanneer het voorzieningenaanbod wordt vergroot.

3. Het water in het IJsselmeergebied moet voldoen aan de eisen voor zwemwaterkwaliteit.

4. Omdat de surfsport een lang seizoen kent, kan dit leiden tot problemen met trekkende watervogels aan de randen van het zomerseizoen. Ook ruiende vogels kunnen door dicht langs de oever varende surfplanken worden verstoord. Er wordt in het IJsselmeergebied met name gesurft langs de Friese IJsselmeerkust bij Makkum, Workum en Hindeloopen. Omdat dit gebied ook belangrijke vogelkundige waarden heeft (Natuurmonument Friese IJsselmeerkust), is adequate handhaving en voorlichting over natuurwaarden en trekkende en ruiende watervogels van groot belang.

5. Natuurgebieden en (voor-)oevers dienen zoveel mogelijk toegankelijk te zijn voor natuurgerichte, extensieve vormen van recreatie zoals wandelen, fietsen en sportvissen. In kwetsbare perioden zoals het broedseizoen, kan zonering in tijd een oplossing bieden voor eventuele problemen. Natuurgebieden moeten zo groot en divers zijn dat openstelling voor recreanten zo weinig mogelijk verstoring veroorzaakt.

Visie op de mogelijkheden de natuurfunctie in het IJsselmeergebied te versterken:

1. Voor de hand liggende plaatsen om via grootschalige natuurontwikkeling de natuur te versterken zijn de Houtribdijk (project Enkhuizerzand), de Afsluitdijk, de Wieringermeerdijk en de Flevolandse dijken. Kleinschalige mogelijkheden liggen langs de (verdere) Noord-Hollandse- en Friese kust. Waar mogelijk binnen- en buitendijkse ontwikkelingen combineren. Belangrijk is vooral de as IJmeer-Flevolandse kust-IJsseldelta. Een natuureiland op het Hop tussen Medemblik en Stavoren heeft een belangrijke functie als nieuw rust-, rui- en/of broedgebied. Recreatief medegebruik in de vorm van een aantal aanlegplaatsen, meerboeien en/of ruimte om te ankeren dient uitgangspunt bij natuurontwikkeling in het IJsselmeergebied te zijn. Aanleg van verdere natuur- of recreatie-eilanden die het open karakter van het IJsselmeergebied aantasten, is niet gewenst. De randen van het IJsselmeer bieden in combinatie met dijkversterking en/of natuurontwikkeling betere kansen.

2. Een robuuste brakke zone rond de Afsluitdijk is een waardevolle toevoeging aan het ecosysteem en bestaande natuurwaarden. Het vergroot de mogelijkheden voor visintrek en levert, mits van voldoende omvang, een nieuw ecologisch brak milieu met kansen voor diverse soorten vis en (water-)vogels. Zo´n zone mag de drinkwaterkwaliteit echter niet negatief beïnvloeden en het oppervlakte bevaarbaar water mag niet substantieel kleiner worden. Bij de aanleg zal moeten worden gezocht naar win-win situaties, zodat naast de natuurwinst ook de recreatie- en vaarmogelijkheden worden verbeterd.

3. In het IJsselmeergebied is concrete planvorming voor 1.500 ha. nieuwe natuurontwikkeling. In totaal is exclusief het project "Brakke zone Afsluitdijk", 6.000 ha. natuurontwikkeling voorzien. Projecten waar, anticiperend op waterhuishoudingsmaatregelen, harde dijken middels vooroevers worden verzacht, hebben voorkeur. Recreatief medegebruik bij natuurontwikkeling-, of dijkversterkingsprojecten moet uitgangspunt zijn. Projecten dienen van voldoende omvang te zijn, zodat rustgebieden en extensieve recreatie binnen gebieden kunnen worden gecombineerd.

5.3. Visie en gevolgen voor overige functies

5.3.1. Waterhuishouding

Visie op de waterhuishouding:

1. Wij beschouwen waterhuishouding, waterkwaliteit, recreatie en natuur als primaire functies in het IJsselmeergebied. Recreatie, natuur en waterkwaliteit zijn derhalve medebepalend voor de te nemen maatregelen in het kader van aanpassingen in het waterbeheer. Gestreefd moet worden naar win-win situaties.

2. Verandering van het peilbeheer biedt positieve kansen voor natuurwaarden in het gebied.
Het areaal water- en moerasplanten zal bij een passende inrichting toenemen, hetgeen de kwaliteit van het water en het doorzicht ten goede komt. Dit heeft positieve gevolgen voor de visstand en de vogelstand. Gewenst is in het voor- en najaar een hoger peil dan het zomerpeil. Hoewel vanuit ecologie bezien een verlaging van het huidig zomerpeil (NAP-20 cm) gunstig is, is een verlaging niet wenselijk vanwege de gevolgen voor vaarmogelijkheden en waterinlaat.

3. Als conform de voorstellen uit het WIN-project het winterpeil (nu NAP-40 cm) in het voorjaar vanaf 2010 tijdelijk wordt verhoogd tot gemiddeld NAP heeft dit gevolgen voor bestaande dijken, buitendijkse gebieden van recreatiebedrijven en (vaste) steigers. Extra te maken kosten als gevolg van een wijziging van het Peilbesluit, waar middels regulier onderhoud of vervangingsinvesteringen niet op kan worden geanticipeerd, dienen financieel te worden gecompenseerd.

4. Bij een verhoging van het voorjaarspeil dient rekening te worden gehouden met het broedseizoen van vogels in relatie tot buitendijkse natuurgebieden (Friese IJsselmeerkust!), terwijl bij de verlaging naar winterpeil rekening moet worden gehouden met de bereikbaarheid van de winterstalling door dieper stekende recreatieschepen.

5. Dijkversterkingprojecten als gevolg van een hoger IJsselmeerpeil moeten, op daarvoor geschikte locaties, uitgevoerd worden via de aanleg van vooroevers. Achter de vooroevers of aansluitend binnendijks, kunnen natuurherstelprojecten worden uitgevoerd, gecombineerd met recreatief medegebruik

5.3.2. Drinkwater en waterkwaliteit

Visie op drinkwater en waterkwaliteit:

1. Het IJsselmeer èn het Markermeer zijn, mede in verband met de plannen voor een brakke zone rond de Afsluitdijk, van groot belang voor de drinkwaterwinning in de toekomst. De waterkwaliteit in beide gebieden moet daarop afgestemd zijn.

2. In dit rapport worden op diverse plaatsen maatregelen genoemd, waardoor de waterkwaliteit in het IJsselmeergebied verder kan worden verbeterd. De EU Kaderrichtlijn Water is internationaal van belang om o.a. chemische verontreinigingen verder terug te dringen.
Voorbeelden om de waterkwaliteit binnen het gebied te verbeteren zijn bijvoorbeeld de aanleg van diepe zandwinputten als slibvang in het Markermeer en de realisatie van vooroeverprojecten (rietoevers als mogelijke helofytenfilters). Niet alleen voor de natuurfunctie, maar ook voor watersporters en oeverrecreanten is de waterkwaliteit een belangrijk onderwerp (kwaliteit zwemwater, meer variatie in vangstmogelijkheden voor sportvissers, etc.) en vergt dus grote aandacht.

5.3.3. Beroepsscheepvaart

Visie op de beroepsscheepvaart:

Vervoer van vracht en personen over water betekent een ontlasting van het wegennet en het milieu en is derhalve een goede zaak. Vrachtschepen zullen groter worden en het aantal vaarbewegingen zal toenemen. Het is daarbij van belang dat aandacht wordt geschonken aan de veiligheid op het water en rond sluizen en bruggen. Gezien de tevens groeiende recreatievaart, zal de capaciteit van de sluizen bij Stavoren en Lemmer moeten worden uitgebreid. Scheiding van beroeps- en recreatievaart is noodzakelijk op het buiten IJ voor de Oranjesluizen en bij Lemmer (parallelle vaarroutes).

5.3.4. Beroepsvisserij

Visie op de beroepsvisserij:

De overbevissing van aal, snoekbaars, baars en spiering heeft niet alleen negatieve gevolgen voor de visstand zelf (en het gebruik hiervan), maar voor het totale ecosysteem. Aangezien een gezond en evenwichtig ecosysteem in belangrijke mate bepalend is voor de natuur- en recreatieve waarde van het IJsselmeer is een daadwerkelijke reductie van de visserijinspanning hoognodig.

5.3.5. Zandwinning

Visie op zandwinning:

Het winnen van zand in het IJsselmeergebied heeft in beginsel geen negatieve effecten op het streefbeeld en past in het multifunctioneel gebruik. Vanuit duurzaamheidsoverwegingen is een terughoudend beleid ten aanzien van de winning van grondstoffen gewenst. Putten ten gevolge van diepe zandwinning kunnen als slibvang positieve effecten hebben op de waterkwaliteit en de visstand, met name in het Markermeer. Bij het zoeken naar geschikte wingebieden dient rekening te worden gehouden met de (potentiële) aanwezigheid van waterplanten en driehoeksmosselen.

5.3.6. Militair gebruik

Visie op militair gebruik van het IJsselmeergebied:

Militaire activiteiten passen niet bij de waarden van- en overige functies in het IJsselmeergebied. Dat het noordelijk deel van het IJsselmeer nauwelijks wordt bewoond, noch intensief wordt bevaren, is geen vrijbrief voor militaire activiteiten. De knal en het vervolgens inslaan van een granaat bij beproevingen zorgt wel degelijk voor een "ongemakkelijk gevoel" bij recreanten en verstoring van vogels. Militair gebruik in het IJsselmeer is ongewenst en wordt afgewezen.

5.3.7. Baggeren en bergen van overtollige specie

Visie op het baggeren en bergen van overtollige specie:

1. Gebiedseigen specie, Klasse 1 en 2, kan bij voorkeur worden gebruikt voor natuurontwikkelingsprojecten of kan anders in het water in speciale putten worden gestort.

2. Gebiedseigen specie, Klasse 3 en 4, is vervuild en moet worden verwijderd. Opslag in open water is niet acceptabel.

3. Vervuilde specie van buiten het IJsselmeergebied dient ook buiten het gebied te worden opgeslagen of verwerkt.

4. Vaargeulen en (toegangsgeulen van) havens dienen beter op diepte te worden gehouden. Havens moeten mee kunnen liften met grootschalige baggerwerken van Rijkswaterstaat in aangrenzend water, waardoor de kosten voor havenbeheerders kunnen worden beperkt.

5.3.8. Landaanwinning in het IJsselmeergebied

Visie op landaanwinning:

Verdere landaanwinning (inpolderingen of opspuitingen) in het IJsselmeergebied is ongewenst, omdat dit ten koste gaat van de basiskwaliteiten van het IJsselmeergebied voor zowel recreatie als natuur. Het open karakter wordt aangetast, dan wel verder "verkaveld" en de mogelijkheden voor waterberging worden verkleind. Plannen daartoe zullen, zoals eerder gedaan in de 80-er en 90-er jaren (aanleg Markerwaard, resp. aanleg vliegveld) kunnen rekenen op heftig gemeenschappelijk verzet.

5.3.9. Buitendijks wonen

Wij zijn van mening, dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen "buitendijks wonen" (volkshuisvesting) en buitendijks bouwen ten behoeve van een recreatieve- of watergebonden functie.

Visie op buitendijks wonen:

1. Woningbouw buitendijks in het IJsselmeergebied is strijdig met de primaire functies waterhuishouding, waterkwaliteit, recreatie en natuur en wordt daarom afgewezen. Het is bekend dat wonen aan het water zeer geliefd is. Nieuwe mogelijkheden kunnen achter de dijk worden gecreëerd door nieuwe watergebieden te realiseren. Voorbeelden zijn nu al te vinden in Almere (Noorderplassen) en Lelystad (het Bovenwater).

2. Woningbouw op de oever aan het water is alleen mogelijk, voor zover deze plaats vindt in het stedelijk gebied ("waterfront"). De woningen moeten passen bij het (historisch of moderne) beeld en karakter van de stad. Hoogbouw dient te worden vermeden.

5.3.10. Buitendijks bouwen

Visie op buitendijks bouwen ten behoeve van recreatieve- of watergebonden functies:

1. Het buitendijks in het water bouwen van recreatiewoningen is ongewenst.

2. Recreatiewoningen op de oever in het buitengebied dienen te passen in het landschap en aan te sluiten bij bestaande intensieve recreatiefuncties.

3. Bij de herinrichting van bestaande aan het water gelegen verblijfsrecreatieterreinen dient ernaar te worden gestreefd om permanente recreatievormen (stacaravans en vakantiewoningen) binnendijks in het groen te situeren. Buitendijks alleen seizoensgebonden (seizoensplaatsen en tenten) en innovatieve extensieve recreatievormen toestaan die in de winterperiode worden verwijderd.

4. Buitendijkse industrieterreinen in het landelijk gebied zijn ongewenst. In stedelijk gebied dienen zij een directe relatie te hebben met de beroepsscheepvaart (overslagterminal), de beroepsvisserij (visafslag) en/of het nautisch bedrijfsleven.

5.3.11. Windenergie

Er is veel maatschappelijke weerstand tegen de plaatsing van windturbines, omdat ze het landschap en de horizon veranderen. Over smaak valt niet te twisten. Windenergie is een milieuvriendelijke vorm van energiewinning. Sommigen vinden windturbines passend bij het karakter van deze tijd. Anderen hebben er een hartgrondig hekel aan, vrezen ronddraaiende wieken, slagschaduw, geluidsoverlast en verstoring van horizon en natuur- en vogelkundige waarden. Alle windturbines in Nederland tezamen (geïnstalleerd vermogen 450 MW) leveren op dit moment een bijdrage van minder dan 1% aan het nationale elektriciteitsverbruik.

Visie op windenergie:

1. Als fossiele brandstoffen schaarser en/of duurder worden en het economisch rendement van windturbines verbetert, zal windenergie samen met o.a. zonne-energie, waterkracht en energie uit afval (verbranding en biogas) een belangrijkere plaats in gaan nemen als alternatieve energiebron.

2. Naarmate de windturbines groter worden, zal ook de beïnvloeding van het landschap versterkt optreden. Met zichtafstanden van ca. 30 km in het IJsselmeergebied zullen de diverse (geplande) clusters en lijnopstellingen overal nadrukkelijk zichtbaar en aanwezig zijn. Omdat de uitgestrektheid, de ongestoorde vergezichten, de havensilhouetten, kortom de grootschaligheid en de rust die daarvan uitgaat unieke waarden van het IJsselmeergebied zijn, zijn draaiende windturbines in dit water, noch op de oevers, noch direct achter de dijk passend.

3. Solitaire molens en de diverse kleine clustertjes langs de oevers van het gebied dienen op termijn te worden verwijderd (uitsterfbeleid). De parken bij de Flevocentrale en ten noorden van Urk kunnen beter worden benut, maar moeten niet verder worden uitgebreid. Aanleg van het windturbinepark Afsluitdijk (IPWA) wordt, mede op basis van de vogelkundige waarden rond de Afsluitdijk afgewezen.

5.3.12. Olie- en gaswinning

Visie op olie- en gaswinning:

Seismologisch onderzoek naar mogelijke gasreserves in het IJsselmeergebied is aanvaardbaar. Eventuele proefboringen en winning zal echter vanaf het land (achter de dijk) plaats moeten vinden, waarbij rekening moet worden gehouden met aanwezige waarden.

5.3.13. Tunnels en/of bruggen

Visie op tunnels en bruggen:

1. Diverse verkeersstromen mogen elkaar niet hinderen. Elke brug leidt tot oponthoud voor weg- en waterverkeer. Nieuwe bruggen in het IJsselmeergebied (ontsluiting Almere / IJmeerlijn, Lelystad-Noord, de Zuiderzeespoorlijn en de ringweg Lemmer) zijn landschappelijk ongewenst. Indien intensivering van het auto-, vracht- en treinverkeer nieuwe ontsluitingen noodzakelijk maakt, zou in het gebied gekozen moeten worden voor tunnelverbindingen.

2. Voor de aanleg van de Zuiderzeespoorlijn zal een tunnel onder het Ketelmeer moeten worden aangelegd. De A6 zal ook door die tunnel moeten worden geleid, zodat de Ketelbrug als knelpunt kan vervallen.

3. De bediening van bruggen en sluizen in het gebied dient conform de normen uit de BRTN uitgevoerd te worden. Automatisering en het op afstand bedienen van bruggen en sluizen levert een belangrijke bijdrage aan het vergroten van de recreatieve gebruiksmogelijkheden van het gebied.

5.3.14. Beleid en het afstemmen van ontwikkelingen

Visie op het beleid en het afstemmen van ontwikkelingen in het IJsselmeergebied:

1. Oprichting van de STIJM in 1993 was een eerste stap waarin alle bij dit veelzijdige gebied betrokken overheden nader met elkaar in overleg trachtten te treden over de (onder eigen taken en bevoegdheden vallende) voorgenomen ontwikkelingen. In tegenstelling tot de Waddenadviesraad worden de bij het plangebied betrokken maatschappelijke organisaties alleen geïnformeerd door de STIJM, zij maken er geen deel van uit. Deze aanpak past niet meer in deze tijd.

2. Het is niet noodzakelijk dat er een PKB voor het IJsselmeergebied wordt opgesteld, omdat een PKB een (te) zware status heeft en in de praktijk vaak een middel is om ongewenste ontwikkelingen tegen te houden. Het is niet het juiste instrument om de wel gewenste ontwikkelingen te bevorderen.

3. Het is noodzakelijk dat er een bevoegd en gezaghebbend orgaan voor het IJsselmeergebied komt, vergelijkbaar met de Waddenadviesraad, waarin de bij het gebied betrokken overheden èn maatschappelijke organisaties op een evenwichtige wijze zijn vertegenwoordigd. Met open, positieve samenwerking, goed overleg en de juiste argumenten creëer je kansen en bescherm je, waar nodig, het gebied!

4. Overheden zijn verantwoordelijk voor het beleid en nemen besluiten, maatschappelijke organisaties hebben een adviserende rol. Wij zijn nadrukkelijk bereid deze rol in dit gebied te vervullen.

6. Het IJmeer in 2030

Om de enorme mogelijkheden voor een verdere versterking van de recreatieve- en natuurfuncties concreet te maken, hebben wij de gewenste inrichting voor een deel van het IJsselmeergebied verder uitgewerkt. Het IJmeer en zijn omringende oevers is een gebied met een complexe problematiek, de druk op het IJmeer vanuit de Randstad is groot. Onderstaand wordt het IJmeer beschreven zoals wij denken dat het er in 2030 uit kan zien, wanneer de in deze visie verwoorde argumenten door de beleidsmakers in de komende 30 jaar worden benut.

Het IJmeer als binnenmeer in een stedelijke agglomeratie

Het IJmeer ontleent een belangrijk deel van zijn aantrekkingskracht aan zijn landschapsbeeld. Een weids uitzicht en een markante kustlijn aan de overkant zijn cruciale kenmerken. Alleen bij Almere en IJburg is nieuwe hoogbouw verrezen, waardoor het open en weidse karakter van het IJmeer met de zo kenmerkende zichtlijnen en een beperkt aantal herkenningspunten nog steeds bestaat.
De Noord-Hollandse kust met zijn afwisseling van (historische) stads- en dorpsgezichten en beperkt aangeklede dijken in een weidelandschap bestaat nog steeds. Amsterdam toont met de hoge bouwdichtheid van IJburg en de nieuwbouw rondom de havens, de aanwezigheid van de drukke Randstad.

Deze stedelijke skyline vindt een contrast in de natuurlijke uitstraling van het Gooi en de Vechtstreek met zijn beboste oeverzone, waarin slechts de Diemercentrale en de stadjes Muiden en Muiderberg de aandacht trekken. De Flevolandse kust is onherkenbaar veranderd. De nieuwbouw van Almere achter de dijk is goed zichtbaar. Het stedelijk beeld wordt gecompleteerd door de groene en natuurrijke inrichting van de oevers, waar een scala aan recreatiemogelijkheden ligt. De dijk trekt, door zijn nieuwe op natuur en recreatie gerichte inrichting, sterk de aandacht. Een uitzichttoren bij Almere-Pampus, op de plaats waar vroeger windturbines stonden, is de meest opvallende blikvanger. Deze vormt het startpunt voor een geleidelijke overgang van stedelijk naar natuurlijk gebied.
Bij de buitendijkse aankleding van de Oostvaardersdijk is rekening gehouden met de dominante dijklijn in het landschap, die door de vooroevers wordt gevolgd.

Na de aanleg van IJburg is voor verdere stadsuitbreiding elders aan land ruimte gevonden.
IJburg zelf biedt luwe watergedeeltes voor natuur en kleine recreatievormen en heeft zich ontwikkeld tot een interessant vaardoel. Almere is, overeenkomstig zijn taakstelling om de overloop uit de Randstad op te vangen, aanzienlijk gegroeid. De wens van Almere om woningen in het IJmeer te bouwen is niet gehonoreerd, omdat economische motieven alleen een aanslag op het IJmeer niet waard zijn. Binnen de provincie Flevoland is nog steeds voldoende bouwgrond beschikbaar.

De kortste lijn Amsterdam-Almere loopt recht door het IJmeer. Met een groeiend aantal inwoners van Almere en dagelijkse files op de A1 en de A6 bleek een nieuwe kwalitatieve verbinding door het IJmeer noodzakelijk. Gekozen is om deze verbinding geheel als tunnel uit te voeren. De tunnel loopt van Pampushaven naar IJburg en sluit daar aan op de bij de bouw van IJburg aangelegde infrastructuur. Zowel trein- als autoverkeer maken gebruik van de tunnel. Lokaal zijn inmiddels voor fietsers en voetgangers diverse veerdiensten actief.

Het IJmeer als verbindingsroute

Beroepsscheepvaart, recreatievaart, vissen, vogels en mogelijk otters steken het IJmeer over, terwijl wandelaars, skeelers, fietsers, vlinders, muizen en padden de oevers volgen. Het IJmeer vormt de verbinding tussen het zuidelijk gelegen Utrechts-Hollands plassengebied en de Lepelaar- en Oostvaardersplassen, die op hun beurt weer in relatie staan met de Wieden en de Weerribben in noordwest Overijssel. De zwakste schakel in een verbinding bepaalt in hoge mate de kwaliteit van een verbindingsroute. Daarom is de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan een kwalitatieve verbetering van, dan wel aanvulling op ontbrekende of zwakke schakels.

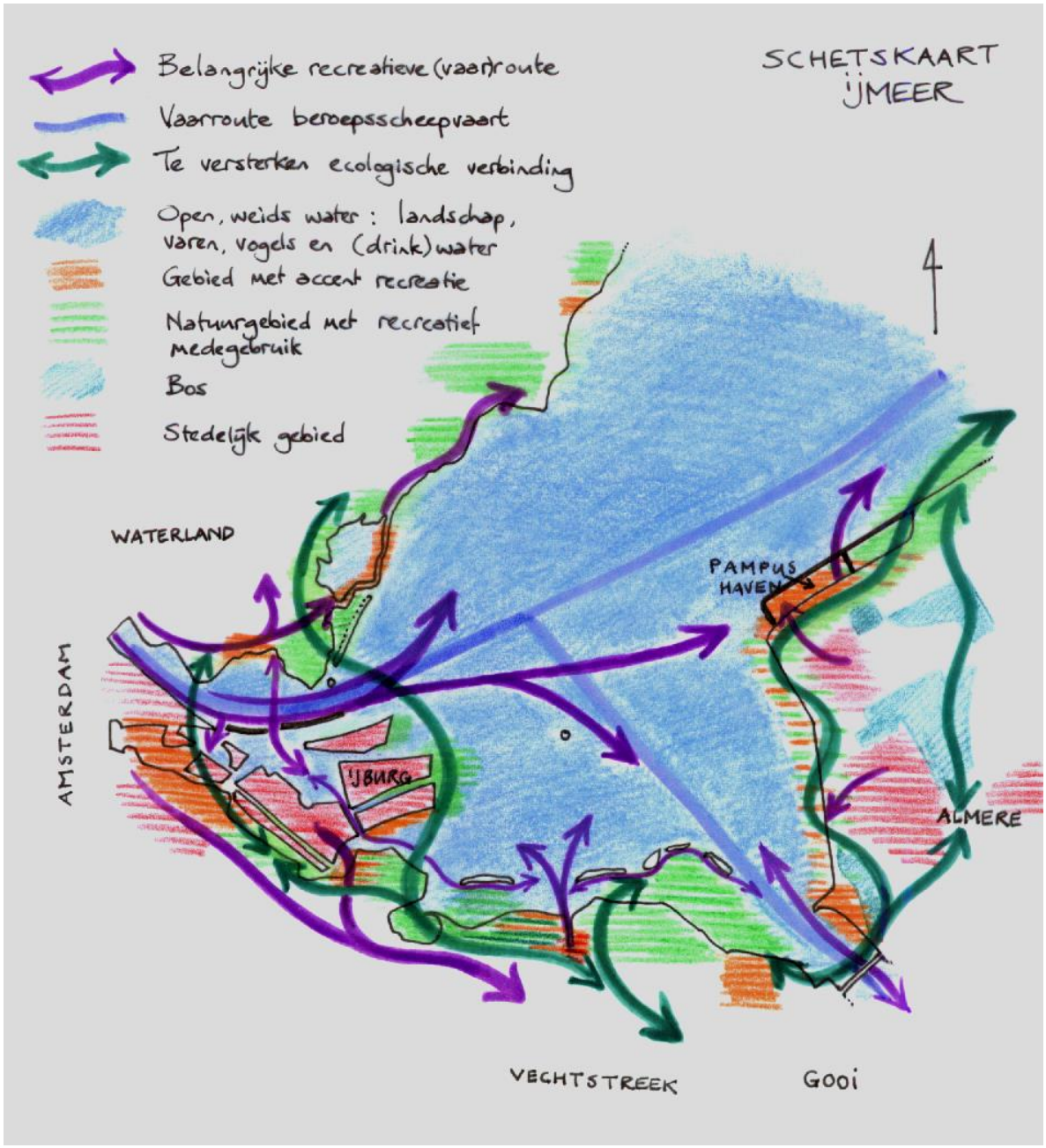

Figuur 16: Het gebruik van het IJmeer in 2030

De veiligheid op het IJmeer is vergroot door een betere scheiding van beroeps- en recreatievaart. De beroepsscheepvaart volgt de goed op diepte gehouden betonde geul, die in het Buiten-IJ iets naar het zuiden is verlegd. Ten noorden van deze geul ligt de verbrede recreatiegeul naar de Oranjesluizen. Twee doorsteken in de dam voor IJburg maken het mogelijk om van Durgerdam gemakkelijk over te steken naar het beschutte water rond IJburg, waar veilig verder kan worden gevaren.
De recreatievaart is, zeker bij wat slechter weer, gebaat bij beschutte verbindingsroutes. De aanleg van een eiland ten oosten van Muiden heeft het mogelijk gemaakt om in rustig water van de Vecht naar de Randmeren te varen. Een tweede, westelijk van Muiden gelegen eiland maakt een veilige oversteek van de Vecht naar IJburg onder slechtere weersomstandigheden mogelijk. Ook op vogels hebben genoemde eilanden een grote aantrekkingskracht. De voor de recreatievaart aangelegde nieuwe sluis bij Pampushaven vergroot de mogelijkheden om van het Markermeer naar de binnendijks gelegen Noorderplassen te varen. Rond de verder uitgebreide Noorderplassen zijn talloze waterwoningen verrezen.

Ook de oevers zijn overeenkomstig de wensen van de gebruikers ingericht. Goed onderhouden skeelerroutes, fiets- en wandelpaden beginnen dichtbij de woonkernen en ontsluiten de gehele IJ-oever. Vanaf deze paden is geregeld een goed uitzicht over het meer mogelijk en ook voor (vlieg)vissers, kanoërs en zwemmers is het water op een aantal plaatsen goed bereikbaar.
De paden worden omgeven door voldoende gras, riet, struik- en bosgebieden om de aanwezige fauna doorgang en schuilmogelijkheden te bieden. Daar waar voldoende ruimte is om de voor de natuur gewenste rust te waarborgen, zijn kwalitatieve recreatieve voorzieningen gebouwd, waarbij ook aan mogelijkheden om te overnachten is gedacht.

Een goede ecologische verbindingszone aan de zuidzijde van het IJmeer is door de inmiddels voltooide herinrichtingsprojecten gewaarborgd. Het Almeerderstrand en de nabijgelegen zandputten maakten het water voor de dijk slechts beperkt geschikt voor natuurontwikkeling. Ten noorden van Almere-Pampus zijn de buitendijkse natuurontwikkelingsmogelijkheden volop benut, waardoor de visstand ter plaatse sterk is verbeterd. Zowel vogels als recreatievissers trekken naar dit gebied. Gelukkig is ook veel aandacht besteed aan een verbindingszone voor de wat minder kwetsbare diersoorten door het stedelijk gebied van Almere tussen Hollandse brug en de Lepelaarsplassen.

Het IJmeer als natuur- en recreatiegebied

Als tegenpool van het verstedelijkte IJburg heeft de natuur aan de zuidkant van het IJmeer zowel in het water als op het aangrenzende land de kans gekregen om zich verder te ontwikkelen. Het PEN-eiland, de Ballasthaven en het in westelijke richting uitgebreide bosgebied rondom de voormalige kruitfabriek bij Muiden zijn ingericht als zone voor natuurgerichte recreatie. In Muiden en Muiderberg is ruimte voor intensieve recreatievormen.

Concentratiegebieden voor intensieve recreatie zijn, behalve Amsterdam met z'n geheel eigen karakter, het verder uitgebreide Almeerderstrand, IJburg en Pampushaven.
Naast jachthavenfaciliteiten, een strand en een boulevard, is bij Almere-Pampus binnendijks ook een verblijfsrecreatieterrein ingericht. Pampushaven is aan de zuidzijde afgesloten met een nieuwe dam, waar een steiger voor de veerpont is gebouwd. De ingang van Pampushaven is naar het midden verplaatst. Het strand is in de havenkom goed beschermd, terwijl de nieuwe uitgang de recreatievaart uitdaagt om in noordelijke richting het Markermeer op te varen. Het noordelijk deel van Pampushaven wordt extensief gebruikt. In najaar, winter en voorjaar rusten, ruien en foerageren er diverse soorten watervogels. In het recreatieseizoen worden de daar aangelegde anker- en sportvisvoorzieningen regelmatig gebruikt zonder dat dit tot ernstige verstoringen leidt.

De Flevolandse dijk is een geliefde visstek, waarvan de toegankelijkheid een stuk is verbeterd. Vanaf tal van parkeerplaatsen leiden paden naar horizontale stenen platforms, waarop de visstoeltjes comfortabel kunnen worden neergezet. Op diverse plaatsen zijn door sportvisverenigingen beheerde trailerhellingen aangelegd, zodat het IJmeer ook voor de varende vissers dag en nacht beter toegankelijk is geworden.

Langs de Noord-Hollandse kust van Durgerdam tot aan polder de Nes wisselen kleinschalige natuurontwikkeling, jachthavens en dag- en verblijfsrecreatie elkaar af.

Juist deze kleinschaligheid en bijbehorende afwisseling wordt als kenmerkend voor het gebied beschouwd. In deze regio wordt meer de nadruk op de relatie binnen-buitendijks gelegd. Omdat het achterland uit een stelsel van polders bestaat, zijn binnendijks mogelijkheden gevonden om met peilvariaties te experimenteren. De buitendijks gelegen polders IJdoorn en de Nes worden rechtstreeks door het Markermeerpeil beïnvloed. Juist dit vogelrijke deel van het IJmeer is aantrekkelijk om te ankeren, waarvoor dan ook op diverse plaatsen mogelijkheden zijn gecreëerd. Het binnendijkse Kinselmeer en de Markermeerdijk zijn matig ontsloten, maar aantrekkelijke visgebieden. Ter voorkoming van gevaarlijke parkeersituaties op de dijk zijn een aantal parkeerplaatsen aangelegd.

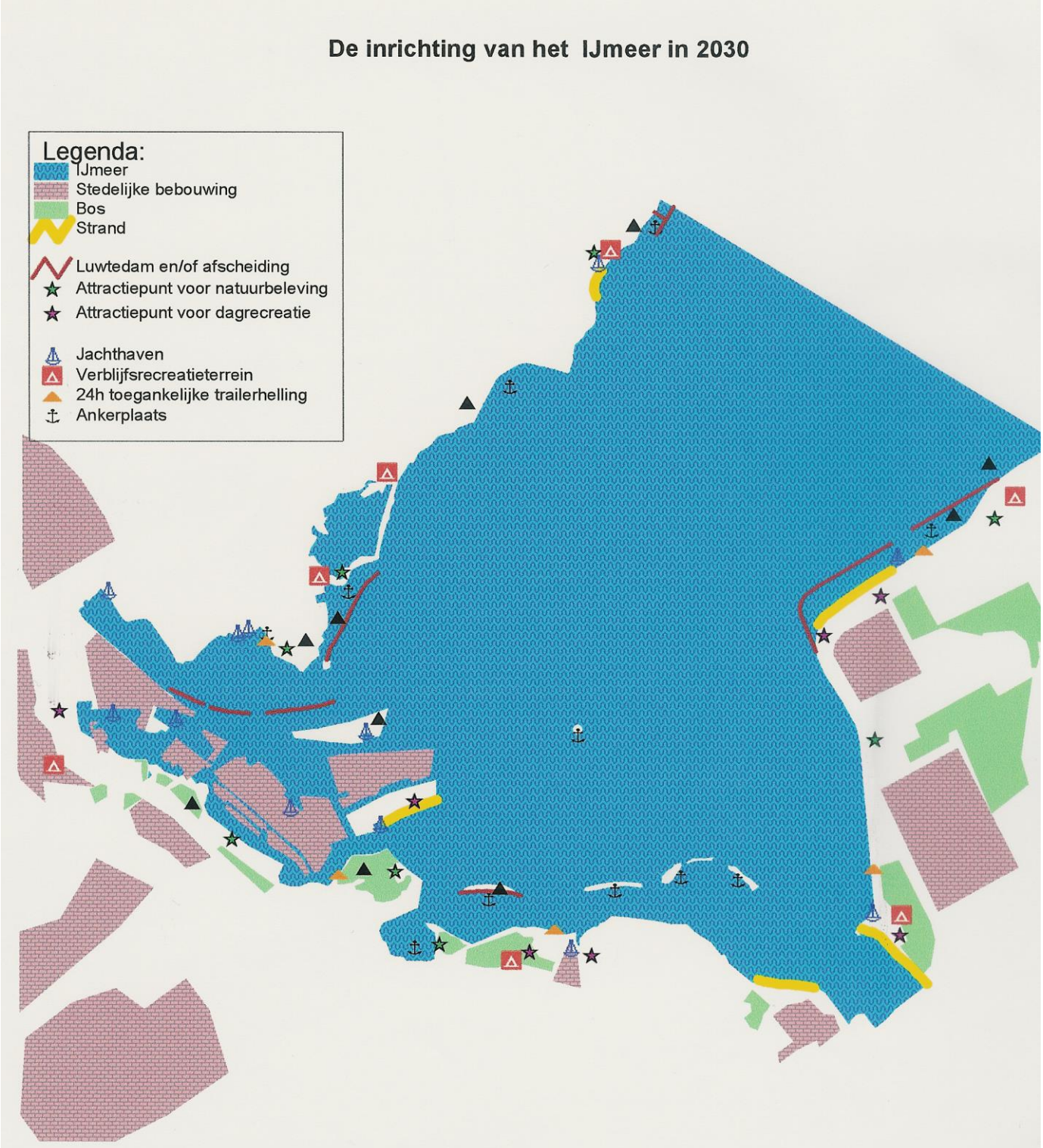

Figuur 17: De inrichting van IJmeer in 2030

Een probleem vormde tot voor kort de sanering van de vele kleine verblijfsrecreatieterreinen, die in kwaliteit, vorm en doelgroep onderling sterk verschilden. Er is ingezet op kwaliteitsverbetering, waarbij zowel op de overlevingskansen van het bedrijf als op de landschappelijke inpasbaarheid werd gelet. De wens om de kwaliteit van Camping Uitdam te verbeteren heeft tot intensieve samenwerking tussen vertegenwoordigers van natuur- en recreatieorganisaties geleid, waarbij samen is gezocht naar een oplossing om zowel de recreatieve- als de natuurwaarden van het gebied te versterken.
De camping heeft meer ruimte gekregen en door de aanleg van slenken in polder de Nes is de relatie met het Markermeerwater versterkt.

Er is zowel ten westen als ten oosten van de Vechtmonding bij Muiden een nieuw eiland aangelegd. Beschutte plaatsen achter dergelijke eilanden, de Ballasthaven ten zuiden van PEN-eiland, het eiland Pampus, vluchthaven de Nes, het noordelijk deel van het nieuwe natuurgebied voor de Waterlandse kust en het noordelijk deel van Pampushaven zijn geschikte ankerplaatsen. Op sommige locaties zijn ankerboeien gelegd of (extra) aanlegplaatsen gerealiseerd.

Jaarlijks foerageren, rusten en ruien grote aantallen vogels op het IJmeer. De verbeterde waterkwaliteit, een groter oppervlak waterplanten en een verbeterde visstand hebben de voedselmogelijkheden zodanig vergroot, dat de vogelpopulatie zich, ondanks de toegenomen menselijke activiteit, goed heeft weten te handhaven. De nieuw ingerichte binnen- en buitendijkse oeverzones bieden voldoende rust. De soortendiversiteit is toegenomen.

Literatuurlijst:

1. Beleidsvisie Recreatietoervaart in Nederland (BRTN) 1990; ministeries van LNV, EZ, VROM en V&W en provincies, december 1990
2. Integraal Beheersplan IJsselmeer en Markermeer; ministeries van V&W, LNV en VROM, augustus 1992
3. Structuurschema Groene Ruimte (SGR); ministerie van LNV, 1993
4. Interprovinciaal Beleidsplan Markermeer, ontwerp; provincies Flevoland en Noord-Holland, 1993
5. Interprovinciaal Beleidsplan IJsselmeer (1993-2003); provincies Friesland, Flevoland en Noord-Holland, 1993
6. Ruimte voor Economische Activiteit (REA), Toerisme en Recreatie; ministerie van EZ, maart 1994
7. BPN-IJsselmeergebied 1995, Beheersplan Nat; Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, RDIJ-rapport 95-4, 1995
8. De ecologische draagkracht van IJsselmeer en Markermeer in relatie tot het gebruik door de watersport; Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, 1995 - 9 Lip, april 1995
9. Zuiderzeeroute, ANWB/VVV lange fietsronde; ANWB, 1996
10. Compensatie IJburg: toepassing compensatiebeginsel; DHV water in opdracht van de Vereniging Natuurmonumenten, 1996.
11. Watersport en watervogels op het IJmeer, recreatieseizoenen 1994 en 1995; Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, januari 1996
12. Plan van Aanpak ROM-IJmeer; Stuurgroep ROM-IJmeer, mei 1996
13. Natuur in het natte hart; Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, RIZA, ministerie van LNV, directie Noordwest en directie Noord, mei 1996
14. Beheersplan Nat (BPN), IJsselmeergebied 1997, samenvatting; Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, 1997
15. Stad en Natuur rond het IJmeer, ontwikkelingsvisie 1997; Vereniging Natuurmonumenten, 1997
16. Balanceren tussen ecologie en economie, het Nederlandse visserijbeleid in kort bestek; ministerie van LNV, directie Visserij in samenwerking met de directie Voorlichting, februari 1997
17. Ontwikkelingsvisie gemeenten Noord-Hollandse IJssel- en Markermeerkust; Stichting Waterrecreatie, mei 1997
18. Project Enkhuizerzand, Natuurontwikkeling in openheid; RIZA, Nota nr.: 97.045, juni 1997
19. Beheersplan voor de Rijkswateren, Programma voor het beheer in de periode 1997 t/m 2000; ministerie van V&W, Directoraat-Generaal van de Rijkswaterstaat, 1998
20. Visstand en visstandbeheer in het Nederlandse zoete water; OVB, 1998
21. Biologische monitoring zoete rijkswateren: Vis in de zoete rijkswateren; RIZA, rapport 98.017, 1998
22. Natuur en recreatie in en rond het Markermeer; Vereniging Natuurmonumenten, 1998
23. Het voedselweb van IJsselmeer en Markermeer; ministerie van V&W, RIZA, rapport 98.003, maart 1998
24. Evaluatie NB-wet gebied, Friese IJsselmeerkust; provincie Fryslân, It Fryske Gea, Arcadis Heidemij Advies, december 1998
25. De Nederlandse Watersportindustrie, Economische Betekenis en Structuur; Nederlands Maritiem, NEI Transport / MERC, 1999.
26. Ontwikkelingsvisie Flevoland 2030, bouwsteen voor het omgevingsplan 2000; provincie Flevoland, 1999
27. Sterfte van watervogels door visserij met staande netten; RIZA-rapport 99.060, RIZA, 1999
28. Visstand en visserij op het IJsselmeer en Markermeer: de toestand in 1998; RIVO-DLO IJmuiden, rapport nr. C025/99, 1999
29. Zuiderzeepad, wandelen rond het Gouden Hart van Nederland, Stichting Wandelplatform-LAW, 1999
30. Een Groene Riem onder het Natte Hart, Evaluatie van natuurontwikkelingsprojecten in het IJsselmeerbied; RIZA, rapport nr.: 99.030, 1999
31. Ontwikkelingen in de ‘chartervaart’ 1980-2015; Stichting Waterrecreatie, januari 1999
32. Sportvisserij ontwikkelingsvisie IJsselmeer; Nederlandse Vereniging Van Sportvissersfederaties NVVS, januari 1999
33. Water op de kaart, Waterverkenningen; ministerie van V&W, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, RIZA, RIKZ, RIZA rapport 99.010, februari 1999

34. Openbare kennisgeving over de voorgenomen aanwijzingsbesluiten tot speciale beschermingszones; ministerie van LNV, 15 februari 1999
35. Voor een open Toekomst, advies over het ontwikkelingsperspectief voor het IJsselmeergebied; Raad voor het Landelijk Gebied, maart 1999
36. Opdat vogels blijven vliegen, de uitvoering van de Vogelrichtlijn; ministerie van LNV, directie Natuurbeheer, versie 2, maart 1999
37. Commentaar op concept Milieu-effectrapport Projectnota Interprovinciaal Project Windpark Afsluitdijk IPWA; ministerie van Defensie, directie Noord-Oost Nederland, 9 maart 1999
38. Waterhuishouding in het Natte Hart, Rijkswaterstaat bereidt zich voor op de toekomst; ministerie van V&W, Directoraat-Generaal, april 1999
39. Ontwikkelingen in het Ketelmeer; ingenieursbureau Oranjewoud, mei 1999
40. Recreatie in 2019; Vereniging van Recreatieondernemers Nederland RECRON, oktober 1999
41. Ontwikkelingsvisie Randmeren; Stichting Waterrecreatie, november 1999
42. Overzicht Stads- en dorpsgezichten; Rijksdienst voor Monumentenzorg RDMZ, 2000
43. Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97; SOVON Vogelonderzoek Nederland, SOVON-informatierapport 2000/01, 2000
44. Monitoring van waterplanten in het IJsselmeergebied 1999; Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied, RDIJ-rapport 2000-4, 2000
45. Monumenten langs het IJsselmeer; ANWB ledenwijzer, 2000
46. Europese kaderrichtlijn water, een tussenstand; ministerie van V&W, 2000
47. Ontwerp Omgevingsplan; provincie Flevoland, 11 januari 2000
48. Nieuwsbrieven over de 5e Nota Ruimtelijke Ordening; ministerie van VROM, februari 1999 t/m juli 2000
49. Energiemonitor 1999-IV; CBS, 15 februari 2000
50. Statistisch jaarboek 2000; CBS, maart 2000
51. Aanwijzing van IJsselmeer als SBZ in het kader van de Vogelrichtlijn, ministerie van LNV, 24 maart 2000
52. Aanwijzing van Markermeer als SBZ in het kader van de Vogelrichtlijn, ministerie van LNV, 24 maart 2000
53. Aanwijzing van IJmeer als SBZ in het kader van de Vogelrichtlijn, ministerie van LNV, 24 maart 2000
54. Aanwijzing van Ketelmeer en Vossemeer als SBZ in het kader van Vogelrichtlijn, ministerie van LNV, 24 maart 2000
55. NEWIN beleidsplan; Nederlandse Windenergievereniging, 26 maart 2000
56. Ontwikkelingsvisie oostelijk IJsselmeergebied; Waterrecreatie Advies / Stichting Waterrecreatie, april 2000
57. Factsheet waterrecreatie; Stichting Waterrecreatie, 6 april 2000
58. Concept-werkdocument Evaluatie onderzoek Interprovinciale beleidsplannen IJsselmeer en Markermeer; bureau VIJN in samenwerking met de provincies, 17 april 2000
59. Factsheet sportvisserij en visstandbeheer; Nederlandse Vereniging Van Sportvissersfederaties NVVS, 18 april 2000
60. NEWIN actieplan 2000-2001; Nederlandse Windenergievereniging NEWIN, presentatie 18 april 2000
61. Pleitnota en stukken inzake olie- en gasboringen in het IJsselmeer. Bezwaren van het ministerie van EZ tegen goedkeuring van het bestemmingsplan IJsselmeer van de gemeenten Gaasterlân-Sleat, 27 april 2000
62. Waterhuishouding in het Natte Hart, Eindnota; Rijkswaterstaat, directies IJsselmeergebied, Noord-Holland, Utrecht en RIZA, mei 2000
63. Factsheet natuur; Vereniging Natuurmonumenten, 2 mei 2000
64. Factsheet dag- en verblijfsrecreatie; ANWB en RECRON, 2 mei 2000
65. Factsheet zandwinning IJsselmeergebied; Nederlandse Vereniging van Zandwinners NVZ, 3 mei 2000
66. Boren in het IJsselmeer; Jan van Ommen, Staatscourant 12 mei 2000
67. Factsheet drinkwater; NV PWN waterleidingbedrijf Noord-Holland, 25 mei 2000.
68. Factsheet beroepsscheepvaart; Koninklijke Schippersvereniging Schuttevaer, 23 augustus 2000
69. Waterbeleid voor de 21e eeuw; Advies van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw, 31 augustus 2000
70. Economische betekenis van het IJsselmeergebied; NEI, september 2000
71. Uitspraak Raad van State inzake olie- en gasboringen in het IJssel- en Markermeer, 20 september 2000